



# **Azərbaycan qadın şairlərinin poeziya antologiyası: klassiklər və sovet dövrü**

Azərbaycan və ingilis dillərində

Şəhla Nağıyeva və Əlison Məndəvil  
tərəfindən toplanıb və redaktə edilib

Əsas tərcüməçi: Əlison Məndəvil

Tərcüməçilər:  
MİRƏSGƏR AĞALAROV  
FATMA BURCIYEVA  
GÜNAY MİRZƏYEVA  
ŞƏHLA NAĞIYEVA  
ZÜMRÜD NƏBIYEVA

Üz qabığındakı və kitabın içindəki illüstrasiyaların  
müəllifi Günay Həsənovadır

Əsərlərin seçimi üzrə məsləhətçi:  
Səlim Babullaoglu

“Sönməz Məşəl” Mədəni Əlaqələr İctimai Birliyi  
UNESKO-nun layihəsi



2014

# **Anthology of Poetry by Women in Azerbaijan: Classical to Soviet**

In Azerbaijani and English

Collected and Edited  
by Shahla Naghiyeva and Alison Mandaville

Translated by Alison Mandaville

Co-Translators:  
Mirasgar Aghalarov  
Fatma Burjiyeva  
Gunay Mirzayeva  
Shahla Naghiyeva  
Zumrud Nabiyeva

Cover Image and Illustrations by Gunay Hasanova

Collection Consultation:  
Salim Babullaoghlu

Sonmaz Mashal, Cultural Relations Public Union  
A UNESCO Project



2014

Anthology of Poetry by Women in Azerbaijan: Classical to Soviet  
Azərbaycan qadın şairlərinin poeziya antologiyası: klassiklər və sovet dövrü

Sonmaz Masha, Cultural Relations Public Union  
“Sönməz Məşəl” Mədəni Əlaqələr İctimai Birliyi  
Major funding and support from UNESCO  
UNESKO-nun maliyyə dəstəyi ilə çap olunmuşdur



Mətbəə: Bəxtiyar-4 / Printshop: Bakhtiyar-4  
Baku, Azerbaijan - Bakı, Azərbaycan  
All rights reserved - Bütün hüquqlar qorunur  
Copyright 2014

ISBN: 978-9952-8086-5-0

Editing Assistance - Redaktorlar:  
Hüseyn Humberov - Hüseyn Humberov (English)  
Vugar Aliyev - Vüqar Əliyev (Azerbaijani)  
Musallim Hasanov - Müsəllim Həsənov (Azerbaijani)

Cover Design - Üz qabığının dizayneri:  
Doug Harkness - Daq Harknes

Special thanks for additional funding and logistical support to:  
Azerbaijan University of Languages  
California State University, Fresno

Əlavə maliyyə və təşkilatı dəstəyə görə Azərbaycan Dillər  
Universitetinə və Kaliforniya Dövlət Universitetinə xüsusi təşəkkürlər.





## **Table of Contents — Mündəricat**

Ön Söz	2
Introduction	3

### **I. Classical Period — Klassik dövr (1200 – 1850)** **5**

Məhsəti xanım Gəncəvi	6
Mahsati Khanum Ganjavi	7
Rəziyyə Gəncəvi	14
Raziyya Ganjavi	15
Gülşad	20
Gulshad	21
Sahib Sultan Dünbülü	24
Sahib Sultan Dunbuli	25
Xədicə Sultan xanım	26
Khadija Sultan Khanum	27
Ağabəyim ağa Ağabacı	28
Agabeyim Aga Agabaji	29
Heyran xanım	32
Heyran Khanum	33
Aşiq Pəri	38
Ashug Pari	39
Qönçabəyim	42
Gonchabayim	43

### **II. Oil Boom — Neft bunü (1850 – 1920)** **45**

Xurşidbanu Natəvan	46
Khurshidbanu Natavan	47
Aşiq Hamayıl	54
Ashug Hamayil	55
Aşiq Bəsti	56
Ashug Basti	57
Nimtac xanım	62
Nimtaj Khanum	63
Fatma xanım Kəminə	66
Fatma Khanum Kamina	67

Rəncur Şahnigar xanım	72
Ranjur Shahnigar Khanim	73
Ziba xanım Ləli	78
Ziba Khanum Lali	79
Məşədi xanım Leyli	80
Mashadi Khanim Leyli	81
Qəmərbəyim Şeyda	84
Gamarbayim Sheyda	85
Sona Axundova	86
Sona Akhundova	87
Nabırlı Badam	88
Nabirli Badam	89
Cahansuz	90
Jahansuz	91
Ümmügülsüm	98
Ummugulsum	99
Pərvin xanım Ehtişami	108
Parvin Khanim Ehtishami	109
Mina	112
Mina	113

### **III. Soviet Period — Sovet dövrü (1920 – 1991) 119**

---

Mirvarid Dilbazi	120
Mirvarid Dilbazi	121
Nigar Rəfibəyli	156
Nigar Rafibayli	157
Mədinə Gülgün	166
Madina Gulgun	167
Həkimə Billuri	176
Hakima Billuri	177
Mərziyə Üskuyi (Dalğa)	184
Marziya Uskuyi (Wave)	185
Xanımana Əlibəyli	190
Khanimana Alibayli	191
Narinc Xatun	194
Narinj Khatun	195
Zivər Ağayeva	196

Zivar Aghayeva	197
Kəmalə	200
Kamala	201
Nurəngiz Gün	206
Nurangiz Gun	207
Firuzə Məmmədli	212
Firuzə Məmmədli	213
Validə Hüseynova	218
Valida Huseynova	219
Elmira Qasimova	222
Elmira Qasimova	223
Kamilə Nemət	226
Kamila Nemat	227
Rəfiqə Nuray	230
Rafiqə Nuray	231
Minayə Əliyeva	234
Minaya Aliyeva	235
Rüzgar Əfəndiyeva	240
Ruzgar Afandiyeva	241
<b>Index of Poets and Co-Translators</b>	<b>244</b>
<b>Şairlər və tərcüməçilər</b>	<b>244</b>



Dedicated to brave and creative women everywhere.

Bütün cəsərətli və yaradıcı qadınlara ithaf olunur.

## **Ön Söz**

Bu kitabın yaranma ideyası, təxminən, yeddi il əvvəl, poeziyanı sevən iki Fulbrayt proqramı məzununun - amerikalı Əlison Məndəvil və azərbaycanlı Şəhla Nağıyevanın ilk tanışlığından sonra yaranıb. Kitaba 800 il ərzində Azərbaycanın müxtəlif regionlarında yaşayıb-yaratmış qadın şairlərin əsərlərindən seçmələr daxil edilib.

Bu poeziya nümunələri regionda yaşamış yaradıcı qadınların poetik potensialı haqqında təsəvvür yaradır. Kitabdakı şeirlərin əksəriyyəti ənənəvi sevgi şeirləridir. Daha qədim dövrə aid olan şeirlər isə, demək olar ki, lirik mahnılardır. Bununla belə, kitaba milli-siyasi xarakterli, mədəniyyət və zəhmət mövzulu şeirlər də daxil edilib. Hələ qədim dövrlərdən Azərbaycan Mərkəzi Asiyada və müsəlman dünyasında qadınların, qızların təhsil almasını təmin edən ölkə kimi tanınıb. XIX əsrdə və XX əsrin əvvəllərində kəndlərdə və Bakıda qızlar üçün məktəblər açılıb. XIX əsrdə, Qarabağda, Şuşada Xurşidbanu Natəvanın təşəbbüsü ilə təşkil edilən ədəbi məclislərdə kişilərlə yanaşı qadın şairlər də fəal iştirak ediblər.

Biz əvvəllər çap olunmuş və bu kitabın ərsəyə gəlməsi üçün bəhrələndiyimiz “Azərbaycan qadın şairləri antologiyası” (2005), “Aşıq qadınların antologiyası” (2010) kitablarının tərtibatçılara, redaktorlarına dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Təbii ki, son 150 il ərzində Azərbaycanda yaşayıb yaratmış qadınların çap olunmuş və olunmamış əsərlərini arxivlərdən toplamaq üçün ciddi araşdırmalara ehtiyac var. Təqdim etdiyimiz antologiyanın gənc tədqiqatçıların və oxucuların bu sahəyə marağını artıracağına, Azərbaycanın qadın şairlərinin yeni və daha mükəmməl əsərlərinin üzə çıxarılmasına və tərcümə edilməsinə təkan verəcəyinə ümid edirik.

Oxuyun, həzz alın!

Əlison Məndəvil  
Şəhla Nağıyeva  
Sönməz Məşəl Mədəni Əlaqələr İctimai Birliyi

## **Introduction**

This collection was begun nearly seven years ago, when two Fulbright scholars and lovers of poetry, one from Azerbaijan, the other from the United States, met for the first time. Included here are selections of poetry by women from the region of Azerbaijan, across nearly 800 years of literary history.

This volume offers just a taste of the vast body of poetry and lyrics produced by women in this region. Many are traditional love poems; the older poetry was often written first as song lyrics. However, topics also include nation, politics, culture, and work. Azerbaijan was early a leader in the education of girls and women in the Muslim world and Central Asia. Many schools for girls were established in the nineteenth and early twentieth centuries throughout the rural regions as well as in the capitol city of Baku. As a result, beginning in the nineteenth century, women's literary production blossomed and was often supported by educated patrons such as the Karabagh poet Khurshidbanu Natavan, who held literary salons for women and men in her home.

We owe a great debt to the editors and collectors of two previous anthologies published in Azerbaijani: *Azərbaycan Qadın Şairləri Antologiyası* (An Anthology of Azerbaijani Women Poets, 2005) and *Aşuq Qadınların Antologiyası* (An Anthology of Women Ashugs, 2010).

Much archival research remains to be done to collect writing by women in Azerbaijan, especially from the multitude of literary journals published in the past 150 years. We present this collection with hope that it will whet the appetites of both readers and scholars and lead to the discovery, translation and enjoyment of yet more wonderful literature by women writers in Azerbaijan.

Read and enjoy!

Alison Mandaville

Shahla Naghiyeva

“Sönməz Məşəl” Cultural Relations Public Union



## **I. Classical Period — Klassik dövr (1200 – 1850)**

## **Məhsəti xanım Gəncəvi**

XII əsr

Məhsəti Gəncəvi təxminən 1089-cu ildə Gəncə şəhərində doğulub və ömrünün sonuna qədər bu şəhərdə yaşayıb. Onun əsl adı Mənicə olub, Məhsəti adını isə özünə ədəbi təxəllüs kimi götürüb.

Tədqiqatçılar əsərlərinə əsasən Məhsətinin mükəmməl təhsil aldığı, Şərq ədəbiyyatı və musiqisinə yaxından bələd olduğunu ehtimal edirlər. O, lirik rübailər yazmaqla məşhurluq qazanıb. Qədim mənbələrdə Məhsəti Gəncəvinin iki yüzə yaxın rübaisi və bir neçə lirik şeiri qalıb. Məhəbbət lirikası yaradıcılığında əsas yer tutur. Onun şeirlərində xalqın, xüsusilə Şərq qadınının azad və xoşbəxt həyat haqqında romantik arzuları da əks olunub.

Məhsəti Gəncəvinin ölüm tarixi məlum deyil.

## **Mahsati Khanum Ganjavi**

12<sup>th</sup> century

Mahsati Ganjavi (the poet's pen name) is believed to have been born around 1089 in Ganja, Azerbaijan, with the given name Manija. Some research indicates she received an excellent education and knew Eastern literature and music well.

Her approximately 200 lyrical rubaiyat (quatrains), hold a significant place in the history of Azerbaijan's poetry, and Eastern poetry as a whole. The philosophical and romantic poems embody the spirit of her land and culture and offer a strong voice against prejudice, hypocrisy and patriarchy, while also upholding love -- both human and divine.

Mahsati Ganjavi's date of death is not known.

## **Rübailər**

\*

Ey ağıllı qoca, deyilsən naşı,  
Torpaq ələyəninin cavandır yaşı,  
De, yavaş ələsin, çünki bu torpaq  
Pərviz bədənidir, Keyqubad başı.

\*

Yetməzmi qəribə verdin işgəncə?  
Cəfanın hüdudu olmazmı, səncə?  
Demişdin Gəncədə kama yetərsən,  
İndi bu mən, bu sən, bax, bu da Gəncə!

\*

Əlimdə qədəhlə sənin küçəndən,  
Hər gecə, sevgilim, sərxoş keçdim mən.  
Eşqi şərab kimi tökdüm qədəhlə,  
Huşa getdim, düşüb sındı əlimdən.

## **Rubayyat<sup>1</sup>**

\*

Ay, wise old man, you are not unskilled.  
The one who sifts the soil is too young —  
tell him to work carefully, for this ground  
is the body of Parviz<sup>2</sup> and the head of Keygubad.<sup>3</sup>

\*

Isn't it enough that you torture the stranger?  
Don't you think suffering should have its limit?  
“You'll achieve your desire in Ganja, ” you once said.  
Now here I am, here you are, and look, here is Ganja.<sup>4</sup>

\*

Every night, Beloved, a wine glass in my hand,  
I pass, drunken, through your streets.  
I poured my love into a glass like wine —  
as I lost consciousness it fell from my hand, and broke.

\*

---

<sup>1</sup> Rubaiyat or Rubayyat are a form of Persian poetry consisting of four-line stanzas.

<sup>2</sup> Parviz probably refers to Khosrau II, last king of the Sasanian empire in Persia, whose reign ended with the Muslim conquest of the region in the year 628. He is the historical basis of the fictional Khosrow in the widely read poetic saga *Khosrow and Shirin* by the Nizami Ganjavi (1149-1209).

<sup>3</sup> Keygubad likely refers to one of the Seljuq rulers. Given the presumed dates of the life of the poet Mahsati, it may refer to the first (1188-1237), though Mahsati would have been either born later or quite elderly to overlap with him. The remains of a mosque by this name, thought to have been built during the reign of Shirvanshah Keygubad (1317-1356), were recently restored in the old city of Baku. The mosque, built after Mahsati's presumed lifetime, is part of the Shirvanshah's Palace in the old city of Baku, Azerbaijan.

<sup>4</sup> Ganja is an ancient city in north central Azerbaijan, where the poet Mahsati-Khanum lived. In her time it was a center of trade and cultural creativity. Today it remains a lively town in modern Azerbaijan.

Olum səba yeli, mən sənə qurban,  
Mələk balasına xəbər ver, aman!  
Söylə ki, intizar içində yazıq –  
Məhsəti yol ustə gordüm verir can.

\*

Dedim: “Məsləhət ver bizə, ey ürək!  
Şirin meydən içək, acıdan içək?  
Dedi: “Acıdan iç, yoxsa Şirinə  
Vurğun deyilsən ki, sən də Fərhadək” .

\*

Özgədən heç zaman gözləmə kömək,  
Quru budaq kölgə salmaz, ey ürək.  
Qənaət əzizlər, tamah xar edər,  
Az olan şeylərə qənaət gərək.

\*

Sənə göndərdiyim məktubu, canan,  
Qanlı göz yaşımı yazmışam, inan.  
Bu qədər dərdimin hekayətini,  
Bilmirəm, heç nə cür eyləyim bəyan?!

\*

I am a morning breeze, I am a sacrifice for you.  
Pass on this news to that child of an angel, O God:  
Say, “I have seen poor Mahsati — with little hope  
left, she has nearly reached the end of her road.”

\*

I said: We need some advice, my heart!  
Shall we drink sweet or bitter wine?  
My heart replied: Drink the bitter wine,  
unless you plan to fall, like Farhad, for Shirin.<sup>5</sup>

\*

Ah, my heart, never wait on the help of another,  
the dry branch, leafless, will never cast shade.  
Thrift is sweet, greed brings shame.  
Amidst scarcity, one should be sparing.

\*

The letter I sent to you, my beloved,  
believe me, I wrote with tears of blood.  
So great is the tale of my grief,  
I know of no other way to reveal my sorrow.

---

<sup>5</sup> Farhad and Shirin were legendary lovers memorialized in an epic poem by Nizami Ganjavi (1141 to 1209) — another poet who lived in Ganja around the same time as Mahsati.

\*

Dad ürək əlindən, dad eşq əlindən!  
Çoxları tək düşdüm bu möhnətə mən.  
Ürəkdir səbəbi bu ahu-zarın,  
Dad ürək əlindən, dad eşq əlindən!

\*

Mənə mey ver, fələk qəmlidir yaman,  
Ey yarım, öldürdü məni bu hicran.  
Mənim kimi şadlıq sevəni neçin  
Badəsiz, canansız əzir bu dövran?

\*

Torpaq ələyənini mən aşiqiyəm,  
Dilim gəlmir açıb sirrini deyəm.  
O, torpaq ələyib qızıl axtarır,  
Mən əlimdə qızıl onu gəzirəm.

\*

God help my heart, God help my love!  
Like so many others, I come alone to this grief.  
The heart is at fault for all this sighing and sobbing,  
God help my heart, God help my love!

\*

Give me wine, for Destiny is filled with evil.  
Ay, my other half, this parting has killed me!  
Why does fate crush one like me, so filled with joy?  
Now I have neither wine glass, nor sweetheart.

\*

I am an admirer of the soil sifter.  
I can find no words to reveal the secrets of the heart.  
He sifts the soil, looking for gold —  
I search for treasure in my own hand.

## **Rəziyyə Gəncəvi**

XII-XIII əsrlər

Rəziyyə Gəncəvinin əsərlərinə XIV əsrdə Cəlaləddin Xəlil Şirvaninin tərtib etdiyi “Nüzhətül-məcalis” adlı məcmuədə rast gəlindiyindən alimlər onun XII-XIII əsrlərdə yaşadığını təxmin edirlər.

## **Rübailər**

\*

Yolun torpağıtək eyləsən də xar,  
Yenə də qulunam, ey əziz dildar!  
Qərqəm göz yaşına, mərhəmət qılıb  
Alsın ağuşuna məni, nə olar?

\*

Yuxum yox, getmə sən, canan, gözümdən,  
Getməyir göz yaşını bir an gözümdən.  
Çünki sən gözümü etmişən məskən,  
Sevincdən yaş damır hər an gözümdən.

\*

O zülfün ahımtək uzundur, canan!  
Adətin gözəldir, özün mehriban.  
O xumar gözünə mailəm sənin,  
Sürmədən heç minnət çəkməyib bir an.

## **Raziyya Ganjavi**

12<sup>th</sup> – 13<sup>th</sup> centuries

Researchers believe that Raziyya Ganjavi lived sometime in the twelfth or thirteenth century. Her works appear in a collection entitled “Nüzhələtul-məcalis” collected by Jalaladdin Khalil Shirvani in the fourteenth century.

### **Rubayyat**

\*

You treat me like the dirt in the road,  
Yet I remain your slave, my dear heart!  
I am drowning in my own tears —  
Have some mercy, rock me in your arms.

\*

I can't sleep — don't leave my sight, my love,  
I can't stop my tears from falling.  
Because you've set up residence in my eyes,  
Tears of love fall without respite from my eyes.

\*

My love, your tresses are as long as my sighs,  
Your manners are lovely and you are always kind.  
I delight in those languid eyes of yours —  
Unmarked with even a trace of kohl.<sup>6</sup>

---

<sup>6</sup> Kohl is a black powder used as an eyeliner.

\*

Tellərin baş əyib öpür səməni,  
Bəzəyib səmənlə mişki-xütəni.  
Deyirlər ki, xətdir ağ üzündəki;  
Xətdir o, gətirib öldürsün məni.

\*

Sənin şah üzünə baş əydi bahar,  
Hərə bir xidmətçün öndə durdular.  
Nazın vəzir oldu, qaşın qapıçı  
Ləlin də arada saqıdır, ey yar !

\*

Ayı səndən artıq saymayır könlüm,  
Ey sənəm, hüsnündən doymayır könlüm.  
Ləbindən bir busə alandan bəri,  
Şəkərdən dadmağa qoymayır könlüm.

\*

Yolunda həyatım bir zillət oldu,  
Bir anlıq vüsəlin min afət oldu.  
İntizar süfrəndə könlümün qanı  
O şirin ləbinə bir şərbət oldu.

\*

Şagirdəm saçına düyün vurana,  
Ustadam hüsnünə büsat qurana.  
Gözümdən o qədər yaş tökmüşəm ki,  
Səqqayam qarında xadim durana.

\*

Your curls bend to kiss the ears of grain,  
They have scented the perfumery with malt.  
They say your ivory face is perilous  
Perilous it is — brought before me, you are killing me.

\*

Spring bowed before your regal face,  
All waited their turn to serve you.  
Oh my love, you were a seductive vizier,  
Your eyebrows his doormen, your lips my wine goblet.

\*

Already my heart prefers you to the moon.  
You are mine! My heart cannot resist your charms.  
Since I stole a kiss from your lips,  
My heart has no taste for sugar.

\*

For your sake my life was filled with hardship,  
A moment with you brought a thousand misfortunes.  
My heart's blood became the wine on your supper table,  
Waiting anxiously for your sweet lips.

\*

I'm a student of the one who plaits your hair,  
An apprentice to the builder of a castle for your beauty.  
So many tears have spilled from my eyes,  
I'm a water carrier for your chamber maid.

\*

Gördüm evə gedir məsti-məstanə,  
Yanında bir neçə yadü-bigənə,  
Yetirdim özümü mən çirpdim ona,  
Necə şama vurar özün pərvanə.

\*

I saw him leave his house, roaring drunk  
Walking along with a few random strangers.  
Catching up to them, I flung myself at him  
Like a moth throws itself to a candle flame.

## **Gülşad**

XVI-XVII əsrlər

“Təsnifi-Gülşad” adlı yeganə əsərindən başqa əldə heç bir yazısı olmayan Gülşadın təxminən XVI əsrin sonu, XVII əsrin birinci yarısında yaşadığı ehtimal olunur. Yeganə əsəri əsarətdə, ağır, qəmli həyat keçirən, ata-ana qucağından, doğma yurdundan qoparılıb qəribliyə aparılan “yesirlərin” dərdirinin tərcümanı sayılır.

\*

Göydən ötən bögü-bölgü durnalar,  
Bizdən salam olsun Əcəm elinə!  
Yaşıl geymiş, sarı telli durnalar,  
Bizdən salam olsun Əcəm elinə!

Bizi apardılar tatar xanına,  
Fitva verdilər yesirin qanına,  
Bir namə göndərdim Məşhəd kanına,  
Bizdən salam olsun Əcəm elinə!

Bizi göndərdilər Şahisərdən,  
Rum ölkəsi varid oldu yesirdən,  
Ol Şamü Hələb, şəhri-Misirdən,  
Bizdən salam olsun Əcəm elinə!

Beş qız idik bir arada, bu yerdə,  
Ya ilahi, dərman elə bu dərdə!  
Canım durna, hər vətəndə, hər eldə,  
Bizdən salam olsun Əcəm elinə!

## **Gulshad**

Late 16<sup>th</sup> or early 17<sup>th</sup> century

Gulshad, who is known only by her “Tasnifi Gulshad” (Works by Gulshad) lived between the end of the sixteenth and the first half of seventeenth centuries. Her only remaining piece is considered to be one of the best reflections on the people in her region who led a very hard life, including many who were displaced, often taken away from their parents and relocated to distant places.

\*

Cranes overhead, passing one by one,  
Give our regards to the land of Ajam!<sup>7</sup>  
Cranes dressed in green, with a fringe of yellow  
Give our regards to the land of Ajam!

They carried us away to the khan of the Tatars,  
The verdict was death for the unlucky ones.  
I've sent a letter to Mashad khan:  
Give our regards to the land of Ajam!

They sent us away from Shahisar,  
News of the unlucky ones reached Rome —  
From Egypt's cities to Shamu and Aleppo,  
Give our regards to the land of Ajam!

We were five girls, together in this land,  
Oh God, make a balm for my grief.  
In every homeland, everywhere, my dear crane,  
Give our regards to the land of Ajam!

---

<sup>7</sup> For Turkic people in the classical period, this term referred to the region of Azerbaijan, which in Gulshad's time was part of the Safavid Empire based in the Azerbaijani region of Ardabil. The empire's rulers were mainly Turkic, but ruled over a wide mix of ethnic groupings, and supported literature in both Azerbaijani Turkish and Persian.

Axan çaylar yesirlərin yaşıdır,  
Ahu-naləm göydə mələk eşidir.  
Canım durna çərxi-fələk işidir,  
Bizdən salam olsun Əcəm elinə!

Budur gəldi yesirlərin karvanı,  
Çağırıram, ya Mövlana, ya Qəni,  
Qara geydi əcəm pirü cavanı,  
Bizdən salam olsun Əcəm elinə!

Bizi ayırdılar ata-anadan,  
Ya Rəbbim, sən qurtar bu qəm-xanadan.  
İstanbul şəhrindən, Qostantinadan,  
Bizdən salam olsun Əcəm elinə!

Bu sözü söyləyən yanar özündən,  
Yaş yerinə qan tökülər gözündən.  
Məlik, qan Gülşadın sözündən,  
Bizdən salam olsun Əcəm elinə!

The unlucky ones' tears are flowing rivers.  
My cries reach up to angels in the heavens.  
My dear crane, it's the will of God —  
Give our regards to the land of Ajam.

Here comes a caravan of the unlucky ones —  
I call to you: Hey, Mewlana!<sup>8</sup> Hey Gani!<sup>9</sup>  
Young and old were dressed in black,  
Give our regards to the land of Ajam!

They tore us from our mothers and fathers.  
My God, put an end to this house of sorrow.  
From Istanbul, from Constantinople —  
Give our regards to the land of Ajam!

This tale of complaint burns from the telling,  
In place of tears, blood pours from the eyes.  
Oh, Melik,<sup>10</sup> from the blood of Gulshad's words,  
Give our regards to the land of Ajam!

---

<sup>8</sup> Mewlana is a famous poet like Rumi, a Sufi mystic who lived in the thirteenth century.

<sup>9</sup> Gani is one of the dervishes (a Sufi Muslim) who tried to extend Islam in Khorasan and Anatolia.

<sup>10</sup> Melik is the title given to the provincial leaders of the Caliphate.

## **Sahib Sultan Dünbülü**

Naməlum

Sahib Sultan xanım Şahbaz xan Dünbülünün qızıdır. Güney Azərbaycanın Dünbül şəhərində yaşayıb. Yüksək şairlik istedadına malik olan bu qız incəsənət sahəsində də qabiliyyəti ilə seçilib. Mənbələrdə şahzadə Həsənəli Muradı tərif edən bir şeirinə rast gəlinir. Şeirin iki variantda tərcüməsi oxuculara təqdim olunur. Haqqında başqa məlumat yoxdur.

\*

O güllü bağçanıza yaxın olsa da ağyar,  
Bu məni nə qorxuya, nə də bir dərddə salar.  
Çünki mən də bir zaman sizə yaxın olmuşam,  
Elə bu yaxınlıqdan bir arzu, kam almışam.  
Var olsun bu cahanın şahənşahı şahzadə!  
Ağıllılar içində cavan Mahmud dünyadə.

\*

Rəqib oldu şaha yaxın, qəm edərəm... bilin fəqət,  
Bir vaxt mənə məxsus idi o yaxınlıq, o məhəbbət.  
Bu cahanın şahənşahı ol şahzadə Mahmud ki var -  
Başındakı pır ağıldır, alınıdasa - enməz vüqar.

## **Sahib Sultan Dunbuli**

Unkown

Sahib Sultan Dunbuli was the daughter of Dunbuli khan, who lived in Dunbul city (an ethnic Azerbaijani region of what is now the north of modern Iran). She is thought to have been a skilled artist and poet. Little else is known about her. This ode to prince Hasanali Murad by her is presented in two versions found in source materials.

\*

Though that rival of mine nears your garden of flowers,  
I am neither frightened nor saddened.  
At one time I, too, was near to you.  
That closeness still brings me the delight of love.  
May God of all the universe bless you, my prince,  
and among all the wise ones of this world, keep you young.

\*

As that rival neared the shah, I mourned....  
yet I know that once, this closeness, this special love was mine.  
Like prince Mahmud, there exists a king of all this universe,  
Who is wise as a sage, proud and unbending.

## **Xədicə Sultan xanım**

XVIII əsr

Xədicə Sultan xanım Həsənəli xan Dağıstaninin qızı, “Riyazüş-şüəra”nın müəllifi Əliqulu xan Valehin əmisi qızı olub. Əmisi oğlu ilə eyni mədrəsədə təhsil alıb, onunla sevişib. Tədqiqatçılar şairin Nadir şahın hakimiyyəti dövründə İsfahanda yaşadığını müəyyən ediblər. Həyat və yaradıcılığı haqqında ətraflı məlumat yoxdur.

## **Saqiyəm**

Mən saqiyəm — şərab hazır,  
Təşnə aşıq, bax ab hazır!  
Ləl dodağım sudur sənə,  
Buyur mənim ləllərimə,  
Ləllərimlə şərab hazır!  
Gözəlliyin qarşısında  
Günəş özü nə karədir,  
Buyur mənəm, ömür gedir,  
Buyur mənəm, günəş hazır!

## **Khadija Sultan Khanum**

18<sup>th</sup> century

Khadija Sultan Khanum was Hasanali khan Daghistani's daughter and author of "Riyazush-Shuera" (which translates from the Persian as "Wonderful Gardens"). She was also Aligulu khan Valeh's cousin, and studied in the same madrasa with him. They fell in love. Research indicates that she lived in Isfahan, now modern Iran, during the period of Nadir Shah's rule. Little else is known about her life and creative activities.

### **The Cup-Bearer**

I am the cup-bearer — wine is prepared,  
Oh, thirsty lover, look — water is prepared!  
My ruby lips are water for you,  
Here, my rubies are ripe,  
Wine is made from my full lips!  
Beside your beauty,  
The sun itself has no purpose.  
Here I am, and life is passing,  
Here I am, and the sun is ready!

## **Ağabəyim ağa Ağabacı**

1780 – 1832

Ağabacı təxəllüsü ilə farsca və Azərbaycanca şeirlər yazan Ağabəyim ağa Qarabağ xanı İbrahimxəlil xanın qızı, Xurşudbanu Natavanın bibisi olub. Təxminən 1780-1781-ci illərdə Pənahabadda (indiki Şuşa) anadan olub. 1801-ci ildə İran hökmdarı Fətəli şah əvəz verilib və ömrünün sonuna kimi vətən həsrəti çəkdiyi Tehrandə yaşayıb. 1832-ci ildə orada vəfat edib, Qum şəhərində dəfn olunub.

### **Beytlər**

Əfsus ki, yarım gecə gəldi, gecə getdi,  
Heç bilmədim ömrüm necə gəldi, necə getdi.

\*

O kəs bəxtəvərdir ki, xoşbəxtidir ki, ey canan,  
Özünə mənzil salıb yaxın yerdə bağından.

\*

Sənin o gül bağçanın ətirlidir havası,  
Mənim də bu könlümün yalnız odur dəvası,

\*

O, səfərə çıxanda mən qüssəyə dalaram,  
Dəvəsinin boynunda özüm bir zəng olaram.

\*

Ey naseh, nəsihətin mənə əbəsdir, əbəs,  
Ətləyərsözlərin atəşimi, söndürməz.

**Agabeyim Aga Agabaji**

1780 – 1832

Aghabayim Agha wrote poems in Azerbaijani and Persian under the penname of Aghabaji. She was the daughter of the khan of Garabagh, Ibrahimkhalil khan and aunt to poet Khurshidbanu Natavan. She was born around 1780 or 1781 in Panahabad (now Shusha). She married the Iranian ruler Fatali Shah and lived in Tehran until the end of her life. She died there in 1832 and is buried in the city of Gum.

**Couplets**

My beloved arrived in the night, and in the night, also left.  
Sadly, I hardly noticed how my life arrived, nor how it left.

\*

Ay, my love, how fortunate, how happy is the one  
who has built a house for himself next to your garden.

\*

That flower garden of yours perfumes the air —  
that scent is my heart's only remedy.

\*

When my love travels, I am pierced with sadness.  
I would be the bell hung from his camel's neck.

\*

Oh, teacher, your advice is useless to me.  
Your words only sustain my flame, it cannot die.

\*

Hüsnünün tərifini həşrə qədər yazsalar  
Nə tərifin qurtarar, nə həsrətim qurtarar

\*

Were your beauty proclaimed to the ends of the earth,  
there could be no end to praise for you, nor any end to my longing.

## **Heyran xanım**

1790 – 1860

XIX əsrdə, təxminən 1790-1860-cı illərdə yaşamış görkəmli Azərbaycan şairlərindən biri də Heyran xanımdır. Şairin Azərbaycan və fars dillərində olan 4500 beytlik divanı<sup>11</sup> onun həyatı haqqında müəyyən həqiqətləri öyrənməyə kömək edir.

Heyran xanım Füzuli ədəbi məktəbinin məharətli davamçılarından biri kimi tanınıb. O, əruz vəzninin müxtəlif oynaq bəhrlərindən istifadə edib, heca vəzninə yaxın bəhrlərdə bir sıra şeirlər yazıb. Doğum və ölüm tarixi barədə dəqiq məlumat yoxdur.

## **Qəzəllər**

Bir namə yazım, badi-səba yarə yetirsin,  
Şərhi-qəmimi ol büti- xunxarə yetirsin.

Hicran əlimi saldı ayaqdan mənə-zari,  
Daruyi-vüsəlin mənə bir çarə yetirsin.

Səbrim kəsilib, yar mənə canımı alsın,  
Ya şad eləsin vəsl ilə, didarə yetirsin.

Dünyadə və üqbadə görüm mətləbə yetsin,  
Hər kəs mənə ol yari-vəfadarə yetirsin.

Bir yol verin ey möhnəti-hicran ki, peyamım,  
Ta badi-səba ol gülü gülzarə yetirsin.

---

<sup>11</sup> Divan – Yaxın və Orta Şərq, habelə Azərbaycan klassik ədəbiyyatında hər hansı bir şairin lirik şeirlər məcmuəsi. Divanda toplanan şeirlər qafiyə və ya rədiflərinin son hərfinə görə ərəb əlifbası ilə düzülürdü.

## **Heyran Khanum**

1790 – 1860

An outstanding poet living from about 1790 to 1860, Heyran Khanum is considered one of the most talented members of the Fizuli<sup>12</sup> school of literature. She used different forms (bahrs) of Aruz meter and syllabic verse in her poetry. Her divan,<sup>13</sup> consisting of 4500 couplets in Azerbaijani and Persian, helps us gain some information about her biography. The poems in Heyran Khanum's divan were written using the Arabic/Persian alphabet,<sup>14</sup> enabling her to most properly follow the poetic form, in which the final letters of rhyming lines match.

### **Ghazals**

Let me write a love letter, oh morning breeze, carry it to my lover,  
May word of my sorrow reach my blood-thirsty hero.

Our separation drains me head to foot, I weep bitterly.  
To be with you is a healing balm, it would cure me.

My patience runs out, lover. Either take my life,  
Or come to me, darling, and bring me joy.

May those who bring me closer to my faithful love,  
achieve their heart's desire in both this world and the next.

Ay, suffering and separation, clear a path —  
let the morning breeze carry that rose to the flower garden.

---

<sup>12</sup> Fizuli is celebrated in Azerbaijan as one of the first major poets to write in the Azerbaijani language. Prior to his time, most literature in the region was composed in Persian.

<sup>13</sup> A divan is a collection of lyrical poems in Eastern and Middle Eastern classical literature, including Azerbaijani literature.

<sup>14</sup> The alphabet in which Azerbaijani is written has changed four times in the past century alone (Arabic, Latin, Cyrillic, Latin), making the study of literature a challenge for today's scholars.

Yüz həsrət ilə ol dili-hicranə giriftar  
Əzm etdi özün ol güli-bixarə yetirsin.

Yüz geys ilə səddi-rəh olub xaric-sitəmkar,  
Qoymadı özün ol gülə biçarə yetirsin.

Gəl, tanrı üçün bunca sitəm eyləmə izhar,  
Qoy, yarə özün bu dili-avarə yetirsin.

Bikəsliyimə rəhm eləsin xaliqi-biçun,  
Heyranı o şəhbazə digər barə yetirsin.

\*

Könlün diləsə bu dili-viranə dağılsın,  
Çək nazilə ol zülfünə bir şanə, dağılsın.

MİN aşıqi zəncirə çəkib, bəvərin olmaz,  
Bir tarixi ur çöllərə divanə dağılsın.

Bu bəzmara cəm çəkər həsrəti saqi,  
Ey piri-muğan, əmr elə, peymanə dağılsın!

Məst oldu çü uşşaq sənin ləli-ləbindən,  
Nə məsrəfi var bizlərə meyxanə dağılsın.

Ol iki ləbin vəsfini çək rişteyi-nəzmə,  
Ver badi-səbayə ki, bu dövrənə dağılsın!

Zülfün gireh için ki dolub mürği-dililə  
Ol keşməkeşi qoyma gülüstanə dağılsın!

Xali-siyəhin mülki-Bədəxşanı qılıb fəth,  
Fərman deyə yaz, səfhəyi-İranə dağılsın!

With a hundred longings, overtaken with heartbreak,  
still she resolved to reach that idle flower.

A tyrannical stranger barred the way with a hundred chains,  
forbidding that poor soul from reaching the flower.

Come, don't simply complain of your torment to God,  
let that heartsick lover reach her beloved.

Have pity on my loneliness, my one and only God,  
let Heyran and that brave one reach one another, their love bear fruit.

\*

If your heart of hearts wishes to collapse into this ruined heart,  
Brush out those honeyed strands, let your hair tumble down.

With no sense of decency, a thousand lovers were locked in chains.  
Dump those love-crazed ones on an ancient steppe, let them  
disintegrate, blow away.

The tavern's charms draw all who await the cup-bearer,  
Hey, bartender, take our orders! Let the cups be handed 'round!

Lovers grew drunk on your red, juicy lips.  
We have no money — let the wine-house be razed.

Compose a poem, a praise song for those two lips,  
Give it to the morning-breeze, to sow round the world.

Your hair is knotted with lovers' hearts,  
Don't scatter them around the flower garden.

Your black mole has won approval throughout Badakhshan —  
Draft a decree, let it be proclaimed across the land of Iran.

Y Yoxdur o sənəm, onda dü əbruyi-xəminə,  
Biz səcdə edək, qoy bütün bütخانə dağılsın.

Heyran, çü yanarsan o qədər şəmə müqabil,  
Bir vez ilə çək şölə ki, pərvanə dağılsın.

\*

Olubdu ğəm yatağı şad gördüyün könlüm,  
Dağıldı qüssədən abad gördüyün könlüm.

Diyari-ğəmdə giriftarü dəstgir olu,  
Kəməndi-firqətə, azad gördüyün könlüm.

Fəraq dərdinə axtardı, tapmadı çarə,  
Cəmi-hikmətə ustad gördüyün könlüm.

Sərir-i-vəslə Xosrov sifət oturmuşdu,  
Olubdu kuhdə Fərhad gördüyün könlüm.

Fəraqi-möhnətə düşüb və pər şikəstə olub,  
Visal seydinə səyyad gördüyün könlüm.

Hücumi-möhnəti-qəmdən süpehri-əlayə,  
Yetirdi naləvü fəryad gördüyün könlüm.

Çəkib şərərələr, etdi vücudumu heyran,  
Misali-kürreyi-həddad gördüyün könlüm.

Nowhere is there one like you, with such lovely arched brows.  
We make obeisance, let all the pagan temples fall to ruins.

Heyran, you struggle to burn against the light of so many candles,  
Yet just a glimpse of your sweeping radiance incinerates every moth.

\*

The once joyous heart has become a bed of grief.  
See a heart that once flourished, is now abandoned and destroyed.

Lassoed by loss, captive in a world of sadness,  
once, you see, my heart was free.

My heart searched, but could discover no escape from loneliness.  
Once, as you saw, my heart was a master of wisdom.

There, on the marriage throne, sat one like Khosrow.  
My own heart, you see, dwells in the mountains like Farhad's.<sup>15</sup>

My heart plummeted with the weight of loss, its wing crippled.  
See? My heart is a hunter, racing to reach the beloved.

Under assault from sorrow and grief, you can see  
how at times the cries of my heart reached to God.

Once my heart was a thing of wonder, Heyran,<sup>16</sup> a blacksmith's forge,  
you could see it giving off sparks in the dark.

---

<sup>15</sup> Farhad was a legendary figure who loved a princess, Shirin, who did not return his love. Instead, Shirin loved Khosrow.

<sup>16</sup> Heyran, the poet's name, means wonder, or amazement. It is customary in this form of poetry, to use the poet's name in the final stanza. Here, she makes a play on words, using her name for its literal meaning. In keeping with the form of the poem, her name is added in the English version, in addition to the word "wonder."

## **Aşıq Pəri**

1811 – 1847

XIX əsrin birinci yarısındakı aşıq şeirinin ən görkəmli nümayəndələrindən biri olan Aşıq Pərinin həyatı və yaradıcılığı haqqında məlumat verən mənbələrdə şairin XIX əsrin əvvəllərində Araz qırağındakı Maralyan kəndində yaşadığı və sonralar Şuşaya köçdüyü bildirilir.

Məşhur ədəbiyyatşünas və tədqiqatçı Adolf Berjenin məlumatına görə 1829-cu ildə Aşıq Pərinin 18 yaşı olub. Bu məlumata əsasən onun təxminən 1810-1811-ci illərdə doğulduğu ehtimal edilir. Eyni zamanda bütün mənbələr onun çox gənc ikən vəfat etdiyini göstərir. Aşıq Pəri əsasən aşıq şeiri üslubunda lirik şeirlər yazıb. Onun bütün əsərləri bizə gəlib çatmayıb. Əlimizdə olan əsərlər Pərinin istedadlı bir şair olduğunu sübut edir.

## **Gəraylılar**

Zalım Şəcər, dad əlindən,  
Sən ha nəhaq qan eylədin.  
Zülmünlə könlüm şəhrini  
Gör necə viran eylədin?!

Saymadın sultanı, xanı,  
Eyləyibsən nəhaq qanı,  
Badam kimi novcəvanı,  
Yer ilə yeksan eylədin.

Nece qıydın gülzarına,  
Pünhan keçən iqrarına,  
Saldın yollar kənarına,  
Dörd yanı al-qan eylədin.

## **Ashug Pari**

1811 – 1847

Ashug Pari was a prominent figure in early nineteenth century ashug poetry. She appears to have lived first in the village of Maralyan on the banks of Araz River, moving in about 1830 to the town of Shusha, where she spent the rest of her life. According to research by a well-known literary figure, Adolf Berje, Ashug Pari was eighteen years old in 1829. So she was presumably born in 1810 or 1811. All sources indicate her death occurred at early age, around 1847. Ashug Pari wrote lyrical poems in ashug poetry style. Though we have do not have many of her poems, those remaining demonstrate her talent.

## **Geyraylilar<sup>17</sup>**

You are a cruel and unbearable one, Shajar.  
You wantonly shed blood.  
See — through your tyranny,  
you have devastated the city of my heart.

You paid no heed to the sultan or the khan,  
you shed blood needlessly.  
You were made in the mirror image  
of that young man Badam.<sup>18</sup>

How could you destroy her flower garden,  
force her confidence,  
and throw her to the side of the road,  
surrounded on all four sides by blood?

---

<sup>17</sup> The main genres of Azerbaijani Ashiq poetry include goshma, dastan, ustadnameh, as well as their poetic forms — gerayli, divani, tajnis.

<sup>18</sup> Badam means almond, but is also can also be a man's name.

Pərinin dərdi tüğyandı,  
Sakin yeri Maralyandı,  
Gülüm qonçasında yandı,  
Bülbüllər əfqan eylədi.

Pari's grief boils over —  
she finds peace in Maralyan.<sup>19</sup>  
My flower faded while still a bud,  
as the nightingales cried out.

---

<sup>19</sup> Maralyan is a village in the Jabrayil region of Azerbaijan, on the southern border with Iran where Ashug Peri first lived and was probably born.

## **Qönçabəyim**

XIX əsr

Qönçabəyim təxminən 1827-ci ildə Naxçıvanda Ehsan xanın ailəsində anadan olub. Onun atası rus zabitləri ilə dostluq edib, Aleksandr Qriboyedov İrana gedərkən onların ailəsində qonaq olub. O dövrün gürcü şairi Baratəşvili də dəfələrlə Ehsan xanın sarayına gəlib, burada Qönçabəyimlə tanış olub.

Qönçabəyim 1837-ci ildə Naxçıvanda təşkil edilmiş rus məktəbinə daxil olub, orada rus və fars dillərini yaxşı öyrənib.

Deyilənə görə, Qönçabəyim İbrahim bəy adlı bir zabiti sevib, lakin 1844-cü ildə sevmədiyi Şamil xana ərə verilib. Güman edilir ki, sonralar dillərə düşmüş “Şahzadə İbrahim” dastanına daxil edilən və “Bəyim” dilindən deyilən şeirlərin bir qismi məhz Qönçabəyimindir.

\*

Hicran sənətkarı, qəm xiridarı,  
Qəddar olan biiqrara de, gəlsin.  
Yenə təzələsin didar didarı,  
Ciyər oldu həzər para, de, gəlsin.

Ərzi-halım yazdırmışam hərzədə,  
Qara bağrım yarzədədir, yar, zədə,  
Bir müddət də qaldıq İmammirzədə  
Eylədi dərdimə çara, de, gəlsin.

Aşiq olan məşuqəyə mirasdı,  
Eşq oduna nahaq yanmaq əbəsdı,  
Bizim məskənimiz Tunü-Təbəsdı,  
Qərib düşdüm bu diyara, de, gəlsin.

Aşiq bilər məşuqənin halını,  
Qismət olsa, ələ ala qəlini,  
Gözləməkdən bimürvətin yolunu,  
Gözümdə qalmaq qarə, de, gəlsin.

## **Gonchabayim**

19<sup>th</sup> century

Gonchabayim was born in about 1827 in Nakhchivan in Ehsan khan's family. Her father befriended Russian officers and Alexander Griboyedov was their guest when he visited Iran. The Georgian poet of her time Baratashvili visited Ehsan khan's palace several times and met Gonchabayim. Gonchabayim attended Russian school in 1937 in Nakhchivan, learning both Russian and Persian. It is believed that she loved an officer by the name of Ibrahim, but was forced to marry Shamil khan in 1844. It is thought that the poems Bayim included in the famous "The Prince Ibrahim" dastan may have been authored by Gonchabayim.

\*

He is an artist of longing, a tiller of sorrow,  
He's all cruelty and no loyalty, tell him to come.  
Let us meet, rejuvenate one another.  
My liver is teased all to pieces from longing, tell him come.

I have written him, tried to put my feelings into words,  
I have been wounded deep inside, my love, wounded.  
We stayed for awhile in Imammirza  
Mending my grief, tell him come.

The beloved's inheritance is her lover.  
It is senseless to burn in the fire of love,  
Our place is Tunu Tabas,  
I am stranger in this land, tell him come.

A lover knows the feelings of his beloved,  
If fate permits, let us take his hands,  
Lead him from this path of callousness.  
The black pupils of my eyes are fading, tell him come!



## **II. Oil Boom — Neft bumu dövrü (1850 – 1920)**

## **Xurşidbanu Natəvan**

1832 – 1897

Qarabağın sonuncu xanının - Mehdiqulu xanın qızı, İbrahimxəlil xanın nəvəsi Xurşidbanu Natəvan 1832-ci ildə Şuşada anadan olub. Ona görə də Xurşidbanu “Xan qızı” kimi tanınıb. Gələcək şair xalasının himayəsində böyüyüb, musiqini, poeziyanı və rəssamlığı onun sayəsində sevməyə başlayıb.

Xurşidbanu Natəvan Şərqlillərini öyrənib və Nizami, Sədi, Firdovsi, Hafiz, Nəvai, Fizuli və.s. kimi klassiklərin əsərlərini mütaliə edib. O, dövrünün tanınmış ziyalılarında olan Xasay xan Usmiyevə ərə gedib və tez-tez Dağıstana, Tbilisiyə və Bakıya səyahət edib. Natəvan 1858-ci ildə Bakıda Aleksandr Düma ilə görüşüb və öz əl işlərindən ona hədiyyə verib.

Natəvan 1872-ci ildə Şuşada “Məclisi-üns” adlı ədəbi məclis təşkil edib, 1873-cü ildə isə Şuşaya su kəməri çəkdirib. Natəvan yaradıcılığa ənənəvi Şərqlillər mövzuları və janrları ilə XIX əsrin əllinci illərində başlayıb. Qəzəllərində sevgidən, təbiət gözəlliklərindən bəhs edib. On altı yaşlı oğlunun ölümündən sonra bədbin şeirlər yazıb.

Natəvan 1897-ci ildə vəfat edib və Ağdamda “İmarət” adlanan yerdə dəfn olunub.

## **Khurshidbanu Natavan**

1832 – 1897

Born in the town of Shusha in 1832, Natavan Khurshidbanu was celebrated as a humanist, poet and social reformer. The only daughter of the last khan of Karabagh, Mehdigulu khan, and granddaughter of Ibrahimkhalil, she was brought up by her aunt, Agabeyim Aga Agabaji, who fostered her love of poetry, music, and painting. She learned Eastern languages and read the works of such classics as Nizami, Sadi, Firdovsi, Hafiz, Nevai, and Fizuli. She married Khasay khan Usmiyev, a significant intellectual of her time. She travelled to Daghestan, Tbilisi and Baku, where she met Alexandre Dumas in 1858, giving him gifts of her own handicrafts.

She was instrumental in facilitating a number of civic projects, including a water pipeline and supply system that aided in the development of the town of Shusha. Even today, this piped water is called “Khan gizi spring.”

A staunch supporter of the arts, in 1872, she began organizing literary circles called “Majlisi-uns,” through which writers and intellectuals — even those under political attack — met and shared their work. She began her own creative activity with poems written in traditional Eastern genres in her fifties. She dealt with love and the beauty of nature in her ghazals. After the death of her sixteen year old son, the mood of her poems was often very dark.

She died in 1897 and was buried in the graveyard “Imarat” in Aghdam. Widely respected in Azerbaijan, a statue of Natavan stands in the center of downtown Baku’s shopping district “Fountain Square.”

## **Qəzəllər**

Əgərçi xoşdu mənə həm ətri həm səfası gülün,  
Cəfası çoxdu, nə hasil ki, yox vəfası gülün.

Cəfayı-xarı görüb, köçdü bağidən bülbül,  
Görən kim oldu bu gülşəndə aşinəsi gülün?

Xəzanə meyl eylədi aılmadı vəfa nəzərə,  
Yetişdi bülbülə çox-çox qəmə-cəfası gülün.

Tökür sirşik əvəzində gözüm üzə al-qan,  
Olubdu, çünki könül zaru-mübtəlası gülün.

Yazılsa nöqtəbənöqtə, deyilsə hərfbəhərf,  
Qurtarmaz həşrə qədər həli-macərası gülün.

Üzari-alinə baxdıqca qan olur dillər,  
İlahi, həddən aşib möhnəti bəlası gülün.

Xətə yolunda düşüb, bülbül cəfa qıldı,  
Xətaya saldı özün aqibət, xətası gülün

Cahanda zərrə qədər olmaz, ey könül, xəndan  
Ki, xuni-bülbül əgər olmasa qəzası gülün.

Tutardı, xuni-cigərdən olaydı gər sirab,  
Günəş tək hər tərəfi, Natəvan, ziyası gülün.

## **Ghazals**

Ah! Her scent and her beauty — without compare is the Flower.  
She is also without constancy — how I suffer for the Flower!

Wounded in the garden, the Nightingale fled.  
Then whom did she take for a lover, the Flower?

She dreamt of fall and so easily broke her vow.  
Deeply the Nightingale grieved the betrayal of the Flower.

Crimson blood bursts from my eyes, flowing like tears,  
Filling my soul with the grief of the Flower.

Were it written dot by dot, spelled out letter by letter,  
This saga is neverending: *The Nightingale and The Flower*.

Inconsolable, the whole world moans and cries —  
*Oh, My God* — day after day, bearing the grief of the Flower.

In error, how cruelly she tortured the Nightingale.  
Now error has punished her, and changed the fate of the Flower.

Ah, my soul, despite all, how the world would rejoice  
If only the murderous Nightingale would spare the Flower.

Were she still beautiful, bright, and sweet in spirit,  
Oh Natavan! She could be the sun to this world, the Flower.

\*

Şuri-eşqin başıma axırı sövda gətirir,  
Bu müşəxxəsdır ki eşq aşıqə qovğa gətirir.

Tari-zülfündür məni böylə giriftar eyləyib,  
Nə gələ başıma, ol zülfi-mütərta gətirir.

Gül üzün görmək əgər mümkün olaydı bu dəm,  
Hər zaman görmək onu nuri-mücella gətirir.

Qaşu-göz, novki-müjəfitnə üçün cəm olmuş,  
Ox atıb, tiğ çəkib, hər biri dəva gətirir.

Könlümü qarət edir öylə ki, tari-zülfün,  
Rumə, sanki həbəşi ləşkəri yəğma gətirir.

Nəqanın varını şüuru bula aşiq kuyin,  
Onu Məcnuna tərəf cəzbey-Leyla gətirir.

Yusifin sanma, dübarə görə Yəqub üzün,  
Mehr bazarına gər getsə, Züleyxa gətirir.

Yusifi Züleyxa Misirdə kər aldı nəqdə,  
Nəqdi-can, aşiq olan, əldə mühəyya gətirir.

Sidqi-qəlb ilə nisar etmiş idin can nəqdin,  
Natəvan, müjdə bu gün, qətlinə fərma gətirir.

\*

Your ecstatic love brings me everlasting love —  
this union pits lover against lover — an intimate brawl.

Your cascade of dark curls torture me so —  
those falling tresses the source of all my misfortune.

To see the flower of your face, for just one moment  
is to set my heart beating, alight for all time.

See how your eyebrows, your lashes gather for attack—  
they shoot their arrows, draw their swords, each seeks to persuade me.

Your black curls are the marauders of my soul,  
entrenched, as Ethiop soldiers in the field of my mind.

Lovers are rendered senseless and blind;  
yet the power of a bright love brought Leyla to Majnun's side.<sup>20</sup>

If Jacob hopes to see his dear Joseph again, he will bring Zuleykha —  
only she can guide him through that lovers market.<sup>21</sup>

In ancient Egypt, Zuleykha bought the deaf Joseph —  
for even a slave can prepare for his lover's delight.

For Love you would sacrifice everything, Natavan.  
Good news! He comes tonight, death's decree at his side.

---

<sup>20</sup> Leyla and Majnun is perhaps the most famous love story of this region, its most influential version written in verse by the poet Nizami (1141 – 1209) from the Ganga region of Azerbaijan. The first European style opera performed in the Middle East was based on this story. It was composed by Azerbaijani Uzeyir Hajibeyov.

<sup>21</sup> The Story of Zuleykha and the prophet Yusif (Joseph) is a favorite of love poetry in the region of Persia and Azerbaijan, based on an account in the Koran. Zuleykha, an Egyptian Princess who desires Yusif while he is a captive in Egypt, represents an ideal of desire and Yusif, a pure and unattainable, even sacred, beauty.

\*

Dilbərə, dərdi-dilimdən belə ünvan etdim  
Ki, qəmi-hicrdə dil mülkünü viran etdim.

Mümkün olmaz mənə vəslin, bilirəm, həsrə kimi,  
Ol səbəb məskənimi kuyi-biyaban etdim.

Eşq sultanı mənim qəlimə fərman gətirib,  
Etmədim tərki-vəfa, taəti-fərman etdim.

Səri-kuyində qoyub başımı, bir uf demədim,  
Səri-sidq ilə dilü-canımı qurban etdim.

Ya təbib, adını tərək eylə, təbabət etmə!  
Ya mənim dərdimi tap, gör niyə tüğyan etdim?!

Yoxdur bir kimsə məgər dərdimi bilsin, yarəb!  
Ki, mən öz qanım ilə dərdimə dərman etdim.

Dərdi-hicrində gözüm yaşı tutub dünyanı,  
Nuh tufanı kimi gör nə tufan etdim.

Natəvan, etməzdi ol səngdilə naləm əsər,  
Gecə-gündüz nə qədər naləvü-əfqan etdim.

\*

Beloved, my poor disastrous love drove me insane,  
destroying my treasury of words, leaving me all alone.

Could I ever attain the pleasure of your love? Never.  
Wild plains and barren deserts will be my home forever.

My sultan of love issued a decree for my death,  
and so devoted, I obeyed without a breath.

So sweet the sorrow of this love, I never sighed —  
but sacrificed my heart to lead that bitter life.

Doctor, abandon your career or treat me,  
examine and diagnose this mortal malady.

There is no one to cure this fatal sorrow, my God!  
So I treat my own wound, bathe it with my own blood.

My wild tears broke forth, drowning the world —  
like Noah's storm I raged, oh, see how I stormed!

Natavan, that merciless one ignored all my sad wailing—  
Day and night I have suffered, from morning to evening.

## **Aşıq Hamayıl**

XIX əsr

Aşıq Hamayıl təxminən XIX əsrin birinci yarısında Şəmkir mahalının Dəllər-Cırdaxan kəndində kasıb bir kəndli ailəsində anadan olub. Bir çox əsərlərin müəllifi olduğu barədə məlumatlar yayılsa da, dövrümüzə qədər yalnız bir neçə qoşması gəlib çatıb. Bu qoşmaların Molla Pənah Vaqif kimi tanınmış şairin və aşıq Yəhya bəy Dilqəmin yaradıcılığının təsiri ilə yazıldığı güman olunur.

Aşıq Yəhya bəy Dilqəm Aşıq Hamailin müasiri və həmyerlisi olub. O, XVIII əsrin sonu, XIX əsrin əvvəllərində indiki Şəmkir rayonunun Dəllər-Cırdaxan kəndində dünyaya gəlib.

\*

Başına döndüyüm sərvə-salatın,  
Yetkin yemiş, şirin bar bizə göndər.  
O gözəl bağçada heyvadan, nardan,  
Gilas tez yetişir, nar bizə göndər.

Seyrana çıxanda gözüm qamaşır,  
Zülfün kəməndinə qəddim dolaşır,  
Güldən, reyhandan bir dəstə döşür,  
Zülfün arasında, yar, bizə göndər.

Başına döndüyüm, ay nazlı xumar,  
Yaşılbaş ördəklər göllərə cumar,  
Səfah yaylaqdan bu könlüm umar,  
Yaylıq arasında qar bizə göndər.

## **Ashug Hamayil**

19<sup>th</sup> century

Ashug Hamayil was born sometime in the first half of the nineteenth century in a poor family in the village of Dallar-Jirdakhan in the Shamkir region. Though she was said to be the author of many works, only a few of her goshmas are known to us. Her poetry is thought to have been written under the influence of the outstanding poet Molla panah Vagif and the ashug Yahya bay Dilgami. Ashug Yahya Bay was her countryman, born around the end of the eighteenth or beginning of the nineteenth centuries, also in Dallar-Jirdakhan, a village in the Shamkir region.

\*

Please send us a ripe melon,  
My darling, my sweetheart.  
Of all the fruits in this beautiful garden,  
The cherries are not yet ripe — send a pomegranate.

My eyes are dazzled at the sight of you.  
Your curls engirdle my waist.  
Send us a boquet of flowers and basil  
Tied with a lock of your hair.

Ah, my beloved, my coy beauty,  
As greenheaded waterbirds plunge into the lakes,  
My heart yearns for snow from the healing summer highlands,  
Wrap some in your scarf and send it to us.

## **Aşıq Bəsti**

1836 – 1936

Bəsti Kərbəlayi Bayramalı qızı XIX əsrin təxminən 30-cu illərində Kəlbəcər rayonunun Levi kəndində yoxsul ailədə dünyaya gəlib. Aşıq Ələsgər və Ağdabanlı Qurban kimi ustad aşıqların məclislərində olub, el ədəbiyyatını onlardan öyrənib və şeir yazmağa başlayıb. Ömrünün sonuna yaxın gözləri tutulduğundan, el arasında “kor Bəsti” adı ilə tanınıb. Uzun müddət Basarkeçər, Daşkəsən, Gədəbəy və Samux rayonlarında aşıqlıq edib, bir çox aşıqların yetişməsində böyük rolu olub. Ömrünün axırlarına yaxın yenidən doğma kəndinə qayıdıb və 1936-cı ildə, təxminən 100 yaşında vəfat edib.

## **Qoşmalar**

A bəy, nə gəzirsən hallı-havalı,  
Süleyman mülkünün yiyəsi kimi.  
Nədəndi yaxşının başın kəsməyə,  
Hazırsan xəncərin tiyəsi kimi?

Güvənmə sən dövlətinə, varına,  
Lənət olsun qeyrətinə, arına,  
Haxdan zərər dəysin bürcü-barına,  
Lüt qalginən palaz iynəsi kimi.

Ağladım doyunca, gülmədim, haşa,  
Bir ah çəksəm, dağlar gələr baş-başa.  
Bəsti deyər: Səni də düş ataşa  
Yan, Novruz şaminin piltəsi kimi.

## **Ashug Basti**

1836 – 1936

Basti Karbalayi Bayramli gizi was born in the 1830s into a poor family in Kalbajar. She participated in majlises (gatherings) of great ashugs such as Ashug Alasgar and Aghdabanli Gurban. From these ashugs, she learned about literature and began writing her own poems. At the end of her life she became blind and was known as “Blind Basti.” Her work as an ashug continued for a long period of time. She was active in the regions of Basarkecher, Dashkasan, Gadabay and Samukh and had significant role in educating many young ashugs. Towards the end of her life she returned to her native village. She died in 1936, approximately 100 years old.

### **Qoshmalar**<sup>22</sup>

Oh, nobleman, why do you go about so haughtily,  
like the owner of Suleyman's<sup>23</sup> estate?  
Why are you always ready, like a sharp dagger  
to slash and cut down good people?

You, who boast of your wealth and fortune,  
cursed be your pride and manliness.  
May God tear down your tower of treasure,  
and may you walk as naked as a carpet needle.

I am fed up with crying, with never a smile.  
I sigh once and mountains go head to head.  
Basti says: You too — climb into the fire.  
Burn like the wick of a Novruz<sup>24</sup> lamp.

---

<sup>22</sup> Qoshma is an ashug syllabic poetic form in quatrains with a strict pattern of rhyme.

<sup>23</sup> Name of a sultan.

<sup>24</sup> Novruz is the Azerbaijani name for the traditional and ancient New Year as celebrated at the time of the spring equinox throughout the greater region of Azerbaijan and central Asia.

\*

Məleykə boyludu, şirin ləhcəli,  
Əzəldən tamaşa olan bu dünya.  
Qoca cadugərdir, aldadar səni,  
Cavanlıq donunda qalan bu dünya.

Qanamı eyləyib talesiz, baxtsiz,  
Əyibdir qəddini, qocaldıb vaxtsiz,  
Çoxlarını qoyub eyvan-otaqsız,  
Varlığın dərdinə qalan bu dünya.

Qəmnən pay götürdüm, nalədən qismət,  
Görmədim bir ləzzət, çəkdim əziyyət,  
Canda eşq atəşi, dildə məhəbbət...  
Bəstini odlara salan bu dünya.

\*

With the height of an angel and a sweet voice,  
from the beginning, this world is a show.  
An old wizard, still dressed in the clothes of youth,  
this world may cheat you.

From first consciousness, this world's people became ill-fated, unlucky.  
Their backs bent, they grew old before their time.  
Many wandered homeless, having no place to live.  
Even the wealthy worried about debt.

I took my share of grief, did my lot of wailing,  
I saw no joy and felt only pain.  
And yet, love still burns in my heart and on my tongue —  
throw Basti into the fire of this world.

## **Gəraylılar**

Yarın qanlı köynəyi tək,  
Qızarır yol üstə lalə.  
Xançobanı<sup>25</sup> gətir dilə,  
Bir şirin can istə, lalə.

Dərdim dönüb hekayətə,  
Canım dözər bu zillətə,  
Yar məzarın ziyarətə  
Gəlib dəstə-dəstə lalə.

Hara getsən, gələrəm mən,  
Ahu kimi mələrəm mən,  
Bəsti deyir: ölərəm mən,  
Bu dağlardan getsə lalə.

---

<sup>25</sup> The head, or chief shepherd.

## **Geraylilar**

Like a beloved's bloody shirt  
the poppy blooms red along life's road.  
Make the chief shepherd sing!  
Ask for a sweet soul, poppy.

My grief has become legendary.  
My soul will endure this sorrow.  
Many bouquets of poppies have come  
to visit the beloved's grave.

Wherever you would go, I would come.  
I would bleat like a gazelle.  
Basti says: I would die  
if ever the poppy vanished from these mountains.

## **Nimtac xanım**

XVIII əsrin sonu - XIX əsrin əvvəlləri

Nimtac xanım Cənubi Azərbaycanın Səlmas şəhərində doğulub. Anadan olduğu və vəfat etdiyi tarix barədə məlumat yoxdur. Yalnız Azərbaycan Respublikasının Milli Elmlər Akademiyasının Əlyazmalar İnstitutunda saxlanılan mənbələrdən birində Nimtac xanım haqqında bir qeyd var. Bu qeyddən anlaşılır ki, şair XVIII əsrin sonu, XIX əsrin birinci yarısında yaşayıb. O, 1812-ci ildə Səlmasda baş verən bir qətl-qarət hadisəsini həssas şair ürəyi ilə təsvir edib.

\*

İranlılar Kəyan təxtin istəsələr, hər qış, bahar,  
Gərək öncə yurdlarında Gavələri axtaralar.

Böyük adam özü kimi böyük işlər görsə əgər,  
Qüvvəsilə müşkillərə halallığın özü çatar.

Əndəlisdə namaz əhli namazını başlayanda  
Qüdsdə o dəm coşmalıdır, daşmalıdır qızıl qanlar.

Ah, iranlı şikəst olub, mərhəmət yox zəmanədən,  
Əgər yüz yol rəng çəksən də zahirinə nə xeyri var?

Bu heyrətdən parçalandı sınımaz əcəm pərdəsi də,  
İndi gəlin, indi görün nə gündədir bu qadınlar?!

Gözəl Rəştin zənanları - qara saçları pərişan,  
Açar sizin eyibləri... Günahımız sizə çatar?

**Nimtaj Khanum**

Late 18<sup>th</sup> – early 19<sup>th</sup> centuries

Nimtaj Khanum was born in the city of Salmas (an ethnic Azerbaijani region in northern modern day Iran). There is no accurate information about her birth and death dates. A note about her in sources held by the Institute of Manuscripts of the National Academy of Sciences of the Azerbaijan Republic states that the poet lived at the end of eighteenth and the beginning of the first half of the nineteenth centuries. She described the criminal violence taking place during her era with a sensitive poet's soul.

\*

The Iranians who seek Kayan's throne, every winter and spring,  
Should search for the Gavels first in their own homeland.

If an important man takes care of important things like himself,  
When he runs into trouble, he can himself make it right.

At the very moment the call to prayer begins in Andalusia,  
Red blood should rise and overflow in the veins of those in Jerusalem.

Ah, there's no mercy in these times. The Iranians have become  
crippled —  
What point is there in building a hundred paths that lead away from  
here?

This marvel shattered even the unbreakable curtain of Persia.  
Now come, now see how the women are living!

The ladies of beautiful Rasht, with their black tangled hair —  
They are the key to your shame...you can't escape your sins.

Uzaqlıqda qalıb nədən Urmiyanın gözəlləri,  
Çarəsizlik hara çatıb? - Bazarlarda yer tapıblar.

Ah, səlmaslı, ciyərlərli qana dönmüş bacılarım,  
Qardaşların qanı ilə saçlarını qızardıblar.

Təzə bir Nuh gəmisilə təzə tufan qopmalıdır —  
Çöhrənizdən qızıl, qanlı ləkələri yuyar, yuyar...

Azadlığı bağlayıblar qılıncların dəstəyinə,  
Kişi gərək qılıncına təkyə edə, sadıq qala.

Xilqətin öz qanunudur: bir ölkə ki, bir millət ki,  
Qurşanıblar rahatlığa, eyş-işrətə zəlil olar.

Why do the beauties of Urmia<sup>26</sup> remain so far away?  
See how helpless they are? They seek shelter in the bazaars.

Ah, filled with violence, the daughters' livers' turn to blood,  
They dye their hair with their brothers' blood.

With a new Noah's ark, a new storm must break out,  
It will wash the blood stains from your face, wash them away...

They have tied freedom to the hilts of their swords —  
men must depend upon and be loyal to their swords.

Creation has its own laws: the people of a city, or a country,  
who seek only ease and comfort will have life-long misery.

---

<sup>26</sup> Urmia is the capital city of the western Azerbaijan province of modern Iran.

## **Fatma xanım Kəminə**

1841 – 1898

Fatma xanım Kəminə Fəna təxəllüsü ilə yazan Ağa Mirzə Bəybabanın qızı olub. Təzkiyəçilər ona Şərqin Məhsəti, Nigar xanım, Nurcahan bəyim, Ayişə, Teyyübə kimi şairləri içərisində fəxri yer veriblər. Bütün mənbələrdən aydın olur ki, Fatma xanım Kəminə “Qarabağın üçüncü şaireyi-mötərəməsidir”.

Fatma xanım Kəminənin 1840-1842-ci illərdə Şuşada anadan olduğu təxmin edilir. Vəfat etdiyi tarix isə dəqiqdir: mənbələrə əsasən o, 1898-ci il sentyabrın əvvəllərində vəfat edib və Şuşada dəfn olunub.

### **Qəzəllər**

Cana, bu nə cadudur qaşu-göz arasında,  
Nitqim tutulur görgəc, hərdən söz arasında.

Gər, görsə Züleyxavü Yusif səni bəzmində,  
Məbhut qalar onlar yüz min qız arasında.

İnnab ləbin, cana, təşbih edib aşıqlər,  
Nar danəsidir, guya, düşmüş buz arasında.

Ey dil, eləmə artıq, nalən yerinə yetdi,  
Saldın özün odlara, yandım köz arasında.

Əhdinə vəfa varsa, məbhut nə durmuşsam,  
Var guya, yügür-yort ta canın öz arasında.

Xuni-cigərim gözdən ol qədr rəvan olmuş,  
Laf etmə, Kəminə çox gültək üz arasında

## **Fatma Khanum Kamina**

1841 – 1898

Fatma khanum Kamina was Agha Mirza Baybaba's daughter. She wrote under the pen name "Fana." She stands with other great poets of the East such as Mashati Gangavi, Nigar khanum, Nurjahan bayim, and Ayisha Teyyuba. Some consider Fatma khanum Kamina "the third great poet of Garabagh." She is believed to have been born around 1840-1842 in Shusha. She died in early September of 1898 and was buried in Shusha.

### **Ghazals**

My darling, what magic lies in your eyes and eyebrows!  
Whenever we meet, their mien steals my words away.

Finding you among their guests, even Zulaikha and Joseph<sup>27</sup>  
would be dazzled, as if surrounded by a hundred thousand lovely girls.

My darling, lovers have sung the praises of your wine-red<sup>28</sup> lips,  
they are pomegranate seeds, sparkling among crystals of ice.<sup>29</sup>

Ay, my heart, already scorched, you've reached a land of moaning,  
You set yourself on fire, and burned to ashes among the cinders.

If you have kept your promise, why do I feel so confused?  
To keep faith, you must strive within yourself, to your soul's end.

Pain overflows from the eye of my bloody liver!  
Speak not a word, Kamina — just float like a flower upon this river.

---

<sup>27</sup> Biblical Joseph (Yusif) and Zuleykha, a woman, Zuleykha, who longs for him, are characters in a widely re-told story based on Quranic verse. In Sufi tradition, Zuleykha's longing for Joseph represents the soul's longing for God.

<sup>28</sup> Translated here as "wine-red," "innab" is the Azeribajani word for the ziziphus shrub or tree, which grows in Mediterranean climates, including Southwest Asia, and produces a small, very sweet red fruit used in making candies and jams. The word is also used to indicate a red-brown or wine-like color.

<sup>29</sup> Perhaps apocryphally, the nineteenth century poet Natavan served frozen pomegranate seeds at her salons for artists and writers.

\*

Xali-mişkinə baxın, arizi-cananə düşüb,  
Deyəsən, bir həbəşi səfheyi-İrana düşüb.

Mürgi-dil daneyi-xalın görəli nalə çəkər,  
Qisməti ruzi-əzəl ah ilə əfqanə düşüb.

Arizi-aldədir xali-siyahi əlhəq,  
Xəti mişkin necə kim laleyi-nemanə düşüb.

Ey gözüm, ruyi yüzündə bax o xali-siyəhə  
Xəbər et mürgi-dilə kim: odu, bir danə düşüb!

Mürgi-dil daneyi-xalın həvəsilə düşmüş,  
Həlqəyi-zülfə ki, zəncirə çu divanə düşüb.

O kaman qaşə qoyub qəmzə oxun türk yüzün,  
Şəhrə aşub salıb hər biri bir yanə düşüb.

Görəli dil səri-zülfini könül bənd oldu,  
Mısrədə Yusifi-Kənan necə zindanə düşüb.

Derimiş dilbər kim, könlü degil məndə müqim,  
Dil dönüb qanə o gündən ki, bu böhtanə düşüb.

Nöqtəyi-xalü gözü qaş yığılmış ruyə,  
Dövrədə zülfi-Kəminə kimi peykanə düşüb.

\*

Behold, a black mole has fallen to my beloved's face —  
as if an Ethiopian fell to the land of Iran.

Since first I spied your tiny mole, my poor heart has been wailing.  
From the first, the heart's fate was to fall, moaning.

That black mole rests on your apple cheeks  
just as if a freckle had fallen to the petal of a scarlet tulip.

Ay, darling, behold that mark of beauty on your face,  
it's like a message sent to the heart: a fallen ash of fire.

In longing for your little mole, the bird of my heart  
has fallen into your ringlets, caught like a crazed one in chains.

Your arched brows have let in arrows of flirtation, a hundred Turks  
swarm here and there, causing an uproar across this fallen city.

At the sight of your black ringlets my heart was bound in love,  
as Joseph of Canaan was chained in Egypt's fell dungeons.

The one in my heart said her heart did not reside in me.  
Fallen to such calumny, from that day forth, my heart turned to blood.

A tiny black mole, eyes, and brows all came together in your face,  
they revolve around the curls of Kamina, falling like planets.

\*

Fəraq atəşinə yandırıb zəmanə məni,  
Bəlavü dərd, ilahi, gətirdi canə məni!

Bu qədri cövrü cəfayə fələk görüb tabım,  
Edibdi ğəm oxuna müttəsil nişanə məni.

Zəbani-tən açıb üstümə ədu hər yan,  
Tükəndi səbri-dilim, gətdilər amanə məni.

Tifaqımı dağıdıbdır bu çərxi-bədkirdar,  
Edib məclisi-əğyarda fəsanə məni.

Görəndə zülf ilə xalın, deyər könül mürği:  
O dami-zülfə salur axiri bu danə məni.

Qutar bu qeydi-fənadən, məcaz seyrindən,  
İlahi, indi yetir mülki-cavidanə məni.

Kəminə etməz idi bak əhli-ələmdən,  
Müqəyyəd eylədi axır yenə zəmanə.

\*

These days, the fires of our separation burn in me.  
The ravages of misfortune, my God, bring me such pain.

Seeing how well I withstood such torture and anguish,  
Destiny aimed yet more arrows of grief at me.

From all directions, foes spoke words of reproach.  
Endurance leaked from my heart, I begged for mercy.

The vicissitudes of fate have destroyed my hearth,  
making legendary my encounter with the enemy.

Seeing that sepia mole neighboring your ringlets, the bird of my heart  
cries out: “This tiny mark finally lures me into a prison of curls. ”

Bring an end to this obsession, to the contemplation of metaphor —  
Oh God! Bring me back to earth, to a world that endures.

For a time, Kamina was free from the sight of those around her.  
These days, it seems, I must face them once again.

## **Rəncür Şahnigar xanım**

1850 – 1899

Rəncür XIX əsrin ikinci yarısında yaşayıb yaratmış şair Şahnigar xanımın təxəllüsüdür. O, Qazax mahalının Ağköynək kəndinin sakini Kazımağa Qiyasbəyovun qızı, Paşa ağa Dilbazovun həyat yoldaşı olub. Şahnigar xanım Qazaxda nəqşbəndi təriqətinə başçılıq edən şair Seyid Nigarın təsiri altında dini mahiyyətli şeirlər yazıb. Ərinin və yeganə qızı Abihəyat xanımın vəfatına qəmli şeirlər – mərsiyələr də yazıb. O, 1899-cu ildə vəfat edib.

### **Qəzəllər**

Nigara, rövzeyi-hüsnün kimi aləmdə bağ olmaz,  
Çəkən ol hüsnü-hicranın ərər, gözündə yağ olmaz.

Güli-ruyin fərağından, əzizim min fəğan ilə,  
Edən fəryad şəbgiri olur, bülbülü zağ olmaz.

Sərasər yer üzün tutmuş, xüruc eylər səmavətə,  
Çıxar şamu səhər zarım, könül bir dəm fərağ olmaz.

Sənin tək bir şəhi-ziba bulunmaz kainat içrə,  
Mənim tək sinəsi hicran odundan dağ-dağ olmaz.

Konun zəhmi-fəraqindən bu cismi-natəvan içrə,  
Təbibə, gəzsən əndamım sərəpa çayı-sağ olmaz.

Vucidin sərbəsər qıldın müzəyyən rəxti-xab içrə,  
Könül, bil, aşıqı-sadiq cahanda bu sayaq olmaz.

Oyan bu xabi-ğiflətdən, fəğan et, xəstə Rəncuri,  
Fəğandan aşıqın konlü yarım ləhzə iraq olmaz.

## **Ranjur Shahnigar Khanim**

1850 – 1899

Ranjur is the penname of the poet Shahnigar khanum who lived in the second half of the nineteenth century. She was the daughter of Kazimagha Giyasbayov, a resident of Aghkoynak village in the Gazakh region and wife of Pasha agha Dilbazov. Shahnigar khanum wrote religious poetry under the influence of Seyid Nigar and poems and elegies for the death of her husband and their only daughter. She died in 1899.

### **Ghazals**

Sweetheart, your elegaic<sup>30</sup> beauty is like no garden of this world.  
One who drinks of that lost beauty wastes away, eyes dry, unseeing.

At the loss of your rosy face, my dear, the one of a thousand wails,  
a cacaphony of cries at dawn, is no sweet nightingale.

Blanketing the lands, ascending to the heavens, my cries ring out  
from dawn to dusk — there is not a moment's peace for my heart.

Your regal beauty stands by itself in this universe,  
as does a breast like mine, branded with the fire of loss.

Examine this mortally shattered and weak frame —  
Doctor, search my entire body — you will find no germ of health.

You have kept your body safe in a beautiful and warm bed.  
Heart, beware: there are no faithful lovers like you in all the world.

Wake from this sweet dream! Cry out, sick Ranjuri —  
tears, my dear, can never be far from a lover's heart.

---

<sup>30</sup> While translated here as “elegaic beauty,” a “rövzeyi” (see Azerbaijani version on facing page) is a poem of mourning, generally used in a religious context for an elegy about the death of the Muslim apostles.

\*

Tüfə naməndən, şəha, gəldikə hər güftarə ləfz,  
Dəm urur dırman beyindən can verir ləfz.

Kim edər həmta ani aləmdə min simu zərə?  
Kim verər nisbət dəxi min lölöi-şəhvarə ləfz.

Zülməti-hicrinlə ğəmnak idi çeşmin mərdümi,  
Şükrillah kim bu gün ğərq eylədi ənvarə ləfz.

Kuyi-gülzarın vəfasından verür hər ləhzə bu,  
Abi-kuyindən rəvan eylər dili-pürnarə ləfz.

Var idi min dərdim ol dərmani-Loğmandan füzun,  
Dəmbədəm eylər müalic dərdi-min düşvarə ləfz.

Bəndeyi-üftadənəm ləfzinə, şahim, qıl nəzər,  
Zərrəcə aləmdəsərdən olmasın avarə ləfz.

Himməti-arinlədir əlhəmdülillah nisbət ol,  
Xəstə Rəncurun sərində kaseyi-sərşarə ləfz.

\*

It's a strange thing, my master: Each spoken word  
is a medicine — blood flows from the brain, giving life with a word.

Who could create the equal of a thousand worldly treasures?  
The one who crafts a thousand kingly pearls with words.

The pitch darkness of our parting had covered my eyes with sorrow,  
Thank God for the one who illuminated this day with a word.

Every syllable from my rosy checked devoted one is this:  
a release of cool water, soothing the fiery heart with a word.

I've had a thousand sorrows beyond the help of a doctor's medicine  
yet, every moment, a thousand difficult ills are treated by a word.

I'm just your poor servant, my King, speak gently,  
may you always keep close at hand a few good words.

With God's help, may you always find good and pure intentions  
in ailing Ranjury's songs, crafted from her bowl-shaken head of words.

\*

Yağmasa hicran, gözüm, yanmaz könül hər dağılən,  
Əyməsə hicran əyilməz qədd dərd olmaq ilən.

Sən necə Loğman idin azdur bildin dərdimi?  
Çün təbib təşxis edər hər dərdi nəbz almaq ilən.

Xəstey-hicranınam gər görməsəm didarını,  
Olmazam sakin vüsəlın qeyrindən sormağ ilən.

Gər bu xəstə üzrə nagəh lütf edib qılsan güzər,  
Can bular behbudi-feyzi-məqdəmin bulmağ ilən.

Gərçi qıldın seyr, ey düst, çeşmələr dövründə, mən  
Təşneyi-didarınam, döyməz könül irmaq ilən.

Məclisi-nadana dəvət qılma, ey zahid, məni,  
Bülbülə nöqsandır həmməclis olmaz zaq ilən.

Eyləmə minbəd çox azarı ibram, ey rəqib,  
Yoxdu xofim fitnə-əhlilə cahan dolmaq ilən.

Himməti-Seyyid Nigarilə tərəqi-eşqdə,  
Şükriallah, tökdüm əğyarın gözün barmaq ilən.

Xəstə Rəncurəm, mənə lütfi-xuda yar olsa gər,  
Var qəsdim hər zaman əğyarı kor qılmaq ilən.

\*

Barring a deluge of separation, my dear, the heart will not break.  
Unless torn from love, the body will not stoop with pain, nor break.

What kind of doctor are you, if you can't locate my pain?  
A healer should take the pulse, lay hands on every sorrow.

Without a glimpse of your face, I am sick from our parting.  
I can draw no peace from others' tales of your happiness.

If, by chance, you were to be so kind as to visit this sick one  
your first step forward would bring life to this broken soul.

You contemplated me, my friend, at the waterside — but parched  
for your presence, the heart cannot be quenched by a brook.

Oh hermit, invite me not into the company of ignorance.  
It shames the nightingale to share space with a crow.

Don't boast a thousand-fold of trouble, my rival,  
I have no fear — the world is filled with such trouble-makers.

God be praised! In the way of Seyid Nigari,<sup>31</sup> our master of love,  
I gouged out my foe's eyes with my fingers.

Sick Ranjur though I am, with God's good grace,  
may I always have the determination to blind my enemies.

---

<sup>31</sup> Seyid Nigari (1805-1885) was a Sufi mystic and poet born in the Karabagh region of modern Azerbaijan.

## **Ziba xanım Ləli**

XIX əsr

XIX əsrin ikinci yarısında yaşayıb yaradan Ziba xanım Mustafaxan qızı Ərdəbili Ləli təxəllüsü ilə kiçik şeirlər, bir qədər şəxsi səciyyə daşıyan qəzəllər yazıb.

XIX əsr cümlərindən birində və digər mənbələrdəki bir sıra başqa qeydlərə əsasən Ziba xanım Ləlinin bir müddət İrəvanda yaşadığını, ara-sıra Qarabağa – Şuşaya gəldiyini, müasirlərindən Fatma xanım Kəminə, Gövhər bəyim, Qəmər bəyim Şeyda kimi şairlərlə tanış olduğunu, onlarla şeir deyişmələrində iştirak etdiyini söyləmək mümkündür. Onun “Ağam canı” rədifli qəzəlinə Qarabağ şairlərindən Kəminə, Şeyda və Novrəs nəzirə və cavablar yazıb. Əsərlərindən görünür ki, Ziba xanım Ləli savadlı, klassik Azərbaycan ədəbiyyatını bilən bir şair olub.

## **Qəzəl**

Pərişan eylərəm zülfi-pərişanı, ağam canı,  
Pərişan eylərəm məcmui-dünyanı, ağam canı,

Xəyali-vəslimə hər kim düşə, canından əl çəksin,  
Bu sevdəyə düşən tərki eyləsin canı, ağam canı.

Əgər turi-təcəlla eyləsəm, bu abü-tab ilə,  
Şüayi-ruyım ilə məhv dünyanı, ağam canı.

Adım Ziba, sözüm şirin-şəkər, gözlərim şəhla,  
Fəramuş eyləyib hüsnüm Züleyxanı, ağam canı.

Sənin tək aşiqü-məşuq yox, Ləli, bu aləmdə,  
Qamu aşıqləri eşqin edib fani, ağam canı.

## **Ziba Khanum Lali**

Late 19<sup>th</sup> century

Ziba Khanum Mustafakhan, who lived in the second half of the nineteenth century, wrote poetry expressing her personal feelings. According to some sources from the nineteenth century, Ziba Khanum Lali lived in Iravan for a time, sometimes visiting the region of Karabagh-Shusha to meet with her contemporaries Fatma Khanum Kamina, Govhar Bayim, Gamarbayim Sheyda, and others. Karabagh poets Kamina, Sheyda and Novras all wrote poems under the influence of Ziba Khanim Lali's ghazal "Upon My Agha's Life." Her works show her to be an intelligent poet with a thorough knowledge of classical Azerbaijani literature.

### **Ghazal**

If I upset the one with disheveled hair, upon my master's life,  
I may upend the whole world, upon my master's life.

Whoever dreams of love's union must prepare to give up her life.  
One who falls madly in love forsakes her own soul, upon my master's  
life.

If I stand on that mountaintop with the shining mists,  
I may devastate the world with my radiance, upon my master's life.

My name is Ziba. My words are sugar-sweet and my eyes are gray.  
My beauty outshines Zuleykha's, upon my master's life.

There is no other lover like you, Lali, in this entire world,  
the love of all others wanes, upon my master's life.

## **Məşədi xanım Leyli**

1892 – 1912

XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində yaşamış və çox az ömür sürmüş Məşədi xanım Leylinin həyatı haqqında məlumat olduqca azdır. Yalnız 1892-ci ildə Bakıda anadan olduğu, 1912-ci il aprelin 30-da burada vəfat etdiyi məlumdur. Mənbələrdə Leylinin iki qəzəli mühafizə olunur. Hər iki qəzəl Natəvan pərəstişkarlarından olan bu şairin istedadlı, qabiliyyətli və nəcib bir insan olduğunu göstərir.

### **Qəzəllər**

Edim ya rəb, nə çarə, məndən ol canım ayrıldı,  
Bu hicrandidə canımdan o şirin canım ayrıldı.

Gedib seyir etməyə ağyarlarla bağə, bustanə,  
Günah etməm desəm: məndən, əgər, yəzdanım ayrıldı.

Əgər küsmüb, əgər xişm etməyib, incimüb, ey dil,  
Gülündən bəs neçün bülbülü-xoşxanım ayrıldı.

Füzundur Leylidən, Şirindən, Əzradan ənduhim,  
Mənim Fərhadü Qeysim, Vamiqi Sənanım ayrıldı.

Nə noi səbr edim hicranına Məcnunun, ey Leyli,  
Həyatım, ruhum ayrıldı, şəhim, sultanım ayrıldı.

## **Mashadi Khanim Leyli**

1892 – 1912

There is very little information about the life of Mashadi khanum Leyli who lived very short time at the end of the nineteenth and beginning of the twentieth centuries. It is known that she was born in 1892 in Baku and died there on April 30, 1912. Two of her ghazals have been preserved. These two ghazals demonstrate that she was a talented poet and an admirer of Natavan's poetry.

### **Ghazals**

Show me the way out, Oh God, for my love has left me,  
I am parted from my love, that sweet soul has left me.

He has gone out walking in an orchard filled with rivals,  
It would be no sin were I to say that God, indeed, has left me.

Oh my heart, if there were no quarrel, neither trespass nor anger,  
why did that sweet-voiced nightingale ever leave his flower?

My grief surpasses that of Layla, Shirin, and Azra<sup>32</sup> —  
My Farhadi-Qeys, my own Vamigi-Sanan<sup>33</sup> has left me.

Ay, Leyli, how can I live with the loss of Majnun?<sup>34</sup>  
My soul and my spirit, my King and my sultan have left me.

---

<sup>32</sup> All three are legendary heroines who suffered for love.

<sup>33</sup> Three are the names of legendary men who (at times) love the heroines Shirin (Farhad), Layla (Qeys—he is later renamed Majnun, after his love-sickness), and Azra (Vamiq). Sanan is the name of a legendary Muslim Sheikh who fell in love with a Christian (perhaps Georgian) woman. The particular joining of these heroic male lovers' names, one as an adjective, the other as a noun, serves as an intensification of the desirable but problematic male lover.

<sup>34</sup> Legendary lover of the heroine Layla – a name similar in sound to the poet's name: Leyli.

\*

Halal qıl məni, ey şairi-fikar ölürəm,  
Edib daha məni gürgi-əcəl şikar, ölürəm.

Zəmanə qoymadı bir dəm deyim, gülüm, danışəm,  
Gözümü qoydu mənim səndə intizar, ölürəm.

Baharı-ömrümü dövrani-dun xəzan etdi,  
Olundu işrətimin tətə tarü-mar, ölürəm.

O ağlayan gözüvə gözlərim fəda olsun,  
Dayanma, al kəfənim, hazır et məzar, ölürəmş

Məni bağışlagilən, çox xəcalətəm səndən,  
Cəfamı çəkmişən, əfsus, səd həzar, ölürəm.

Nişanə qalmadı məndən, qızım da öldü mənim,  
Gözümə oldu əcəb tirə rüzigar, ölürəm.

Qızımla mən sənə, ey aşiqim, fəda olduq,  
Bu bir qəsəl sənə məndəndi yadigar, ölürəm.

Halal qılğilən, ey Qeys, xəstə Leylini,  
Görüm ola sənə pərvərdigar yar, ölürəm.

\*

Forgive me, oh my wounded poet, for I am dying  
The wolf of death has caught up with me, I am dying.

Our times didn't allow for much laughter or conversation —  
My eyes search for yours, I am dying.

Evil days turned the spring of my life to autumn,  
My appetite for the feast was ruined, I am dying.

Let my eyes be a sacrifice for your tears,  
Hurry — buy me a shroud, dig my grave, I am dying.

Forgive me, I feel such shame before you,  
I have suffered a hundred thousand sorrows, alas, I am dying.

I leave no mark in the world, my daughter, too, has died,  
The future turns black in my eyes, I am dying.

My daughter and I are sacrifices for you,  
This ghazal is a keepsake for you, my love, I am dying.

Ay, Qeys,<sup>35</sup> forgive this loved one, your sick Leyli,  
Look now to God, my sweetheart, I am dying.

---

<sup>35</sup> Before he goes mad from unfulfilled love, Qeys is the name of the legendary lover of the heroine Layla. Once mad, he is renamed Majnun.

## **Qəmərbəyim Şeyda**

1881 – 1938

Qəmərbəyim Şeyda (Vəzirova) XIX əsrin son rübündə Şuşada anadan olub. Tezliklə atasını itirdiyi üçün dayısının himayəsində böyüyüb. Dayısı onun gimnaziya oxumasına şərait yaradıb. Qəmərbəyim Vəzirova olduqca cəsur, at minən, tufəng atan igid bir qadın kimi ad çıxarıb.

Qəmərbəyim Şeyda yaradıcılığa erkən yaşlarında, həm də şeirlə başlayıb. 8-9 yaşı olanda Xurşudbanu Natavana yazdığı bir qəzəlini böyük şairə çox bəyənilib və Qəmərə “Şeyda” təxəllüsünü verib. Qəmərbəyim Şeyda böyük müasirlərindən Fatma xanım Kəminəni və Ziba xanım Ləlini tanıyıb, onların şeirlərinə cavab yazıb. 1918-ci ildə Qəmərbəyim xanlıqlar dövrünün haqsızlıqlarını əks etdirən “Zülmün daşqını” adlı 6 pərdəlik bir faciə də yazıb. Qəmərbəyim Şeyda 1938-ci ildə Bakıda vəfat edib.

## **Qəzel**

Dağıtsam hər tərəf zülfi-səmənsanı, ağan canı,  
Giriftar eylərəm sən kimi Zibanı, ağan canı.

Əgər olsan gözəllikdə bərabər mahi-tabana,  
Sənə xurşid olan ruyim olar mane, ağan canı.

Sənin tək hər büti-ziba çalışsa, sayəə çatmaz,  
Camalım Yusifi-Misri edib sani, ağan canı.

Mələhət gülşənində qönçeyi-rənayi-gülçinəm,  
Açılsam gər tutar qovğa bu dünyanı, ağan canı.

Lətafət mülkünün sultanıyamçsən kimi zibalar  
Kənizi-mətbəximdir, et tamaşanı, ağan canı.

Ləbi şəkər, sözü şirin bu Şeyda tək hərifin var,  
Əgər mümkün ola tərək et, bu sövdanı, ağan canı.

## **Gamarbayim Sheyda**

1881 – 1938

Gamarbayim Sheyda (Vazirova) was born at the end of the nineteenth century in Shusha. She lost her father at the early age and was brought up by her uncle, who helped her to receive a high school education. She was known as a courageous horse woman and sharpshooter. She began her creative activities at an early age by writing poetry. At the age of eight or nine, the poet Khurshudbani Natavan gave her the pen name “Sheyda” because she liked a ghazal that Gamar had dedicated to her. Gamarbayim Sheyda knew other great poets of the modern period such as Fatma khanum Kamina and Ziba khanum Lali, often responding to their poems in her work. In 1918 Gamar wrote a tragedy in six acts, *Flood of Oppression*. She died in 1938 in Baku.

### **Ghazal**

If I let my heavenly hair tumble down, upon your master’s life,  
Even a beauty like you would fall in love, upon your master’s life.

If you find another whose beauty equals the white moon,  
my sun-filled face may rise, stand in your way, upon your master’s life.

As each of your sweet darlings approaches my shadow,  
my beauty outshines even handsome Joseph of Egypt, upon your  
master’s life.

I am the prize bud in a glorious garden of roses,  
When I unfurl my petals, I wreak havoc in this world, upon your  
master’s life.

I am the sultan in a palace of grace, and, behold, beauties like you  
are the servants in my kitchen, upon your master’s life.

Sugar-lipped is this Sheyda, a sweet word among the unlettered —  
Forsake this bargain, if you possibly can, upon your master’s life.

## **Sona Axundova**

1896 – 1982

Sona Əbdülxalıq qızı Axundova 1896-cı ildə Şamaxı şəhərində qulluqçu ailəsində doğulub. İlk təhsilini Bakıda Hacı Zeynalabdin Tağıyevin təşkil etdiyi qızlar gimnaziyasında alıb. O, XX əsrin əvvəllərində yaradıcı fəaliyyətlə məşğul olub. Mənzumələrində ictimai motivlər, xalq maarifləndirməyə meyl güclüdür. Xoşbəxt gələcək uğrunda çarpışan ziyalılar dəstəsindən olub. Yaradıcı fəaliyyət dövrü əsasən, 1905-1920-ci illərə təsadüf edir, dövrü mətbuatda bir çox şeirləri çap olunub.

Sona xanım təhsilini Moskvada davam etdirib və 1923-cü ildə həkimlik diplomu alıb. Tibb elmləri doktoru, professor (1952) olub, Azərbaycan SSR əməkdar elm xadimi (1964), respublikanın əməkdar həkimi (1960) adlarına layiq görülüb.

\*

Vətənin bəxtinə hərdən çəkirəm həsrəti mən,  
Sevirəm ol vətənə sərf edilən qeyrəti mən.  
Nə qəmim var, vətənimlə qazanam şöhrəti mən,  
Olmaram razı əgər cəhldə qalsa vətənim,  
Vətənim qalsa əgər cəhldə, yansın bu tənim!

Varmı bir mərdi-mücaət vətənə qurban ola?  
Vətənin torpağı cismində onunçün can ola,  
Vətənin dərdini duyacaq ürəyi al qan ola,  
Olmaram razı əgər cəhldə qalsa vətənim,  
Vətənim qalsa əgər cəhldə, yansın bu tənim.

**Sona Akhundova**

1896 – 1982

Sona Akhundova was born in 1896 in the town of Shamakha to a family of civil servants. Busy with creative activities at the beginning of twentieth century, her poems reflect public interests and a strong desire to enlighten and educate her people. She was part of a group of Baku intelligentsia who struggled for a more progressive future. She wrote between the years of 1905-1920, publishing many poems in the local press. She eventually studied at Moscow State University in the faculty of medicine, receiving a diploma in medicine in 1923. Her honors include: Doctor of Medicine, Professor (1952), Honored Scientist of the Republic of Azerbaijan (1964), Honorary Doctor of the Republic (1960).

\*

I always yearn for the progress and fortune of my homeland.  
I'm proud to serve the honor of my nation.  
I have no worries, I earn my glory through my homeland,  
I will never be satisfied while my country is ignorant.  
If my homeland remains backward, may this skin burn!

Is there one brave patriot who will sacrifice himself for the  
motherland?  
One who knows the soul of this nation's soil,  
Whose own heart will bleed for this land's sorrows?  
I will never be satisfied while my country is ignorant.  
If my homeland remains backward, may this skin burn!

## **Nabırlı Badam**

XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəlləri

El arasında Nabırlı Badam adı ilə tanınmış Badam Müslim qızı təxminən XIX əsrin 80-82-ci illərində Şamaxı qəzasının Nabır kəndində anadan olub. Kiçik yaşlarından söz qoşmağa həvəs göstərüb. Onun həyat və yaradıcılığı barədə geniş məlumat yoxdur.

\*

Üzdüm qəvvəs kimi söz dəryasında,  
İqbalım arzumla heç tən olmadı.  
Min-min könül tikdim abad eylədim  
Könül sarayımı tikən olmadı.

Mənə qismət oldu elə bir dövrən,  
Nə insaf yox, nə ədalət, nə divan,  
Haqqı gördüm getdi nahaqqa qurban.  
Durub hesabını çəkən olmadı.

Pulu namus bildi azğın ağalar,  
Peysəri piylilər, qarnı yoğunlar,  
Din-imandan gop eyləyən mollalar  
Özlərində iman nədən olmadı?

Yordu eli çovuşların cır səsi,  
Beşaçlandı kəndxudanın silləsi.  
Necə yandı kasıb-kusub dədəsi,  
Ərşə çıxdı, ayırd edən olmadı.

Qərib sayılsam da doğma elimdə,  
Aydındı aləmin sirri gözümdə,  
El dərdini gizli çəkdim sinəmdə,  
Badam, heyif, aşkar bilən olmadı.

**Nabirli Badam**

Late 19<sup>th</sup> – 20<sup>th</sup> centuries

Badam Muslim's daughter was known by the pen name Nabirli Badam among her people. She was born in the early 1880s in the village of Nabir in the Samakhi region. She enjoyed writing poems from her youth. Little is known about her life and creative activities.

\*

I swam, like a diver, in the sea of words,  
my fate never aligned with my wishes.  
I built happiness in the hearts of thousands upon thousands,  
but no one built a palace for my own heart.

It was my fate to live in such times,  
with neither mercy, nor justice, nor fair courts of law.  
I saw justice go out the door, sacrificed for corruption.  
No one brought it to account.

Uncontrolled old men, for whom money meant honor,  
Unctious men with fat necks,  
Boastful Mullahs who lied about religion —  
Where is the faith in them?

People were worn down by the shrill voices of sergeants,  
A rifle shot from the village chief was merely a slap,  
The poor peasants suffered terribly,  
their cries rose to the heavens, but no one came to inquire.

Though a stranger in my native land,  
all the world's secrets were clear to me.  
I kept the people's pain hidden deep in my breast,  
Badam, unfortunately, no one saw it there.

## **Cahansuz**

1898 – 1945

Zərnişan Hidayət bəy qızı Seyidzadə 1898-ci ildə Gəncə şəhərində Hidayət bəy Xakinin ailəsində dünyaya gəlib. Təxminən 14-15 yaşlarında şeir yazmağa başlayıb. O, heç bir məktəb təhsili almasa da, evdə şəxsi mütləq yolu ilə ərəb, fars və rus dillərini öyrənib. “Cahansuz” təxəllüsü ilə şeirlər yazan şair 1945-ci ildə Gəncədə vəfat edib.

## **Gəraylı**

Bu dəhr üzrə gələn gündən,  
Cahanı pür-bəla gördüm.  
Yetəndə on beşə yaşım,  
Olub bəxtim qara gördüm.

Qəmim pünhan, sözüm pünhan,  
Gözüm yaşı rəvan pünhan.  
Mənə düşmən olub könlüm,  
Nə könlümdən vəfa gördüm.

Gözüm həsrət, günüm möhnət,  
Məkanı çahidir zülmət,  
Nəyi sevdimsə dünyadə,  
Özümdən mən cuda gördüm.

Həmişə xəstəvi hicran,  
Olub Məcnun sayığında,  
Nə tərək etdim bu dünyanı,  
Nə dünyada səfa gördüm.

## **Jahansuz**

1898 – 1945

Zarnishan Hidayet Seyidzadeh was born in 1898 in the city of Ganja to the family of Hidayat bay Khaki. She began to write poems at the age of fourteen or fifteen. She did not go to school, but learned Arabic, Persian, and Russian by herself at home. She wrote her poems under the pen name Cahansuz. She died in 1945 in Ganja.

## **Gəraylı**

From the day I came into this world,  
I saw a universe filled with trouble.  
When I reached my fifteenth year,  
I saw my own fortune blackened.

My grief is secret, my words are secret,  
In secret I shed endless tears.  
My heart has become my enemy,  
I saw my own heart betray me, faithless.

With eyes of longing, my days are a torment.  
I reside in a well of darkness—  
From all that I love in this world  
I saw myself cut off.

I am forever heartsick,  
Like poor crazed Majnun,<sup>36</sup>  
I could not forsake this life, yet —  
I saw no joy in the world.

---

<sup>36</sup> Majnun and Leyla are star crossed lovers, characters in an ancient poem popularized in a re-telling by Nizami Ganjavi, a poet from the city of Ganja in what is now modern Azerbaijan. In Nizami's retelling, Majnun goes so crazy from longing for his forbidden love, Layla, that he does not even recognize her, when she eventually comes to find him.

Qalıb könlümdə çün pünhan,  
Dili-dərdim zibəs, yaran,  
Təbiblərdən olub məyus,  
Nə bir mətləb rəva gördüm.

Gedib Loğman hüzurunda,  
Dedim dərdim məlulanəş  
Dedi: get, get Cahansuz, mən  
Sənə səbri rəva gördüm.

The secret remained in my aching heart —  
Overfull with the wounds you inflicted,  
Disappointed by the efforts of physicians,  
I saw no reason for hope.

Grieving, I visited a doctor (Loğan)<sup>37</sup>  
and told him of my sad melancholy.  
He said to me: Go! Go, Jahansuz —  
for I have seen that you must be patient.

---

<sup>37</sup> Loğan is a name that appears in the Koran, so that while in the poem we translate it as “doctor,” it adds a spiritual element to the quest for a remedy for heartache.

## **Çəmənзара**

Səhər çağı durub gedim çəmənзара, bahar idi.  
Qalıb bir guşəndə məhzun, gözüm həsrət baxar idi.

Gülü bülbül, bənövşə həm bir-birinə edər nazı,  
Cəmi bülbül edər nalə, səfada bircə xar idi.

Kəsərdi səbrini bülbül, edərdi naleyi- dilsuz,  
Göz ilə aşikar görmüş yarı əğyarə yar idi.

Gülə bülbül olb aşiq, bu məşhuri cahən olmuş,  
Açan vaxtı onu görməz, zi bəs ki, çeşmi tar idi.

Qəbahət güya güldədi, həmişə xar ilə oynar,  
Nədəndir səbr edər bülbül, onun da sirri var idi.

Əl atdım gül budaqınə, üzəm bir qönçəyi- əla,  
Tikan barmaqlarım sancdı, ki, güya əfi mar idi.

Olub məhzun, keçib ordan, yetişdim su kənarınə,  
Nə hirs ilə axar gördüm, əcaib halı var idi.

Ki, guya cövri-düşməndən acıqlı şirə dönmüşdü,  
Vurar nal, çəkər nalə, səsindən aşikar idi.

Şikarın qeyri bir səyyad əlindən əxz edib guya,  
Özün çırpır solu sağənə sürətlə axar idi.

Baxıb gördüm gülüstəndə cəmi canlı, cəmi cansız,  
Yanıblar narə , eşq ilə cəmisi biqərar idi.

Cahansuz, girmə gülzarə, səni dərdin kənar olmaz,  
Ola gər yüz belə gülzar bu dərd ki, səndə var idi.

## **To the Meadow**

One morning I rose and went to the meadow, it was spring.  
Melancholy, I rested on a small patch of ground and gazed with  
longing.

The flowers, nightingales and violets were all flirting with one another.  
All the nightingales were keening, it seemed only their rival felt joy.

As the nightingales lost patience, they wailed with sorrow,  
they saw with their own eyes that their darlings loved a stranger.

That the nightingale loves the flower is known the world over.  
So blinded was he, he did not notice her petals unfurl and bloom.

It seems the flower was at fault, always playing with strangers.  
Why the nightingale would bear this, is a mystery.

When I stretched out my hand to pick a perfect rose bud,  
a thorn pricked my finger, like a viper.

Dismayed, I rose and walked to the river's edge,  
I saw how the water was raging, in a wild state.

It was as if the river had become an angry lion, tortured by a rival —  
in roar after roar, torment was plain in the water's voice.

Its prey caught by another hunter, the river raced on,  
a torrent, striking at itself, left and right, right and left.

I looked at that field of flowers, seeing both the living and the lifeless  
continually in motion, burning and restless with love.

Jahansuz, don't walk into this field of flowers, you cannot avoid the  
grief there.

And were there a hundred such meadows, that grief will remain with  
you, always.

\*

Cövr etmə mənə, bir belə, giryanəm, ey könül,  
Hicr atəşilə mən dili büryanəm,ey könül!  
Bir ləhzə qoygilən məni qəmdən kənar olum,  
Çünki ürəkdə dərdləri pünhanam,ey könül!

\*

Ey könül, sən məni bu qəmlərə düçar eylədin,  
Dağı-həsrətlə əcəb qəlbi pərişan eylədin.  
Etmədin rəhm mənə, dərd mənə şayəstə deyil,  
Məni pərvanə kimi bir şəmə suzan eylədin.  
Gəhi həmtadan uzaq, munisi – qəm, xanənişin,  
Dilimi lal eyləyib, qəlbimi al qan eylədin.

\*

Don't torment me so — I am in tears, my heart,  
I am burning in the flames of parting, my heart!  
Let me set aside my grief for a single moment,  
for deep within is my secret pain, ah, my heart!

\*

My heart, you let grief overtake me,  
you handed me a mountain of longing and sorrow.  
You had no mercy for me, and sadness doesn't become me.  
You burned me, like a candle flame burns the moth.  
Now, far from the scent of grape flowers, well-acquainted with grief,  
I am closeted at home.  
You silenced my voice and turned my heart to blood.

## **Ümmügülüm**

1899 – 1944

İlk soyadı Rəsulzadə olan Ümmügülüm xanım 1899-cu ildə Bakıda anadan olub. Məmməd Əmin Rəsulzadənin əmisi qızı, görkəmli nasir və tənqidçi Seyid Hüseynin həyat yoldaşı idi.

Elə bu səbəbdən də hər ikisinin acı taleyini paylaşmalı olub.

İlk müstəqil Azərbaycan Cümhuriyyəti dövründə milli vətənpərvərlik və türkçülük ruhunda şeirlər yazan Ümmügülüm 1937-ci ildə əri Seyid Hüseyn tutulduqdan sonra həbs edilərək Sibirə sürgün olunub, 1944-cü ildə vəfat edib.

\*

Birinci dünya müharibəsi illərində əsir düşən minlərlə hərbi əsir Bakıya gətirilir, oradan gəmi ilə Nargin adasına aparılırdı. Ölüm adası kimi tanınan bu adada əsirlər əzab-əziyyət içərisində yaşayırdılar. Ağır xəstəlikdən, müharibədə aldıkları yaralardan, eləcə də ac-susuzluqdan vəfat edən əsirlər dənizə atılırdı ki, yerli əhali oradakı fəalkətdən xəbər tutmasın. Əsirlər arasında türklər çoxluq təşkil edir və bu məsələ o dövrün ziyalılarını, eləcə də Bakı milyonçularının ciddi narahatlığına səbəb olurdu. Ona görə də onlar türk zabitlərinin ölüm adasından qaçırırlararaq Türkiyəyə göndərilməsi ilə məşğul olurdular. Bu yolla xeyli zabit Türkiyəyə göndərilmişdi. Şeir bu hadisələrə həsr edilib.

## **Dərdli nəğmə**

*Nargin əsirlərinin dilindən*

Dərdli-dərdli sürükləndim, inlədim,  
Acı-acı fəryadları dinlədim,  
Gəldim iştə, dərdim sənə söylədim,  
Ərzimi dinləyən, soran nərədə?

Uyudulmaz dərdim, ovulmaz könlüm,  
İlk bahar olsa da açılmaz gülüm.  
Gəl, yaramı sən özün sar, sevgilim,  
Duyulmaz dərdimə dərman nərədə?

## **Ummugulsum**

1899 – 1944

Ummugulsum, whose first surname was Rasulzade, was born in 1899 in Baku. She was the cousin of Mammad Amin Rasulzade, an Azerbaijani statesman and scholar, and the first and only president of Democratic Republic of Azerbaijan (1918–1920). She was also the wife of famous writer and critic Said Hussein, with whom she shared a bitter destiny. Ummugulsum, who wrote poems on national patriotism and Pan-Turkism in the time of the People's Republic of Azerbaijan, was exiled to Siberia after her husband was first imprisoned during Stalin's purges in 1937. She died in 1944.

\*

During World War I many military prisoners were brought to Baku, and were then taken by ship to Nargin island offshore in the Caspian Sea. The prisoners lived a difficult life on this island, which was known as the Island of Death. Prisoners who died of serious illnesses, wounds they received during the war, or hunger and thirst were thrown to the sea, in an attempt to hide their deaths from the local population. The majority of these prisoners were Turks, which deeply disturbed many of the Baku intelligensia and oil millionaires of that time. It is said that these locals engineered the escape of some Turkish officers back to Turkey. The following poem refers to these events.

### **A Tearful Melody**

*Dedicated to the prisoners of Nargin*

I moaned, dragged down into grief.  
I listened to all the bitter cries.  
I came here, told you of my misery,  
Where is one who will hear my words?

My grief is unrelieved, my heart inconsolable.  
Though spring arrives, my flowers won't bloom.  
Come, bind my wounds yourself, my love —  
Where is a balm for my intangible sorrow?

Dağıtdılar yuvasını bülbülün,  
Susdurdular nəğməsini bu elin,  
Xəzan vurdu yarpağını hər gülün,  
Canana can verən o can nərədə?

Məskənimiz bir fəlakət ocağı,  
Bəsdərimiz fırtınalar ocağı,  
Sönmüşmüdür, əcəb yurdun ocağı,  
Anadolu nərədə, Turan nərədə?

Qərib sürgün olur bizim adamlar,  
Ninni söylər uğultulu dalğalar,  
Mərhəmət naminə səni haraylar,  
Ədalətin nərədə, vicdan nərədə?

Tələtümə uğramışıq həpsimiz,  
Qalmamışıdır inan daha səbrimiz.  
Bir sahil yoxmudur çıxma gəmimiz?  
Ağlaşır analar, duyan nərədə?

Səba yetir sevgilimə sözümü,  
Mükəddər halımı, gülməz üzümü,  
Yanıqlı ahımı, ağlar gözümü,  
Aşıqlar nərədə, canan nərədə?

They destroyed the nightingale's nest,  
silenced the songs of our people.  
Autumn withered each flower petal.  
Where is the beloved who can breathe life into this soul?

Our homeland is a hearth of catastrophe.  
Our final resting place is a stormy cradle.  
Has the hearth fire of our native land gone out?  
Where is Anatolia? Where is Turan?<sup>38</sup>

Our people have become strangers, exiles.  
The crashing waves sing a lullaby,  
calling out to you for kindness and mercy.  
Where is your justice, where is your conscience?

We were all subjected to the turbulent sea.  
Believe me, we can endure no longer.  
Is there no shore where our ship can land?  
The mothers weep, where are those who can feel?

Ah, gentle breeze, carry my words to my beloved,  
carry my mournful mood, my unsmiling face,  
my sad sighs and my tear-filled eyes.  
Where are the lovers? Where is your dear one?

---

<sup>38</sup> Anatolia refers the region of land between the Black sea and the Mediteranean, most of which now makes up modern Turkey. Turan is the Persian name for a historical region of Central Asia. During the decline of the Ottoman empire, when this poem was written, the term was used to express a sense of pan-Turkism.

## **Mənim andım**

Görəməzsə gözüm bir an üzünü,  
Ruhumu oxşayan munis gözünü,  
Dinləməzsəm əgər dadlı sözünü,  
Ötən bülbüllərdən soraram səni.

Səni düşünürəm ey gözəl xülya,  
Sənsən kirpiyimdən asılmış röya.  
Nuhun dövrü gəlsə dağılsa dünya,  
Yenə kainatda araram səni.

Uyutmaz qəlbimi başqa bir şəfqət,  
Ruhumu oxşamaz heç bir məhəbbət,  
Əgər aralığa düşərsə firqət,  
Əsən küləklərdən soraram səni.

Ey Sadiq, sadıqəm əhdimə, sənə,  
And olsun Allaha, doğma vətənə,  
Sənsiz nəsib olan ölümdür mənə,  
Haraya getsən də taparam səni.

## **My Vow**

If I lose sight of you for even one instant —  
of your dear eyes, which caress my spirit —  
if I can't listen your sweet words,  
I'll ask for you from passing nightingales.

Ah, my vision of loveliness, to me  
you are a dream dangling from my eyelash.  
Should Noah's era return and all the world drown,  
I'll search for you still, across the wide universe.

No other tenderness can calm my heart.  
No other love can soothe my soul.  
Should we ever be parted,  
I'll ask for you from the blowing winds.

Ay Sadig,<sup>39</sup> I am faithful to my vow, to you.  
I swear to God and to my homeland,  
without you my only fate is death.  
Wherever you go, I'll find you.

---

<sup>39</sup> Sadig (Sadiq) is a name which comes from the Arabic for honest or sincere, means faithful in Azerbaijani. There is therefore a play on this name in the same line in Azerbaijani: “sadiqəm əhdimə, sənə” – I am faithful to my promise, to you...

## **Könül**

Dərdli könül, söylə nə ahu-zardır,  
Coşğun dəniz kimi üsyan eylərsən.  
Gen dünya başına yenə də dardır,  
Gizlin eşqləri bəyan eylərsən.

Yenə sığışmırsan bu dar qəfəsə,  
Alovlar qatırsan çıxan nəfəsə.  
Keçdi xəyalımdan yenə də kimsə...  
Gözümün yaşını rəvan eylərsən.

Yenə dərd əlindən gəlmisən cana,  
Eyləmişən məni dəli-divanə.  
Əridi şam kimi can yana-yana,  
Kəsilir doğranır, fəğan eylərsən.

Qaranlıqdır sənə hər işıqlı gün,  
Yanarsan daima, çıxmaz tütünün.  
İnsafa gəl, könül, mənə şən görün,  
Axan yaşlarımı ümman eylərsən.

7 Dekabr 1937-ci il, Bayıl həbsxanası

## **Heart**

Ah, sore heart, tell me, why do you sob and moan?  
Again, you rise up like a stormy sea.  
The wide world has become too narrow for you —  
again you show signs of hidden loves.

Again you don't fit this tiny cage —  
you flame with each exhalation.  
Again someone passes through my dreams...  
bringing tears to my eyes.

You brought pain to my heart again.  
You drove me crazy.  
Like a burning candle, my soul melted.  
Cut to pieces, you cry out.

To you, each bright day is the darkest night.  
You burn obsessively, releasing no smoke.  
Relent, my heart, show some sign of happiness,  
lest you turn my tears into an ocean.

7 December 1937, Bayil Prison<sup>40</sup>

---

<sup>40</sup> Bayil Prison, on the outskirts of Baku, was an infamous prison during the Soviet period. It was also where Joseph Stalin was held in the early twentieth century for his labor activism with Baku oil workers.

## **Ayrılıq**

Mən saralıb sollam qərib ellərdə,  
Sözüm dastan olar bütün dillərdə,  
Gözüm qaldı çiçəklərdə, güllərdə,  
Gül dərmədim, düşdüm çəmən ayrısı,  
Sürgünəm, düşkünəm, vətən ayrısı.

Ağlaram gözümün yaşı bitincə,  
Sızıldaram əlim sizə yetincə,  
Şeirlər düzərəm incidən-incə,  
Canım candan cida, bədən ayrısı,  
Sürgünəm, düşkünəm, vətən ayrısı.

Könül həsrətidir gülbənizlərin,  
Lalə yanaqların, gülər üzlərin,  
Xurmayı tellərin, ala gözlərin,  
Sürgünəm, düşkünəm, vətən ayrısı...

Aprel 1938, Bayıl həbsxanası

## **Parting**

I fade, turn pale in foreign lands.  
My story is a tale that can be told in any tongue.  
I couldn't take my eyes away from the flower blossoms,  
but, barred from the meadow, I couldn't gather flowers.  
I'm exiled, outcast, torn from the motherland.

I may cry until I have no more tears.  
I may whimper until you hear me.  
I may write poems more delicate than a pearl.  
My soul has been severed from life, cut from my body.  
I am exiled, outcast, torn from the motherland.

My heart longs for flowered beauties,  
poppied cheeks and blooming faces,  
chestnut curls, gray eyes —  
but, barred from the meadow, I couldn't gather flowers.  
I am exiled, outcast, torn from the motherland.

April 1938, Bayil Prison

## **Pərvin xanım Ehtişami**

1906 – 1941

Pərvin xanım Ehtişami 1906-cı ildə Təbrizdə doğulub. Güney Azərbaycanın görkəmli şairidir. Fars dilində yazsa da, dogma vətəni Azərbaycana bağlı olan Pərvin xanımın qadınların acınacaqlı taleyinə həsr olunmuş təsirli şeirləri var. O, həm də təmsil ustası kimi tanınır. Pərvin xanım Ehtişami 1941-ci ildə vəfat edib. Qəbr daşının üstünə “Nə gördün” rədifli qəzəli həkk olunub.

## **Deyil?**

Yaxasından yapşıb tutdu polis bir məstin,  
Məstin: Ey dost, bu yüyəndirmi? De, paltar deyil?  
Polis cavab verdi qəzəblə: Yıxılırsan küçədə!  
Məstin: Yoxdur günahım, yol özü hamvar deyil.  
Polis: Qaziyə görək mən səni təhvil verəm.  
Məstin: Qazi özü də dəm yatıb, hüşyar deyil.  
Polis: Valinin evi tindədir, tərپən də gedək.  
Məstin: Qazi kimi, həç vali dəbidar deyil.  
Polis: Rəisə deyim, get gecələ məsciddə.  
Məstin: Bəs onda deməzlər ki, günahkar deyil?  
Polis: Dirhəm verəsən lal olacaqlar molla.  
Məstin: Bəs onda şəriət? Mənə bu ar deyil?  
Polis: Qanuna görə tərki-libas eyləyəyəm.  
Məstin: Çoxdan üzülüb, bir elə paltar deyil.  
Polis: Börkün də düşübdür yerə, ey xanə-xərab.  
Məskin: Börk yox, ağılın olması inkar deyil.  
Polis: Çox mey içənin hər zə danışmaqdır işi.  
Məstin: Söz düzdür, egər çoxluğu azar deyil.

## **Parvin Khanim Ehtishami**

1906 – 1941

Parvin Khanum Ehtishami was born in 1906 in Tabriz. She is an outstanding poet from the region of Southern Azerbaijan (now in the north of modern Iran). She wrote her poems in Persian, and her poems take up the miserable lives of women in her society. She is also a master of allegorical poetry. She died in 1941. Her ghazal “What did you see” is carved on her gravestone.

### **Isn't It?**

A police officer seized a drunk by his collar.

Said the drunk: Is that a bridle, my friend? That's clothing, isn't it?

The officer answered angrily: But you are falling down in the street!

Drunk: It's not my fault! The road itself is uneven, isn't it?

Officer: I'm going to hand you over, you can go see the commander.

Drunk: The commander himself isn't sober. He's sleeping it off, isn't he?

Officer: The governor's house is just 'round the corner, hurry up — get going!

Drunk: The governor's as drunk as the commander — there's no way he's awake, is there?

Officer: I'll talk to the chief. You can spend the night in the mosque.

Drunk: But people would talk, they'd say that's sinful, wouldn't they?

Officer: Oh, give the mullah some pennies, he'll look the other way.

Drunk: But what of sharia?<sup>41</sup> That would be shameful, wouldn't it?

Officer: According to the law, I could take the clothes off your back!

Drunk: My clothes are all worn out — they're not even clothes anymore, are they?

Officer: Your wool hat has fallen to the ground in disgrace. Your house is a ruin.

Drunk: My head is bare, but my wisdom is incontrovertible, isn't it?

Police said: One who drinks too much wine talks plenty of nonsense!

Drunk: You speak the truth, but surely plenty isn't a problem, is it?

---

<sup>41</sup> Sharia refers to laws based on Islamic texts and teaching.

## **Ey Gül**

Ey gül, bağ ara, təhlükədən qeyri, nə gördün?  
Nəştər kimi sözdən, ləkədən qeyri, nə gördün?

Bəsdir bu qədər parladsın ulduz kimi, ey ləl,  
Yoxdur olanın səksəkədən qeyri, nə gördün?

Düşdün çəmənə, leyk nəsibin qəfəs oldu,  
Ey quş, burada mərəkədən qeyri, nə gördün?

## **Ay, Flower**

Ay, Flower, as you gazed on the garden, apart from danger, what did  
you see?

Aside from words like scalpels and bloody stains, what did you see?

It's enough that you sparkle and shine like a star, ay, Ruby —  
You felt nothing but a certain watchfulness, but what did you see?

You fell to the meadows — it was your fortune to be caged,  
Ay, Bird, aside from the uproar, the gathering crowd, what did you  
see?

## **Mina**

Naməlum

Şair Minanın adı 5-6 ədəbi mənbədə çəkilsə də həyatı və yaradıcılığı haqqında məlumat, demək olar ki, yoxdur. Ona görə də onun nə vaxt, hansı dövrdə yaşayıb-yaratdığı barədə dəqiq məlumat əldə olunmayıb. Lakin əsərlərindən görünür ki, rəvan təbli və böyük istedadlı şair olub.

\*

Namə yazdım yara vəsfi-halımı,  
Namə ki, yetişdi sana, durma, gəl!  
Nə uymusan fəna dünya malına,  
Cigərim döndərdin qana, durma, gəl!

Mən ha səni sevməmişdim nihandan,  
Sağlığın istərəm şahı-cahandan,  
Danışanda od tökülür dəhandan,  
Dəmadəm cismimdir yana, durma, gəl!

Xəzan ola, bülbül, bağın çapula,  
Cigər-bağrın eşq oduna yapula,  
Can verməzəm, bəlkə canan tapıla,  
Göz axtarur dönə-dönə, durma, gəl!

Aləm bilir gözəllərdən gözələm,  
Badi-xəzan dəgmiş bağda xəzələm,  
İnanmazam mən bu dərddən düzələm,  
Xırda pərişandır, Mina, durma, gəl!

## **Mina**

Unkown

Though the poet Mina's name is mentioned in several sources, there is almost no information about her life and creative activities, nor her birth and death dates. The works attributed to her demonstrate her talent as a poet.

\*

I wrote you, my friend, proclaimed the state of my passion,  
The moment that love note arrives, don't delay, come!  
Why have you succumbed to the evil material world?  
My liver turns to blood, don't delay, come!

I have never claimed I didn't love you, never hidden my desire.  
From the king of all, I seek only your well-being.  
When you speak, flames pour from your mouth.  
My whole body burns, don't delay, come!

My nightingale, were it autumn and your garden at rest,  
Your whole body, liver and heart, could burn with love.  
I will not yield to death, I may yet reach your soul.  
Time and again my eyes search for yours, don't delay, come!

The whole world knows, I am the loveliest of beauties —  
The winds of autumn have only yellowed my garden.  
I don't believe I can heal from this sorrow.  
Khirda<sup>42</sup> is sad, Mina, don't delay, come!

---

<sup>42</sup> Khirda (Xirda) literally means "small one." Ironically, "xirda pul," means "small change," making a play on the materialism of the beloved in the first stanza.

\*

Bir vəfalı yar sevginən,  
Özgələrə yar olmasın.  
Girmə eşqin dəryasına,  
İçin ahü-zar olmasın.

Əvvəl vəfasın görginən,  
Sonra can istər-verginən,  
Bir tərlana tor qurginən,  
Müddəası sar olmasın.

Mina, sirtin vermə yada,  
İlqar-iman gedər bada,  
Heç igidin bu dünyada,  
Yarı biilqar olmasın.

\*

The one I love is faithful,  
and would never love another.  
Don't plunge into that ocean of love  
if you would not drink of sorrow and woe.

First, see to your lover's fidelity.  
Then, if the heart desires, give your soul.  
Spread your nets to gain a lover —  
just be sure you don't catch a buzzard.

Mina, don't give your secrets to a stranger,  
lest you squander your faith and devotion.  
May no brave soul in all this world  
learn her beloved is unfaithful.

\*

Bizim bağda bir cüt sona seyr elər,  
Başı yaşıl, ayaqları qırmızı,  
Şəkər əzmiş dodağına, dilinə,  
Alma təki yanaqları qırmızı.

Bakim yoxdur soltanından, xanından,  
Səni sevən keçər şirin canından,  
Əlvən-əlvən aşuqların qanından,  
Həna yaxmış ayaqları qırmızı.

Mənim yarım həm soltandır, həm xandır,  
Malım yoxdur, yara peşkəş bu candır,  
İnci deyil, yaqut deyil, mərcandır,  
Qolundakı qolbaqları qırmızı.

Mina deyər Xırda geysin, qurşansın,  
Səni sevən aşuq bağı boşansın,  
Əlvən-əlvən otaqları döşənsin,  
Yanıdakı yastıqları qırmızı.

\*

A pair of lovely birds wander in our garden.  
Their heads are green, their feet, red.  
With honeyed lips and sweet tongues,  
and cheeks rosy as apples, they enchant us.

I care nothing for your sultans and your khans.  
The one who loves you would give his sweet life —  
And from the blood of bards  
You would make henna, paint your feet red.

My lover is my sultan and my khan.  
I have no wealth, my friend, I offer only my soul.  
Neither a pearl nor a ruby — my soul is coral,  
the red bracelet on my lover's wrist.

Mina says, Khirda, dress in your finest,  
drive your poet's heart crazy for love.  
Let your rooms be spread with carpets,  
and may the pillows nearest you be red.



### **III. Soviet Period — Sovet dövrü (1920 – 1991)**

## **Mirvarid Dİlbazi**

1912 – 2001

Mirvarid Dİlbazi 1912-ci ildə Qazax mahalının Xanlıqlar (indiki Musaköy) kəndində anadan olub. Orta təhsilini Bakı Qızlar Seminariyasında, ali pedaqoji təhsilini isə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun dil və ədəbiyyat fakültəsində alıb.

Sovet hakimiyyəti illərində fəal ədəbi yaradıcılıqla məşğul olub, çoxsaylı lirik şeirlər yazıb, "Məhsəti" (1945), "Əlcəzairli qız" (1961), "Partizan Aliyə" (1972) və s. kimi poemalar yaradıb.

Mirvarid Dİlbazinin şeirlərinə çoxlu mahnı, romans və oratoriyalar yazılıb.

Azərbaycanın ali mükafatlarından olan "İstiqlal" ordeni ilə təltif edilib. Mirvarid Dİlbazi 2001-ci ilin iyulunda vəfat edib.

## **Biz od üstündə doğulduq**

Biz od üstündə doğulduq,  
Od üstündə yaşa dolduq.  
Alovlara düşdük, ancaq  
Əriməyən metal olduq.

Yanğınları söndürməkcün,  
Od üstündə addım atdıq,  
Od üstündə ömür sürdük,  
Biz od üstündə yaratdıq.

Dörd yanımız ölüm oldu,  
Məmləkətlər parçalandı.  
Yurdlar dilim-dilim oldu,  
İnsanlığa zülüm oldu.

**Mirvarid Dilbazi**

1912 – 2001

Mirvarid Dilbazi was born in 1912 in the village of Khanliglar, in the Gazakh region. She received her secondary education at the Baku Girls' Seminary, and her post-secondary education at the School of Literature in the Azerbaijan Pedagogical Institute. She was actively engaged in creative work during Soviet period, writing and publishing many lyrical and long form poems including “Mahsati,” “Algerian Girl,” and “Guerrilla Aliya.” Many songs, romances, and oratorios were composed to her lyrics. She received a national honor in Azerbaijan, the order of “Istiglal” (Freedom). She died in July of 2001.

**We Were Born in the Fire**<sup>43</sup>

We were born in the fire.  
In the fire, we grew old.  
We fell into the flames,  
but became hardened steel.

To quell the blaze,  
we stepped into the fire.  
In the fire, we led our lives.  
We created and built in the fire.

On all four sides was death,  
the land was shattered,  
homelands sliced into pieces,  
humanity oppressed.

---

<sup>43</sup> Azerbaijan has long been called a land of fire. With rich petroleum deposits, some hillsides burn with pertual flames. Even the surface of the Caspian Sea has been known to catch fire.

Çiçək əkdik,  
Qan çiləndi ləçəyinə,  
Toxum səpdik  
Qəsbkarlar göz dikdilər çörəyinə.

Düşmənin min-min yara vurdu,  
Xalqımızın ürəyinə-  
Elə sandı məğlub olduq,  
Yox, biz od üstə doğulduq.

Alovlara düşdük, ancaq  
Əriməyən metal olduq.  
Olduq əsrin ölüm əyməz,  
Güllə dəyməz,  
Qılınc kəsməz qəhrəmanı.

Doğulmuşuq:  
Dəhşətlərdən qorumaqçün  
Bu dünyanı.

We planted flowers —  
Blood splashed onto the petals.  
We sowed grain —  
Invaders fixed their eyes on our bread.

The enemy pounded many thousands of wounds,  
into the hearts of our people.  
He assumed he would defeat us.  
No. We were born in the fire.

We fell into the flames,  
but unmelted, we were forged into steel.  
We became soldiers, unbent by death,  
bullet-proof,  
heros uncut by swords.

We were born  
to protect this world  
from all horrors.

## **Tikan çiçəkləri**

Qürbət ölkələrdən doğma vətənə,  
Xəzər sahilinə dönürdüm yenə.  
Payızdı,  
Səlmuşdu güllər, çiçəklər,  
Soyuq nəfəslidi əsən küləklər.  
İstisi az idi al günəşin d.  
Yolların üstündə tərə dөşündə  
Ağ çiçək açmışdı tikan kolları.  
Çox gedib, gəlmişəm mən bu yolları.  
Tikanlar üstündə açılan çiçək,  
Göründə gözümə ağ yasəməntək  
Doğma Abşeronda bitən tikan da,  
Qurumuş ağ ot da,  
Acı yovşan da,  
Ətirli gül kimi mənə xoş gəlir.  
Vətən həsrətinə tabsız ürəyim  
Tikan da qoxlasa burda dincəlidir.

## **Thorn Flowers**

From foreign lands I returned again to my native home,  
to the shores of the Caspian Sea.  
It was autumn —  
the flowers' blooms had faded,  
the sighing wind's breath was cold,  
and the ruddy sun shone with a lessened heat.  
At the side of the road, on the breast of the hill,  
thorn bushes had opened their white blossoms.  
Many times I have come and gone on these roads,  
as flowers blossomed among the thorns,  
appearing to my eyes like white jasmine.  
This native Absheron<sup>44</sup> thornbush,  
the dry white grass,  
even the bitter wormwood —  
they delight me like perfumed flowers.  
Against the pull of my homeland, my heart grows weak,  
and finds peace in the scent of the thornbush.

---

<sup>44</sup> Azerbaijan is located on the Absheron Peninsula on the shores of the Caspian Sea.

## **Ayağım qar üstə, fikrim baharda**

Qışın sükutunda yaz intizarı  
Bahar həsrəti var,  
Gələcək bahar,  
Dağlara nə qədər yağır, yağsın qar.

Könlün sükutunda siz deyin barı,  
Bəs ürək arzular hansı baharı?  
Gələr qulağdına arabit sənin  
Fərəhli sədası hansı nəğmənin?

Hansı yaz buludu başına çilər  
Günəş işığıyla dolu incilər?  
Hansı xatirətin odu, alovu,  
Səni bu dağlarda isidə bilər?

Ayağım qar üstə, fikrim baharda,  
Başımda qar tacı, özüm dağlarda,  
Doldurub qoynumu, qucağımg mən-  
Təzə şeirlərlə qayıdırəm şəh,  
Könlümdə bir bahar təravəti var,  
Nə qəm, qoy nə qədər yağır, yağsın qar!

## **My Feet Stand on the Snow, My Thoughts are of Spring**

In the silence of winter is an expectation of spring,  
a vernal longing.  
Spring will come  
no matter how it snows in the mountains.

In the quiet of your heart  
tell me, which spring is your soul's desire?  
Which joyous melody echoes  
too rarely in your ears?

Which of the spring clouds might shower  
your head with pearls of sunlight?  
Which flame of memory, which fire  
can warm you in these mountains?

My feet stand on the snow, my thoughts are of spring.  
Crowned with snow, I am myself a mountain,  
embracing, open armed, I am filled.  
Joyfully, I return with new poems.  
There is a spring freshness in my heart —  
whatever the sorrow, however high it piles or heavy it falls,  
let it snow!

## **Fəsilələr**

Güləm, sənsiz xəzan olsam,  
Şənəm, mən bağı qan olsam,  
Mehəm, dönsəm, tufan olsam,  
Həzin səslim,  
Xoş nəfəslim,  
Yetiştirməzmi xəzan fəslim?!  
Odam, sönsəm, külə dönsəm,  
Alovam, parlayıb sönsəm,  
Asan sussam, çətin dinsən,  
Həzin səslim,  
Xoş nəfəslim,  
Yetiştirməzmi xəzan fəslim?!

Var idin, var idim mən də,  
Çiçəkləndim bu gülşəndə.  
Günəşdin, nur, işıq səndə.  
İşığı, günəşim, nurum,  
Sözü düz, qəlbi büllurum,  
Həzin səslim, xoş nəfəslim,  
Gələr, gəlsən bahar fəslim.

## **Seasons**

Without you I am the autumn. Still, I flower.  
Though my heart bleeds, I'm joyful.  
I'm the lightest breeze, though I whirl and storm.  
I am a song of melancholy  
a sweet exhalation.  
Don't I ripen in my autumn?!  
I'm a fire, though quenched and reduced to ashes.  
I burn, though my sparkle has dimmed.  
If I find it easy to be quiet, you find it difficult to begin speaking.  
I am a song of melancholy,  
a sweet exhalation.  
Don't I ripen in my autumn?!

While you lived, I also lived,  
I blossomed in this flower garden.  
You were the sun, all grace and light.  
My light, my sun, my grace,  
my clear-spoken crystal heart,  
my melancholy song, my sweet breath —  
my season of spring will return, if only you will come.

## **Açarı dəryaya atdım**

Ürəyimə qıfıl vurub,  
Açarı dəryaya atdım.  
Həyətdə bir saray qurub,  
Soyuq daşımı ağlatdım.

Keçdim dünənki izindən,  
Xəbərsiz oldum özümdən,  
Göz yaşı axdı üzümdən,  
O göz yaşımı ağlatdım.

Çığırdım: -Səs ver, səsimə!  
Mən möhtacam nəfəsinə!  
Döndüm dəniz ləpəsinə,  
Özümü qoynuna atdım.

O güdən qaldım dəryada,  
Nə sahil var, nə də ada,  
Nə yetənim var imdada,  
Nə də vüsalıma çatdım.

## **I Threw the Key into the Sea**

I locked my heart,  
threw the key into the sea.  
In that inner courtyard I built a palace,  
and made the cold stones cry.

I passed by the tracks you made yesterday,  
but found no trace of myself.  
Tears dripped down my cheeks —  
my tears themselves cried.

I screamed, *Answer me —let me hear your voice!*  
*I need your breath!*  
Turning to the sea's waves,  
I threw myself into their embrace.

From that day, I remain at sea.  
Here there is neither shore, nor island  
nor anyone to come to my aid,  
nor does my darling ever come.

## **Gəlir**

Lələdən biçəndə donunu dağlar,  
Yadıma uşaqlıq illərim düşür.  
İşıqlı, günəşli, əlvan bir bahar,  
Gözəl obalarım, ellərim gəlir.

Min nəğmə səsləyir elə bil mənə,  
Anır məhəbbətlə min könül məni.  
Yadıma yurdumun çölü, çəməni,  
Zümrüd çeşmələrim, göllərim gəlir.

Tez yatan çovğunlar, ötən boranlar,  
Gəzib dolaşdığım dağlar, aralar  
Şehli əmələrdə qaçdığım anlar-  
Yadıma-islənən tellərim gəlir.

Əziz uşaqlığın uzaq illəri,  
Qar altdan dərdiyim novruz gülləri,  
Yadıma baharın iliq yelləri,  
Nəğmələr oxuyan dillərim gəlir.

## **Recollections**

When the mountains bloom with poppies,  
I remember the years of my childhood.  
In the light of a sunny, many-colored spring,  
my lovely lands, my village hamlets come to mind.

It is as if a thousand melodies call to me,  
and a thousand loving hearts remember me.  
My country's steppes and meadows,  
the emerald springs and blue lakes come to mind.

Fast-moving snow-storms, yesterday's blizzards,  
the mountains I climbed, the lowlands  
through which I raced, and dew-filled meadows  
that soaked my brow — all these come to mind.

The distant years of sweet childhood —  
white snowdrops I gathered through the snow,  
the spring's warm winds, and songs sung  
in my native tongue, these come to mind.

## **Öz içindən yanan bir ocağam mən**

Qələm, heç qoymadın sən məni darda,  
Çıx hər imtahandan qəhrəman kimi.  
Lövbəri möhkəm at dərin sularda,  
Sənəm də çalxanır bir ümma kimi.

Mənim məhəbbətim torpağa düşsə,  
Ona bəzək olar çiçəklərilə.  
Bir damla şəh olub yarpağa düşsə,  
Danışar baharın küləklərilə.

Əgər şerə dönsə bu məhəbbətim,  
Hər sözdə bir ana qəlbi döyünər.  
Mənim burdan gəlir gücüm, qüvvətim,  
Ocaq öz içindən yanmasa sönər.

Öz içindən yanan bir ocağam mən,  
Yandıqca, daha gur yanacağam mən.

## **I'm a Fire Burning from the Inside**

You, my pen, have never abandoned me —  
you've emerged like a hero from each of life's exams.  
A horse anchored in deep waters,  
my heart churns like waves in the sea.

If my love were to fall to the ground,  
it would carpet the earth with flowers.  
If my love dropped as dew to the leaves,  
it would flirt with the winds of spring.

If my love became a poem,  
a mother's heart would beat in each word.  
From this comes all my will and strength.  
A fire that doesn't burn from the inside, burns out.

I'm a fire burning from the inside,  
the more I burn, the brighter my blaze.

## **Şairəm, odludur ürəkdə qanım**

Dağıldı başımın dumanı çəni,  
Vətənim qoynuna alanda məni.  
Həsr edib şəninə hansı nəğməni,  
O sənə yaraşsın, Şirvanım mənim?!

Sünbülündən tutmuş günəşli tarla,  
Yaşaya bilmirəm mən intizarla.  
Yenə görüşünə təzə baharla  
Gələrəm, ey yaşıl ümmanım mənim!

Geniş düzənləri isti Zərdabım!  
Mənim ayrılığa olmayır tabım.  
Hələ yarımçıqdır ömür kitabım,  
Hələ qabaqdadır tüğyanım mənim!

Vətən, torpaqların ucsuz-bucaqsız...  
Sənəmə od verdin odsuz, ocaqsız.  
Burda qəhrəmandır hər gəlin, hər qız,  
Mərdlik dövrəndir, dövrənim mənim!

Yaman dərinləşdim Kürə baxanda,  
Sularla danışdım o lal axanda  
Ağ yollar Ağsuya gəlib çıxanda  
Coşdu yenə hissim, həycanım mənim!

## **I'm a Poet, Blood Burns in My Heart**

When my motherland embraced me,  
The foggy mist in my mind dissipated.  
Ah, which joyful hymn, which melody  
Can sing of your beauty, my Shirvan?<sup>45</sup>

Taken far from your bright fields of grain,  
in longing for you, I can't live.  
With the arrival of yet another spring,  
I am coming, my green ocean!

My dear Zardab!<sup>46</sup> I haven't the strength  
To be parted from your broad, arid plains.  
The book of my life is yet unfinished —  
There are so many revolts still left in me!

My motherland, you are boundless...  
Without even a match, you ignited my heart,  
Here each bride, each girl is a hero —  
It is the age of courage, this time of mine!

My thoughts ran deep as I gazed into the Kura River,  
I talked with the mute, deep waters that flowed there.  
When white roads took me to the springs of Agsu,<sup>47</sup>  
A wild new feeling arose in me!

---

<sup>45</sup> Shirvan is a region centered in the plains of Azerbaijan. It is also a city in central Azerbaijan, southwest of Baku that was known from 1938-2008 as Ali Bayramli, and prior to 1938 as Zubovka. The city was renamed "Shirvan" in 2008.

<sup>46</sup> Zardab is a district on the agricultural central plains of Azerbaijan.

<sup>47</sup> Literally, "Agsu" means "white water" and is the name of a famous spring in Azerbaijan, thought to have healing powers.

Göyçayda göyərüb təzədən bitdim,  
Qızılgül ümmanı içində itdim,  
Könlümü bir qıza hədiyyə etdim,  
Məhəbbətsiz olmur bir anım mənim!

Lahıcın dağları durub baş-başa,  
Deyirdi: “Gəl, elə mənə tamaşa!”  
Elə bil dağlarla dayandım qoşa,  
Uçdu zirvələrə tərланım mənim!

Laləli dağların qədim gözəli,  
Sabirin, Səhhətin səfali eli,  
Əsəndə üzümə sabahın yeli,  
Susdu körpəm kimi hicranım mənim!

Elə ki ayrıldıq qədim Ağdaşdan,  
“Zənn elədim, düşdü ağ yaylıq başdan”.  
Qızlar paltar geydi aldan, qumaşdan,  
Doldu gözəllərlə dörd yanım mənim!

I bloomed again in Goychay<sup>48</sup> —  
Lost in a sea of roses,  
I gave my heart to a girl,  
I can't be without love for even a moment!

The mountains of Lahij,<sup>49</sup> arranged side by side,  
Called to me, "Come, watch our show!"  
In my mind, I rose and stood in line with them,  
At the peak of my own rapture!

From ancient mountains covered with poppies,  
Across the scenic lands of Sabir and Sahhat,<sup>50</sup>  
The morning wind blew across my face  
As if I were a baby, soothing me, easing my departure.

Hardly had we left ancient Agdash,<sup>51</sup>  
When "My white headscarf seemed to slip from my head."  
The girls wore red clothing, from red calico,<sup>52</sup>  
Such beauties surrounding me on all sides!

---

<sup>48</sup> Literally meaning "Blue/Sky River," "Göyçay" refers to a river and plains district in central Azerbaijan. The name is said to mark the reputedly very clear river water that reflects the blue sky.

<sup>49</sup> Lahij is small town deep in the mountains of Azerbaijan northwest of Baku. The town is most famous for its decorative metalwork.

<sup>50</sup> Sabir and Sahhat were poets living at the turn of the nineteenth to twentieth centuries. Mirza Sabir was especially famed for his poetry published in the popular satirical journal *Molla Nasraddin*.

<sup>51</sup> Ağdaş is an ancient town (and district) in Azerbaijan that was established in the sixteenth century on one route of the Silk Road.

<sup>52</sup> This enigmatic reference is partly for rhyme's sake, but may also refer to the Soviet campaign during the late 1920s encouraging women to embrace the secular and forgo traditional veiling in the spirit of gender equity. A large statue in central Baku of a woman taking off her veil memorializes this campaign. Reference to red clothing may mark both Soviet emphasis on gender equity and the positive significance of the color red in the region.

O Qalaaltının şəfa yaylağı,  
Qubanın, Qusarın qarlı Şahdağı,  
Üstündə Xaçmazın Çoban bulağı,  
Səslənsin qoy tarım, kamanım mənim!

Qoynu sərin dağlar, dərəli dağlar,  
Coşqunam mən sizi görəli dağlar!  
Yarpızlı bulaqlar, üzümlü bağlar,  
Sizdəndir qanadlı ilhamım mənim!

Şairəm, odludur ürəkdə qanım,  
Odludur həsrətim, eşqim, hicranım,  
Ey mənim bəzəkli Azərbaycanım,  
Sənə qurban olsun bu canım mənim!

Over Galaalti's<sup>53</sup> healing summer pastures,  
Over the snowy Shahdag mountains of Quba and Qusar,<sup>54</sup>  
Past the Shepherd's springs of Khachmaz's,<sup>55</sup>  
Let my tar and kamancha<sup>56</sup> be played!

Cooling mountains, valleyed mountains,  
The sight of you exhilarates me!  
Springs of watermint and gardens of grapes,  
You give wings to my every inspiration.

I'm a poet, blood burns in my heart,  
With flames of longing, love, and farewell,  
Ay, my decorated Azerbaijan,  
My dear soul, I'd sacrifice my life for you!

---

<sup>53</sup> Qalaalti (literally the "lower castle") is near the northeast coast of Azerbaijan, a summer vacation spot.

<sup>54</sup> Quba and Qusar are neighboring towns and districts in the mountains to the northeast of Baku. The forests on the road to Quba are popular with Bakuvians seeking to escape the summer heat.

<sup>55</sup> Khachmaz (Xaçmaz) is a city and region in northeastern Azerbaijan, near the Caspian coast.

<sup>56</sup> The tar is a stringed instrument of central and southwest Asia that is plucked or strummed, like a guitar. The kamancha, from the same region, is a stringed instrument, held in the lap and played with a bow, like a very long-necked fiddle.

## **Rübailər**

Çağırtdım dağlardan səni gündə mən,  
Qarqıza oxşadım qar üstündə mən.  
Buxara çevrildim o qarqız kimi,  
Sənin yoxluğundan yananda sinəm.

\*

Sənin məhəbbətin ulduza oxşar,  
Uzaqdan parlayar, ucada yaşar.  
Sən məni axtarma, mən yer qızıyam,  
Yanar orbitindən qopan ulduzlar.

\*

Dayandım bir ağac altında məhzun,  
Gözlərim yol çəkdi hey uzun-uzun.  
Nəğməsi fikrimdən ayırdı məni,  
Başıma tökülən hər qar ulduzun.

\*

Könlüm olub yenə çox incə, zərif,  
Qar üstə gül bitib, ot da göyərüb.  
Dəstələr bağlamaq istərəm yenə,  
Bu qış çəmənimdən çiçəklər dərib.

## **Rubayyat**

Everyday I called from mountains,  
like a snowgirl, there on the snow.  
When my chest burned from your absence,  
like that snowgirl, I turned to steam.

\*

Your love resembles a star,  
it shines from afar, resides high above.  
Don't seek me, I'm Earth's daughter.  
Plus, torn from their orbits, stars may combust.

\*

I stood, despondent, under a tree.  
I gazed at the road for a long time without seeing.  
The song of snowflakes, falling to my head like stars,  
woke me from my thoughts.

\*

Once again my heart grows tender.  
Flowers bloom through the snow and the grass grows green.  
I want to make bouquets again,  
and gather flowers from this winter meadow.

\*

Mənim öz dünyam var, öz aləməm var,  
İnsanam, sevincim, fikrim, qəməm var.  
Gah payız dumanı çökər könlümə,  
Orda gah sevincim çiçəklər açar.

\*

Mən elə sanıram qışda baharam,  
Cənub yaylarında yaylayan qaram.  
İstiyə, soyuğa düşən insanlar,  
Harda istəsəniz, mən orda varam.

\*

İlk açan çiçəyəm, ilk göyərən ot,  
Quraqlıqda yağış çiləyən bulud.  
Ey ota, çiçəyə vurğun oxucum,  
Əgər bacarırsan sən məni unut!

\*

Mənzilə məsafə azaldıqca mən ,  
Oluram necə də güclü, gümrah, şən.  
Ürəyimdə yanır bütün çıraqlar,  
Bir çiçək göndərib mənə hər çəməni.

\*

I have my own world, my own realm.  
I am human: I feel happiness, I feel sorrow, I think.  
Sometimes an autumn mist settles into my heart,  
and there, too, my joy blossoms like a flower.

\*

It seems to me, I'm the spring in wintertime,  
I'm a snow in the Southern Hemisphere's summer.  
People, whether you are hot or cold,  
wherever you are, I'm there.

\*

I'm the first flower to open, the first sprout of grass,  
the cloud pouring rain in a drought.  
My dear reader, enamored of grass or flower,  
forget me, if you can!

\*

As the distance to my home lessens,  
I become strong, so cheerful and merry —  
all the lamps in my heart are lit,  
and each meadow sends me a flower.

\*

Elə bil baharda əriyən qaram,  
Kiçik sahillərə daha sığmaram.  
Məcrasından çımış coşqun bir çayam,  
Gərək ümmanlara mən yol axtaram.

\*

Yüküm ağır oldu dünyada mənim,  
Nər gücü gərəkdi onu çəkənin.  
Daşdığım ülvî duyğular imiş,  
Onu bəxş edibmiş mənə vətənim.

\*

Çırpıb bir ağacın budaqlarını,  
Tökdüm üstündəki qalın qarını  
Ağac dilə gəlib dedi: Ey qafil,  
Verdin şaxtalara şirin barımı!”

\*

Bir ağac kötüyü üstündə mən tək,  
Oturdum əlimdə qarlı bir çiçək.  
Bilmədim, nə zaman hördü küləklər,  
Fikirli başıma qardan bir çələng

\*

In the spring, it's as if I'm melting snow,  
unable to settle into little coves and channels.  
I'm a flooded river that's jumped its banks,  
with a need to seek paths to the oceans.

\*

The weight of the world is mine.  
What a strong spirit is needed to bear this burden!  
The extraordinary power to shoulder this weight  
was bestowed upon me by my motherland.

\*

I shook the tree's boughs  
and a thick drift of snow tumbled down.  
The tree began to speak: *Hey, careless one,*  
*you gave my sweet fruits to the frosts!*

\*

I sat alone on a tree stump,  
a snowy flower in my hands.  
I didn't notice when the winds came,  
and wove a wreath of snow upon my pensive head.

## **Qəzəllər**

Dağ lələsiyəm, çənli dağ istər yenə könlüm.  
Dağlarda soyuq bir bulaq istər yenə könlüm.

Göy gurlaya, sel səslənə, dağlar, ulu dağlar!  
Ordan təzə bir söz, soraq istər yenə könlüm!

Gurşad yağa, güllər yuyuna yaz yağışında,  
Göy qurşaq ata, çilçıraq istər yenə könlüm!

Gəzdim bu vətən mülkünü mən qol-qanad açdım,  
Gül fəsli, bu gülşəndə bağ istər yenə könlüm.

Söz çoxdu sinəmdə, mənə möhlət verə illər,  
Son mənzilimi çox uzaq istər yenə könlüm.

Mirvarid, əzizin, bu həyat, el səni gözlər  
Öz ömrünə eldən dayaq istər yenə könlüm.

## **Ghazals**

I'm a mountain poppy, I want mist-wreathed mountains again, my heart.

I want a mountain-cold spring again, my heart.

Thundering skies, flooding streams, oh mountains, great mountains!  
I want some news, some tidings from those lands again, my heart!

Let the rain pour down, let the flowers be washed in a spring shower.  
Let a rainbow be thrown to the sky. I want that refracted light again,  
my heart!

I walked the ground of my motherland on wings of joy,  
I want a season of flowers, this blooming meadow again, my heart.

So many words still wait in my breast, if only I'm granted the years —  
May my last days remain far distant, oh, my heart.

Mirvarid, my dear, this life, this land awaits you.  
I want to feel my people's arms embrace me again, my heart.

\*

Min ah eləsəm heç biri bir yana yetişməz,  
Kim bunca əzab çəksə məgər cana yetişməz?

Min fəslə bahar min gül açıb ətrini saçsa,  
Bir qönçəsi də güllərə heyrana yetişməz.

Günlər boyu andıqca səni odlara yandım  
Yandım, bu odun zərrəsi bir yana yetişməz.

Qaldı, yenə hicran sitəmində əlim, ey dost  
Sənsiz, nə təbibə, nə dərmanə yetişməz.

Gəl, şairənin indi çətin günləri gəldi,  
Gəl, sonra əlin könlü pərişanə yetişməz.

\*

Though I sigh a thousand sighs, they reach no one.  
Won't one other who suffers for love reach out to me?

Though a thousand blooms of a thousand spring flowers scent the air,  
Not one bud will reach that admirer of flowers.

All the day long, I burn with the remembrance of you —  
I burn, yet not one spark will reach a single soul.

I can't pull my hand from the flames of longing, my friend.  
Without you, neither doctor, nor medicine can reach me.

Come, these are difficult days for the poet.  
Come now — later you will not be able to reach this sorrowful heart.

\*

Ömrümü ey gözəlīm mən sənə qurban elədim,  
Elədim aşikarə, sanma ki, pühan elədim,

Qan tökənlərlə aram olmasa da, əfsus, özüm  
Dözməyib yoxluğuna, gör nə yaman qan elədim.

Yandı yanmış ürəyim, odlara pərvanə kimi,  
Bunca heyranlığım ələmi heyran elədim.

Mən sədaqət bağının bağbanıyam, el də bilir,  
Bu bağı sidiqim ilə gör nə gülüstan elədim.

Mirvarid, şerə, sözə sığmadı divanəliyim,  
Eşqini incimə ki, ələmə dastan elədim.

\*

Ay, my beauty, I made my life a sacrifice to you,  
See, I did this openly — never think that I kept it hidden.

It's a pity that I don't like to shed my own blood,  
See how I tortured myself — I made myself bleed for want of you.

My wounded heart was consumed, like a moth to the flame.  
See, to my own amazement, I made myself a wonder of the world!

Everyone knows, I'm a gardener in the garden of faith,  
See how I made these flowers bloom with my words of truth.

Mirvarid, there wasn't room for your madness in the words of a poem,  
Don't take offense — from your love I created an legend for the world.

\*

Gözlərin qəsdimə durmaqda yaman qan eləyir,  
Gah məni abad edir, gah da o viran eləyir.

Gül açıb, qönçələnən vaxtı xəzan fəslə gəlir,  
Eşqimin gülşənini, gör necə talan eləyir!

Ox atır, ovçuya bax, gözləri dolmuş marala,  
Ona mehman olanı, gör nəyə mehman eləyir?

Mirvarid, zalıma bax, qan aparır ox dəyəni,  
Baxmayırdurduğuna, zülmünü pünhan eləyir.

\*

Your eyes do their best to break down my resistance, to bleed me.  
Now they fill me with hope, now they devastate me.

Even during a time of budding and blooming, fall comes,  
Look, how my garden of love is plundered!

An arrow flies — the deer's eyes fill with tears. Look to the hunter!  
See what kind of host he is to his guests!

Mirvarid, look at that ruthless one, how the one he shot is bleeding.  
He hides his cruelty. He never looks at what he shoots.

## **Nigar Rəfibəyli**

1913 – 1981

Nigar Rəfibəyli 1913-cü ildə Gəncə şəhərində anadan olub. İbtidai təhsilini Gəncədə alıb, sonra Bakı Pedaqoji Texnikumunu bitirib. Ədəbiyyata 30-cu illərdə gələn N. Rəfibəylinin yaradıcılığında zərif məhəbbət lirikası, analıq, təbiət, vətən mövzuları əsas yer tutur. İlk şeiri 1928-ci ildə "Dan ulduzu" jurnalında dərc edilib. Sonralar müxtəlif poetik topluları, şeir və poemaları nəşr edilib. Şairin əruz vəznində qəzəlləri, heca vəznində və sərbəst vəznə çoxlu şeirləri, eləcə də poetik nəsr tərcümələri var. O, ədəbiyyat sahəsində fədakar xidmətinə görə 1981-ci ildə xalq şairi fəxri adı alıb. N. Rəfibəyli 1981-ci ildə Bakı şəhərində vəfat edib.

## **Neyləyim?**

Ala gözlüm, məndən ayrı gecələr  
Bir il kimi uzun olur, neyləyim  
Bağçamızda qızıl güllər hər səhər  
Tezdən açır, vaxtsız solur, neyləyim?

Nərgizlərin gözü yaşla dolanda,  
Bənövşələr baxıb qəmgin olanda,  
Qərənfilin gözü yolda qalanda,  
Yasəmən saçını yolur, neyləyim?

Əsən ruzigarın da yoxdur vəfası,  
Düşmüşdür başına özgə sevdası.  
Lalənin cırılıb qəmdən yaxaqsı,  
Saçları pərişan olur, neyləyim?

Bəlkə tez gələsən əlac verəsən,  
Sünbülün saçını yığıb hörəsən,  
Əlvən çiçəkləri özün dərəsən,  
Gözləri yollarda qalır, neyləyim?

**Nigar Rafibayli**

1913 – 1981

Nigar Rafibayli was born in 1913 in Ganja. She received her secondary school education in Ganja, then graduated from the Baku Pedagogical College. She began writing in her thirties about topics including love, motherhood, nature and her motherland. Her first poem was published in 1928 in *Dawn Star* magazine. She later published other long poems and book collections of her poetry. She wrote poems in aruz, syllabic and free verse forms and translated prose. She was awarded the title of National Poet for her contributions to Azerbaijani literature. She died in 1984 in Baku.

**What can I do?**<sup>57</sup>

My blue-eyed one, when I am parted from you,  
the nights are as long as years — what can I do?  
Every morning the roses in our garden  
bloom too early, fade prematurely — what can I do?

When the daffodils' eyes fill with tears,  
the violets gaze upon them sadly.  
When the carnations' eyes stare into space  
the lilac tears out its hair — what can I do?

Even the blowing wind is unfaithful —  
now that it knows another love.  
The tulip has torn its own breast from sadness,  
its petaled hair is tangled — what can I do?

Perhaps you will come soon, smooth and plait  
together these torn and tangled ears of silk,  
gather for yourself the colorful blossoms  
whose eyes are waiting, fixed on the road.

---

<sup>57</sup> This lyric was popularized in a song by Akif Islamzade.

Çəkir çiçəklərin gözü intizar,  
Ayrılıqdan bətər dünyada nə var,  
Bu bahar axşamı səni bax, Nigar  
Həzin-həzin yada salır, neyləyim?

### **Dağları duman alanda**

Dağları duman alanda,  
Gözüm yollarda qalanda,  
Yadıma səni salanda,  
Gül yanağım solmasınmı?

Əsən yellər, əsən yellər  
Sevgilimdən mənə xəbər  
Solanda narın çiçəklər,  
Gözüm yaşla dolmasınmı?

Bu yerlərdən keçməz oldum,  
Dost-düşməni seçməz oldum,  
Eşqimə and içməz oldum,  
Könlüm xarab olmasınmı?

Anxiously, the eye of each flower awaits you —  
in all the world, there is nothing worse than this isolation:  
Look at this spring evening, see how your Nigar  
is utterly bereft, thinking of you — what can I do?

### **When Fog Settles in the Mountains**

When fog settles in the mountains,  
When my eyes search the roads for you,  
When thoughts of you come to mind,  
Why don't my rosy cheeks fade?

Blowing winds, blowing winds  
Give me news of my love.  
When the tiny flowers fade,  
Why don't my eyes fill tears?

I never could move on from this place.  
I never could tell friends from enemies.  
I never took vows with my love,  
Why isn't my heart in ruins?

## **Qanun**

Qanun var ki, kölə etmiş insanları dünyada.  
Qanun var ki, qulluq yazmış babalardan övlada.  
Qanun var ki, zəncirləmiş çox arzunu, əməli.  
Qanun var ki, bazarlarda satmış nadir gözəli.  
Qanun var ki, körpələri səfil etmiş, ac qoymuş.  
Qanun var ki, qocaları çörəyə möhtac qoymuş.  
Yer üzündən bu qanunu silmək üçün hər zaman,  
Mübarizə yollarında çox igidlər tökmüş qan.  
Qanun var ki, zəncirləmiş ruhu, dili, həvəsi,  
Sürgünlərdən azadlıqçın yüksələn məğrur səsi.  
Əzəmətli bir miilləti qul eləyən qanun var.  
İnsanlığı əzmək üçün verilib bu qanunlar.  
Yarandığı gündən bəri insan oğlu hər zaman,  
Ədalətsiz qanunlara qaldırılmışdır min üsyan.  
Azadlığın bayrağını ucaldan bir insan da  
Sədaqətin qanununu yaratmışdır cahanda.  
Köləliyə, əsarətə qara məzar qazıldı,  
Azad, gözəl bir ölkədə azad qanun yazıldı.  
İnsanların azad fikri, eşqi, hissi, duyğusu,  
Qocaların hər istəyi, anaların arzusu,  
Alqışlayır bu qanunu, salamlayır hər zaman,  
Əmək, hünər dünyasına alqış deyir hər insan.

## **Laws**

Once a law made slaves of the people of the world.  
Once grandfathers wrote a law demanding the service of their sons.  
Once laws chained so many wishes and dreams.  
Once a law allowed the sale of uncommon beauties in markets.  
There were laws that created miserable, hungry babies.  
There were laws that caused the elderly to live in need of bread.  
And for each unjust law countless brave ones  
stood on this road of struggle,  
and shed their blood to clear these laws from the earth.  
Once there were laws that chained spirit, tongue, and passion —  
and the proud voice of freedom rose from the exiles.  
A great nation was enslaved by law.  
Such laws were made to trample the people.  
And each time, from the earliest days of creation, the sons of humanity  
raised a thousand rebellions against the unjust laws.  
Hoisting the banner of freedom, even a single person  
can create a law of loyalty and faith for all the world.  
Now a dark grave has been dug for slavery and for servitude.  
In a beautiful, free country a law of liberty has been written.  
For the people's thoughts of freedom, for their love and their passion,  
for every desire of the elders, for all the dreams of the mothers,  
now acclaim and welcome this law for all time!  
For a world of courageous labor, everyone give praise!

\*

Gəlsən, ölərəm sevincdən, səadətdən  
Gəlməsən, ölərəm qəmdən, həsrətdən...  
İndi ki ölümüm yaşayır səndə,  
Nə fərqi var əzizim,  
Gəlsən də, gəlməsən də.

\*

Ölümdən qorxmuram,  
Cəfadan, zülmədən qorxmuram.  
Bircə məhəbbət yarasıdır  
Ürəyimi qanadan...  
Elə bil məhəbbətlə  
Doğulmuşam anadan.

Bircə gün sevilməsəm,  
Bulud kimi dolaram.  
Bircə gün sevilməsəm,  
Çiçək kimi solaram.  
Bircə an sevilməsəm,  
Bir anda məhv olaram.

\*

If you come to me I may die of pleasure, of joy.  
If you do not come I may die of yearning and sorrow.  
Therefore, because my death resides with you,  
there is no difference, my dear one,  
whether you come to me, or not.

\*

I am not afraid of death.  
I am not afraid of suffering  
or oppression.  
Only a wound of love  
can make my heart bleed  
as if I was born of love.

If I am unloved for a single day  
I may blow away, like a cloud.  
If I'm unloved for a single a day  
I may fade, like the flowers.  
If I'm unloved for even a moment  
in a moment, I may die.

## **Yaz gecəsi**

Ağaclar pıçıldaşır,  
Çiçəklər damışırdı...  
Ulduzlar göy üzündən  
Hey baxıb qımışırdı.  
Səs-səmir kəsilirdi  
Hər yandan yavaş-yavaş.

Çiçəklər bir-birinin  
Çiyinə qoyurdu baş.  
Güllər mürgüləyirdi,  
Yuxulayırdı kəpənək.  
Yaşıl ot, sarı çiçək.  
Yatıb dincin alırdı,

Meh əsir, yırğalayır  
Yatmış outu, çişəyi  
Meh əsir, oxşayırdı,  
Yuxulu kəpənəyi.

## **A Spring Night**

The trees whispered,  
the flowers spoke in hushed voices,  
the stars in the sky above  
seemed to smile, endlessly.  
Everywhere, the sounds of the day  
were slowly, slowly ebbing, quieting,

Blossoms rested their heads  
on each other's shoulders.  
The roses drowsed.  
Butterflies slept.  
The green grass and the yellow flower  
calmed, resting.

A gentle wind blew, waving  
the sleeping grass, the flower.  
A gentle wind blew, caressing  
the sleepy butterfly.

## **Mədinə Gülgün**

1926 – 1991

Mədinə Gülgün 1926-cı ildə Bakıda anadan olub. Bu şəhərdə ibtidai təhsil alandan sonra 1928-ci ildə ailəsi ilə birlikdə Güney Azərbaycana – Ərdəbil şəhərinə köçüb.

İlk şeirləri 1945-ci ildə Təbrizdə çıxan “Vətən yolunda”, “Azərbaycan” qəzetlərində və müxtəlif almanaxlarda dərc olunub.

Cənubi Azərbaycanda azadlıq hərəkatı boğulandan sonra Bakıya köçüb və ömrünün sonuna qədər burada yaşayıb.

Onun əsərləri keçmiş SSRİ xalqlarının dillərinə və daha bir neçə xarici dilə tərcümə olunub.

Mədinə Gülgün 1991-ci ildə Bakıda vəfat edib.

## **Bilər**

Həsrət ağrısını, vüsal qəmini,  
Ayrılıq oduna yananlar bilər.  
Dənizdə qərq olan tənha gəminin,  
Tənha fəryadını ümmanlar bilər.

Mənə söyləməyin az alışıb-yan,  
Inanın, daşı da ağladar hicran.  
Dağların ahıdır o çən, o duman,  
Dağların dərdini dumanlar bilər.

Məni sorğulara tutma sən əbəs,  
Arzumu qəlbimdə, baxışında gəz.  
Könlümü hər naşı oxuya bilməz,  
Onu dünya görmüş insanlar bilər.

## **Madina Gulgun**

1926 – 1991

Madina Gulgun was born in 1926 in Baku. After graduating from secondary school in Baku, she moved with her family to Ardabil, a city just south of Azerbaijan's border with Iran. She published her first poems in Tabriz in 1945 in the periodicals *On Motherland's Roads* and *Azerbaijan*. Fleeing political repression of Azerbaijani nationalists by the Iranian government, her family returned to Baku. Her works have been translated into Russian, among other languages. She died in 1991 in Baku.

### **Knowing**

Only those who have burned in the flames of parting can know  
the pain of separation, the grief of love.

Only oceans can know the solitary moans  
of a lone ship wrecked, sunken in the sea.

Do not tell me to burn just a little —  
believe me, this loss would make even a stone cry.  
That mist there, that fog, they are the sighs of the mountains.  
Only the fog can know the grief of mountains.

Do not throw those pointless questions at me.  
Search for my desires in my heart, in my face.  
One who lacks experience could never read my heart.  
Only those who have seen the world can know.

## **Yer üzündə bir evim var...**

Yer üzündə bir evim var,  
Pəncərəsi günəşə  
Nəğmə deyib, quşlar qonar  
Pəncərəmə həmişə.  
Yer üzündə bir evim var,  
Mən zəhmətlə qurmuşam.  
Ordan iki körpə qartal  
Böyüdüb uçurmuşam.  
Yer üzündə bir evim var  
Ocağı daim yanar.  
Onun sönməz şöləsindən  
Ürəyim işıqlanar.  
Xatirələr məskənim  
İlqarında düz olana  
Açıqdır qapım mənim.  
Yer üzündə bir evim var,  
Orda neçə illərdir,  
Taleyi bir, arzusu bir,  
İki şair ömr edir,  
Yer üzündə bir evim var,  
Orda qəmim, sevincim  
Ordan gedər əlçatmayan  
İllərə ömür köçüm.  
Yer üzündə bir evim var,  
Sanki xəyala dalmış.  
O, mənimçün ən müqəddəs,  
İsti aşıyan olmuş.  
Yer üzündə bir evim var,  
Batmaz tufanlar ona.  
Bünövrədən bağlıdır o,  
Bu Vətən torpağına,  
Bu Vətən torpağına.

## **I Have a House on Earth**

I have a house on earth,  
its window opens to the Sun.  
Birds alight on my windowsill  
always chirping a tune.  
I have a house on Earth,  
built with the efforts of thousands.  
Here I have nurtured two young eagles  
and seen them take flight.  
I have a house on Earth  
its hearth always bright.  
Its steadfast radiance  
lightens my heart.  
I live in my memories.  
For those who keep their promises  
my door is always open.  
I have a house on Earth  
where for countless years,  
two poets have passed their lives,  
sharing one destiny, and one dream.  
I have a house on Earth  
that holds my sorrows and my joys.  
From here I travel life's journey,  
with years of life's belongings.  
I have a house on Earth  
buried in dreams.  
To me, it has become a sacred  
and loving shelter.  
I have a house on Earth  
that storms cannot drown.  
It is tied at its very foundation  
to the ground of this motherland,  
to the ground of this motherland.

## **Gözüm Arazda qaldı**

Səbrim yaman tükəndi,  
Ürəyimdə dözüm yox.  
Ayrılığın əlindən  
Gecəm yox, gündüzüm yox.

Ömrüm qəm içindədir,  
Bir karvan köçündədir,  
Alovum içindədir,  
Demə, odum, közüm yox.

Çatdım ömrün qışına,  
Döndüm səpənd daşına,  
Taleyin kəc işinə,  
Daha heç bir sözüm yox.

Gözüm qaldı Arazda,  
Dedim, gəlləm bu yazda.  
Ana, səbr et bir az da,  
Söyləməyə üzüm yox.

Söz var hər ötən gündə,  
İllər toyda, düyündə,  
Doğma ata evində  
Söhbətim yox, özüm yox.

Ey Vətənim, Vətənim,  
Olmusan səsım, ünüm.  
Kimsə deməsin mənım  
Torpaq üstə izim yox...

## **My Eyes Look to Araz**

I ran out of patience —  
my heart cannot endure.  
Parted so long,  
I can't tell day from night.

My life is filled with grief.  
I migrate with a caravan,  
my flame carried within,  
as if neither fire nor embers remain.

I reached the winter of my life.  
I became a stone  
catapulted by fate.  
I had nothing more to say.

My eyes look to Araz —  
I had hoped to return this spring.  
Now I hardly dare say,  
*Mother, be patient a little longer.*

Each passing day, there are things to talk about —  
the years are counted in weddings and celebrations.  
In the house of my own father  
I have nothing to say, for I am not there.

Ah, my homeland, my homeland,  
you are now my mouthpiece and my voice.  
Let no one say  
I left no trace on this soil.

## **Bu yurdun**

Bu yurdun yaşı bəlli,  
Baharı, qışı bəlli,  
Qayası, daşı bəlli,  
Həsəratimin yaşı yox.

Bu yurdun çölləri var,  
Nazənin gülləri var,  
Ayları, illəri var,  
Həsəratimin yaşı yox.

Yol salıb qışa ömrüm,  
Qalxır yoxuşa ömrüm,  
Dolsa da yaşa ömrüm,  
Həsəratimin yaşı yox.

## **Of this Motherland**

The age of this motherland is known.  
Its springs and its winters are known.  
Its rocks and its stones are known.  
My longing has no age.

This motherland has meadows.  
It has sublime flowers.  
It holds the months and years.  
My longing has no age.

My life is on the road to winter.  
My life climbs the mountainside.  
Although my life grows old,  
my longing has no age.

## **O axşam...**

O axşam ulduzsuz qalmışdı səma,  
O axşam Təbrizə hey qar yağdı.  
Doğrusu, gəlməzdi o gün ağıma,  
Ömrümə həsrətli ömür doğurdu.

Dörd təkər üstündə keçirdi anlar,  
Arxada qalırdı daşlı küçələr.  
Sanki arxamızca boylanırdılar,  
O axşam gözləri yaşlı küçələr.

Arxada qalırdı dalanlar, yollar,  
Arxada qalırdı evlər, binalar.  
Ayrılıb gedirdi qızlar, oğullar,  
Bir həsrət qalırdı, bir də analar.

O gün üşüyürdü bütün yer üzü,  
Arxada qalırdı bağ, bağça, meydan.  
Sınayırdı sanki o axşam bizi,  
Şaxta bir tərəfdən, həsrət bir yandan.

Odlu nəfəsimiz əritdi qarı,  
Donmadıq, şahiddi buna yaxın, yad.  
Keçdikcə şaxtalı, qarlı yolları,  
Həsrəti əridə bilmədik heyhat.

Körpə balaların gözündə sual,  
Anaya, ataya and yeri olduq.  
Yəqin ki, kiminə acı bir xəyal,  
Kiminin dilinin əzbəri olduq.

Çinar gövdəsində yazımız qaldı,  
Bir də səngərlərdə qaldı yerimiz.  
Elə bil üfüqlər, göylər daraldı.  
O axşam Təbrizdən ayrılanda biz.

## **That Night**

That night, the sky remained starless.  
That night, snow fell steadily in Tabriz.  
Truly, on that day I did not yet realize  
how my life would be filled with sad days of longing.

Time passed on the four wheels of a car,  
leaving behind those stony streets.  
That night, it was as if the streets watched us  
from behind, their green eyes filled with tears.

The alleys, the roads remained behind.  
The homes and tall buildings remained behind.  
The sons and daughters had left — gone.  
Only longing and mothers remained.

That day the whole Earth shivered with fever.  
The gardens and the plazas remained behind.  
It was as if we were being tested that night —  
caught between a hard frost and the flames of longing.

Our fiery breath melted the snow.  
We did not freeze, as the witnesses recall.  
We weathered a frozen road of snow,  
but, alas, we could not melt our longing.

We became a question in the eyes of little children,  
a prayer said by the mothers and fathers,  
and, probably, only a bitter dream for some,  
just names on tongues, learned by rote.

We remained as the names carved on the trunk of a plane tree.  
Our final place forever in the trenches.  
It was as if both the horizon and the sky narrowed,  
that night, when we left Tabriz.

## **Həkimə Billuri**

1926 – 2000

Həkimə Billuri 1926-cı ildə Cənubi Azərbaycanın Zəncan şəhərində anadan olub. İlk təhsilini orada – “Azəri” qız məktəbində alıb. Hələ məktəbdə oxuyarkən fars və türk dillərində şeirlər yazıb. Onun Azərbaycan türkcəsində ilk şeirləri “Vətən yolunda”, “Azər” qəzetlərində və “Azərbaycan” jurnalında dərc olunub.

Cənubi Azərbaycanda azadlıq hərəkatının boğulmasından sonra Həkimə Billuri 1946-cı ildə Şimali Azərbaycana mühacirət edərək, burada fəal bədii və elmi yaradıcılıqla məşğul olub.

2000-ci ildə Bakı şəhərində vəfat edib.

## **Təbriz**

Qollarım dolanar boynuna bir gün,  
Yenə baş qoyaram dizinə, Təbriz.  
Həsrətdən, hicrandan cana doymuşam,  
Doyunca baxaram gözünə, Təbriz.

Bulanıq suların axsın, durulsun,  
Təzə günlərindən büsat qurulsun,  
Səhənd camalına bir də vurulsun,  
Bir qubar qonmasın üzünə, Təbriz.

Həsrətin yandırır, pörşüdər məni,  
Zərif çiçək kimi üşüdər məni,  
Səsləsəm, Savalan eşidər məni,  
Qızınam oduna, közünə, Təbriz.

## **Hakima Billuri**

1926 – 2000

Hakima Billuri was born in the city of Zanzan in Southern Azerbaijan (the predominantly Azerbaijani region of northern modern Iran). She was initially educated at an “Azeri” girls’ school. She wrote her first poems in Persian and Turkish while studying at secondary school. Her first poems written in Azerbaijani were released in *For the Sake of the Motherland* and *Azer* newspapers and *Azerbaijan* magazine. After the southern Azerbaijani liberation movement was suppressed in Iran, she immigrated to Soviet Azerbaijan in December 1946, where she continued her active engagement in literary and scientific activities. She died in Baku in the year 2000.

## **Tabriz**

One day, I will circle my arms around your neck.  
Again, I will rest my head in your lap, Tabriz.  
I am heartsick from this separation, this longing for you,  
I would gaze into your eyes to my heart's content, Tabriz.

May your muddy rivers flow on and run clear.  
May a celebration be held for your new days.  
May Sahand<sup>58</sup> once again fall in love with your beauty.  
May not one speck of dust mar your face, Tabriz.

This longing for you has burned and scorched me.  
I shake with fever like a delicate flower.  
If I call out, perhaps Savalan<sup>59</sup> will hear me —  
I would entrust myself to your fires and warm in your embers, Tabriz.

---

<sup>58</sup> Sahand is the pen name of an Azerbaijani-Iranian poet, Bulud Qara-chorlu (1926-1979). He wrote primarily in the Azerbaijani language.

<sup>59</sup> Savalan, like the aforementioned poet's pen name, is another romanized spelling of Sahand or Sabalan, is the name of mountain and a village in northern Iran, near the border of modern Azerbaijan. It is in an area long populated by ethnic Azerbaijani peoples.

Gülüstan bağının seyrinə gəlim,  
Lalə yamacında bir də dincəlim,  
Ötən günlərimə yetişməz əlim,  
Düşüm, heç olmasa, izinə, Təbriz.

Ana təbəssümüm ay işığıdır,  
Qolum qamətinin sarmaşığıdır,  
Şerin bu dünyanın yaraşığıdır,  
İncisi tükənməz xəzinə, Təbriz.

Sən şair ömrümə vüqar vermişən,  
Solub-saralmayan gülzar vermişən,  
Etibar vermişən, ilqar vermişən,  
Hər igid oğluna, qızına, Təbriz.

Səttarxan bayrağın göylərə ucalt,  
Qara buludları od ağzına at,  
Şair qızının da sözlərini qat,  
Şirin söhbətinə, sözünə, Təbriz.

Let me journey to Golestan's<sup>60</sup> gardens  
Let me rest on your popped slopes.  
Though I cannot bring back the days of the past,  
at least let me walk in your footsteps, Tabriz.

My mother's smile is the moonlight.  
My arms twine round your slim figure like a vine of morning glory.  
Your poetry is a garland for this world,  
Your pearls an inexhaustible treasure, Tabriz.

You have bestowed pride on a lifetime of poetry.  
You have bestowed a flower garden that can neither wither nor fade.  
You have bestowed confidence and fidelity  
On each of your sons and daughters, Tabriz.

Raise the flag of Sattarkhan<sup>61</sup> to the sky!  
Cast the dark stormclouds into your mouth of fire!  
Add the words of your poet daughter  
To your sweet conversation, Tabriz.

---

<sup>60</sup> An ethnic Azerbaijani region in northeastern Iran.

<sup>61</sup> Sattar Khan (1866-1914), an ethnic Azerbaijani born in the region of Tabriz, is considered a national hero in Iran for his leadership in the Iranian constitutional revolution of the early twentieth century. He died at age 48, perhaps as a result of leg wounds sustained in a violent confrontation with the Shah (allied with Western nations) in 1910, which left him disabled.

## **Mənim xalqım**

Xalqımı çox sevirəm, çox...  
Ona mənsüb olduğum üçün yox.  
Əməksevərdir...  
Ona görə.  
Qonaqpərvərdir...  
Ona görə.  
Hər şeyi cibinə salan yox,  
Ürəyinə salandır.  
Özgə dərdinə qalandır,  
İncəlikləri duyar mənim xalqım.  
Qəlbində qürur, alnında vüqar,  
Mənim xalqım...  
Torpağa bağlıdır əzəldən,  
Mətanətli, dözümlüdür.  
Sınamışam mən.  
Təmkini dağ kimidir,  
Fitri istedadı - bulaq kimi.  
Səbr məhvərini hicran  
Bəzən çıxarsa da halqasından  
Yenə də səbri Kənan səbrinə bənzər.  
Adı, şöhrəti uzaqlarda gəzər,  
Gənclərini çox sevirəm  
Vəfaldır - ona görə.  
Qocalarını çox sevirəm,  
Hər sözü mənalıdır - ona görə.  
Anaların kəsərlidir sözü,  
Uzaqgörəndir gözü,  
Gözəl adətləri vardır xalqımın,  
Ürəyi işıqdır, nurdur xalqımın.

## **My People**

I have a powerful love for my people —  
not only because I am one of them.  
They work hard —  
that's why.  
They are hospitable —  
that's why.  
They don't care about what you keep in your pocket,  
but about what you hold in your heart.  
They are sensitive to the sorrows of others —  
my people are big-hearted and proud.  
From the beginning, they were bound fast to this soil.  
They have the courage to meet every challenge.  
I have tested them.  
Their patience is like a mountain.  
Their creativity is like an eternal spring.  
Though loss makes them long  
to break their chains,  
yet, their patience is the patience of Canaan,  
a fabled name that has traveled far and wide.  
Our youths are much beloved  
because they are faithful.  
Our elderly are much beloved  
because every word they speak carries wisdom.  
Our mothers' sharp advice  
proves farsighted.  
My people's traditions are beautiful.  
My people are clear-hearted and pure.

Uşaqlıqdan bir adətdir  
Bizdə böyüyə hörmət.  
Alınıb satılmaz məhəbbət,  
Toxunulmazdır əmək,  
Müqəddəsdir zəhmət.  
Elə buna görə də məni yaşadır  
Xalq məhəbbəti.  
Məni öldürə bilər Vətən həsrəti.

From childhood we learn:  
to respect one's elders,  
that love is neither bought nor sold,  
that labor is inviolable,  
and that to strive is holy.  
Love for my people  
keeps me alive.  
To be deprived of my homeland could kill me.

## **Mərziyə Üskuyi (Dalğa)**

1945 – 1972

Mərziyə Üskuyinin taleyi faciəli olub. Mərziyə Əhmədli Üskuyi (Dalğa) 1945-ci ildə Təbriz yaxınlığındakı Üskü qəsəbəsində dünyaya gəlib, ali pedaqoji təhsil aldıqdan sonra üç il Üskü kəndində orta məktəb müəllimi kimi çalışıb, şeirlər yazıb. Xalqın ağır vəziyyəti, azəri türklərinin ağırı-acıları Mərziyəni (dostları ona Mərican deyərdilər) gənc yaşlarından inqilabi fəaliyyətə cəlb edib, dostları ilə birlikdə şah məhbəslərinə atılıb, zindan həyatı haqqında xatirələr yazıb. 1972-ci ildə 27 yaşında şah rejimi tərəfindən qətlə yetirilib.

\*

Günüm gedib su içsin, abı donun dəyişsin  
Can günəşim, parla, çıx!  
Cahan görünsün açıq.  
Aylar, illər dolandı,  
Ah, gördüyüm yuxumu?  
Zaman naqqa balıq tək  
Uddu cocuqluğumu.  
İndi dəmirdən tüfəng  
Hesabsız fişəng gərək.  
Xalqın dönməz eşqindən  
Burda dayaq gərəkdir,  
Yurda dayaq gərəkdir.  
Hər kəs Günəşi sevsə, atar başqa sevgini...  
Yorulub yolda qalmaz.  
Bəlkə özünü də unudar,  
Yada salmaz  
Gedər, tapar Günəşi... uca dağlar başında.

**Marziya Uskuyi (Wave)**

1945 – 1972

Marziya Uskuyi had a tragic fate. Marziya Ahmadi Uskuyi (Wave) was born in 1945 in the Usku settlement near Tabriz. After receiving her higher education in pedagogy, she worked as a teacher for three years, and wrote poems. Because of ongoing hardships for many people in the nation of Iran, and the specific grievances of the ethnic Azerbaijani population, Marziya (her friends would call her Marijan) became involved with revolutionary activities from a young age. She was imprisoned in the Shah's jails with her fellow revolutionaries, eventually writing about time in jail. She was killed during street protests in 1972 at the age of 27.

\*

My sun, head down to the water, have a drink,  
put on your blue dress.  
Dear sun of mine, come out, shine —  
light up the universe!  
Ah, but perhaps this vision is just a dream?  
Months and years have passed.  
Time, like a bullhead fish,  
has swallowed my childhood whole.  
We now need the iron rifle,  
and countless rockets.  
We need the steadfast love of our people  
to shore up the fortifications,  
to sustain our homeland.  
Those who love the sun will forsake all other lovers,  
will not be stopped in the road.  
They will go to the mountaintop,  
and there they will find the sun.

\*

Gecələrim aysızdır,  
Gündüzlərim Günəşsiz.  
Ömrüm illərdən bəri  
Bu cür sovuşur səssiz.  
Nifrət, soyuq, aldanış  
Kökü dibdən quruyub.  
Səadətin, şadlığın.  
Qaranlıq yığın-yığın,  
Nə sonu var, nə dibi.  
Ah, bu zülmət, kor zülmət,  
Gəmirməkdə qəlbimi.

\*

My nights are moonless.  
My days are sunless.  
The years my life  
slip away in silence.  
Hatred, coldness, deceit —  
My joy, the fat root of my happiness,  
has shriveled. Darkness piles upon darkness,  
with neither beginning nor end.  
Ah, this blind darkness,  
pitch black,  
gnaws at my heart.

## **Dalğa**

Xırda, incə arx idim,  
Məşələrdən, dağlardan,  
Dərələrdən axırdım.  
Bilirdim durğun sular  
Öz içində boğular.  
Dalğalar qucağında  
Xırdaca arxlar üçün  
Yeni həyat doğular.

Nə yolun uzaqlığı,  
Nə qaranlıq çuxurlar,  
Nə durğunluq həvəsi  
Məni yoldan qoymadı.  
İndi qarışmışam mən  
Qurtulmaz dalğalara.  
Varlığımız çalışmaq,  
Yoxluğumuz dayanmaq.

## **Wave**

I was a small and gentle brook.  
I flowed through forests, the mountains,  
the valleys.  
I knew that still water  
could drown in itself —  
In the arms of the currents  
a new brook,  
new life is born.

Neither the road's distance,  
nor its dark ruts,  
nor a love of stillness  
could hold me back,  
now that I have run  
with the unrestrained currents.  
To be is to try —  
to stand still, is to be nothing.

## **Xanımana Əlibəyli**

1920 – 2007

1920-ci ilin aprelində anadan olub. Orta məktəbi bitirdikdən sonra N.Nərimanov adına Azərbaycan Tibb İnstitutunun müalicə-profilaktika fakültəsində, sonra isə Azərbaycan Pədoqoji İnstitutunun filologiya fakültəsində təhsil alıb. "Ana" adlı ilk mətbu şeiri 1938-ci ildə "Azərbaycan qadını" jurnalında çap edilib. Həmin vaxtdan 2007-ci ildə vəfat edənə qədər fəal bədii yaradıcılıqla məşğul olub.

### **Hədiyyə**

Bir az ağ parça kəsim,  
Axşam olar, tələsim,  
Bu gün tikiş tikməyə  
Əcəb gəlir həvəsim.

Bax, budur iynəm, ağım,  
Yaraşıqlı oymağım,  
Səninlə tikiş tikim,  
Ağrımın barmağım.

Bu mənim saplarımdır,  
Nə rəng desən, varımdır.  
Çoxlu tikiş tikmişəm,  
Kələflərim yarımdır.

Mən başladım tikişə,  
İynəm girişdi işə.  
Yaşıl ipək saplardan  
Yarandı atlas meşə.

**Khanimana Alibayli**

1920 – 2007

Khanimana Alibayli was born in April in 1920. After graduating from secondary school, she studied in the Faculty of Treatment and Prophylaxis of the Narimon Narimanov Azerbaijan Medical Institute, then with the Faculty of Philology of the Azerbaijan State Pedagogical University. Her first published poem “Mother” was published in the magazine *Azerbaijani Woman* in 1938. She was actively engaged in literary creativity until her death in 2007.

**Gift**

Let me snip off a piece of white cloth.  
Evening falls, let me hurry!  
I have a wonderful desire  
to sew these stitches today.

Look — here is my needle, my white cloth.  
My beautiful thimble,  
let me sew with you!  
Let my fingers not ache.

Here, see my spools of thread.  
Whatever the color, I have it.  
I have sewn so long and so much,  
many spools are now half empty.

I begin to sew,  
my needle sets to work —  
from green silk thread  
a satin forest grows.

Sonra tikdim qızıl şar,  
Dövrəsində şüalar.  
Bu günəşdir, göylərdə  
Nə duman, nə bulud var.

Tikməni aram-aram,  
Bəzərəm, naxışlaram.  
8 Mart bayramında  
Anama bağışlaram.

## **Aynur**

Bu ağ inəyə baxın,  
Dolaşıb çölü, düzü.  
Gəlir Aynura yaxın,  
Ona dikilib gözü.

Sağıcı Aynur bu il  
Yenə də onu sağır.  
Dolçasına elə bil  
Ağ rəngdə yağış yağır.

Gözündən nur saçılır,  
Kosmosdur onun adı.  
Onu görcək açılır,  
Aynurun qol-qanadı.

Then I embroider a golden circle  
and light radiates from its circumference:  
This is the sun, hung in a blue sky  
with neither fog nor clouds.

I sew steadily, peacefully,  
patterning, embellishing.  
On the 8<sup>th</sup> of March<sup>62</sup>  
I will give this to my mother.

## **Aynur**

Look at this white cow  
that roams the wide steppe.  
She approaches Aynur,  
gazes steadily into her eyes.

This year, once again,  
the dairymaid Aynur milks her.  
Again, it is as if white rain  
were falling into the bucket.

Her cow eyes twinkle brightly.  
Her name is Cosmos.  
When she ambles into view  
Aynur dances with joy.

---

<sup>62</sup> International Women's Day

## **Narinc Xatun**

1930 – 2000

Narinc Xatun kimi tanınan Cəfərova Narinc Əvəz qızı 1930-cu ildə Neftçala rayonunun Bankə qəsəbəsində anadan olub. İlk şeirləri hələ orta məktəbdə oxuyarkən yerli mətbuatda dərc edilib. 2002-ci ildə “Burla xatun nəvəsiyəm” adlı şeirlər toplusu nəşr olunub.

Narinc Xatun uzun illər Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin nəzdində fəaliyyət göstərən “Aşıq Pəri” məclisinə rəhbərlik edib.

"Burla xatun nəvəsiyəm", "Mən xalqımın aşıqiyəm" adlı kitabların müəllifidir.

## **Ayrılığın**

Solacaqmış çiçək-çiçək,  
Güman imiş ayrılığın.  
Yoxsa məni qərq edəcək,  
Ümman imiş ayrılığın.

Günlər ötür sına-sına,  
Sədaqətdə məni sına.  
Gözlərimin qarasına  
Duman imiş ayrılığın.

Saldın eşqin axarına  
Yandım günəş baxarına.  
Əl gəzdirər baharıma  
Xəzan imiş ayrılığın.

Xatun deyər xoş gələydim,  
Gözlərində seviləydim.  
Kaş ki, bir gün mən biləydim  
Yalan imiş ayrılığın.

## **Narinj Khatun**

1930 – 2000

Jafarova Narinj, known as Narinj Khatun, was born in the Banka settlement of the Neftchala region in 1930. Her first poems were published in local media while she was still in school. Her book of poems titled *I Am the Granddaughter of Burla Khatun* was published in 2002. Narinj Khatun was the leader of Ashug Pari Majlis (gathering, or group) that existed within Azerbaijan Ashugs' Union for many years. She is also the author of the book *I Love My People*.

### **Losing You**<sup>63</sup>

The fear that you would leave me  
withered each and every flower.  
The loss of you would be an ocean  
that could sink me.

The days pass in broken shards,  
testing my fidelity.  
The fear of losing you was a fog  
in the pupil of my eye.

You threw me into a river of love —  
I burned in your bright gaze.  
My spring was destroyed  
and in the autumn I was forsaken.

Khatun says, I am to be welcomed,  
that I am beloved in your eyes.  
I hope one day I can be certain  
that your leaving was a lie.

---

<sup>63</sup> Because these are composed as song lyrics in an oral tradition, there can be different versions of the same lyric. For example, different versions of this lyric appear in the 2005 anthology *Azerbaijan Women Poet's Anthology* (2005) and in the collection *Ashug Women's Anthology* (2010). We are using the 2005 version.

## **Zivər Ağayeva**

1934

1934-cü ildə Qazıməmməd rayonunun Qarasu kəndində anadan olub. Qazıməmməd dəmiryol məktəbini bitirdikdən sonra Bakı Tibb Texnikumunda təhsil alıb. Sonralar Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun dil və ədəbiyyat fakültəsində təhsilini davam etdiib. Uzun illər "Azərbaycan qadını" jurnalında işləyib. Ədəbi fəaliyyətə 60-cı illərdən başlayıb. "Özün seç, özün bəyan" (1975), "İlk baharda gəlmişəm" (1980) və s. adlı kitabları nəşr olunub.

## **Sahil**

Ətirli qoynuna, yaşıl sinənə  
Ləpələr yol boyu səpibdir inci.  
Elə bil, qonubdur yarpaqlar üstə  
Ana təbəssümü, bala sevinci.

Çiçəkli sahilim, güllü sahilim,  
Şəhər çilçıraqlı tacdır başında.  
Soyüdlər boylansın, küknar daransın,  
Xəzər bir aynadır, durub qarşında.

Sayrışan çiraqlar ulduzlar kimi,  
Salır qaranlığın sinəsində iz.  
Kəlmələr dilimdə nəğməyə donür,  
Hər bahar səninlə görüşəndə biz.

**Zivar Aghayeva**

1934

Zivar Aghayeva was born in 1934 in the village of Garasu in the Gazimammad district. After graduating from Gazimammad railway school, she studied at Baku Medical Technical School. She pursued further studies at the Faculty of Language and Literature at Azerbaijan State Pedagogical University, later working for the magazine *Azerbaijani Woman*. She began her literary activities in the 1960s and published two books *Choose Yourself, Like Yourself* (1975) and *I Came in the First Springtime* (1980).

**Shore**

Waves have scattered pearls  
along the stretch of your fragrant, green breast.  
As if a mother's laughter, a child's delight,  
have settled upon these leaves.

My shore of blossoms, my flowery shore,  
the city is a jeweled crown upon your head.  
Let the willow watch as the fir tree combs its hair —  
the Caspian Sea is a mirror set before you.

As lamps are lit, they twinkle like stars,  
tracing light across your bosom of darkness.  
Each spring, when we meet again,  
words turn to song on my tongue.

## **Dolanım**

Bir çağlayar iki könül,  
Ayrı deyil candan canım.  
Bir odda ki sən yanırsan,  
Alovunda mən də yanım.

Əgər Aysan, ulduz olum,  
Keşiyində dayanım mən.  
Günəşsənsə, Yerdən əvvəl,  
Qoy başına dolanım mən.

## **Gəlməz**

Yazın yaz vaxtı var, payızın payız,  
Ötüb keçən anlar, bil, ələ gəlməz.  
Hər gülə, çiçəyə demə vurğunam,  
Bülbüllər vurulub hər gülə gəlməz.

Yazda al günəşdir, qışda bəyaz qar,  
Vaqifi məst edən bizim sonalar.  
Qəlbini etsə də hicran tarı-mar,  
Yaşılbaş gorməyə hər golə gəlməz.

Hər oddan güclüdür məhəbbət odu,  
Sənə qanad verib yaşadın odur.  
Sevilmək uludu, sevmək uludu,  
O nəğməyə sığmaz, o dilə gəlməz.

## **Let Me Revolve Around You**

Our two hearts beat as one,  
your soul undivided from mine.  
Since you burn, as if on fire,  
let me also burn in that blaze.

If you are the Moon, let me be a star.  
Let me guard you.  
If you are the Sun, let me be the Earth.  
Let me revolve around you.

## **Don't Come**

Spring has its spring time, and autumn its own season.  
Know and understand — times past can never come again.  
Don't say that you are in love with every blossom, every flower.  
Nightingales love, but they cannot reach every flower.

Our beauties, those who can enchant Vagif<sup>64</sup>  
are the warm sun in spring and the white snow in winter.  
Even if their hearts ache with desire,  
they don't visit every lake to watch the green-headed waterbirds.

Love burns with the brightest flame of all.  
Love gives you wings, sets life alight.  
To love is a wonder, to be loved is a wonder,  
which songs cannot contain nor words express.

---

<sup>64</sup> Vagif is a common Azerbaijani male name. There have been many famous Vagifs, from poets, to statesmen, to jazz musicians. This might refer to one of these, or be used as a generic young man's name: "Many girls enchant our John."

## **Kəmalə**

1937

Şair Kəmalə 1937-ci ildə Naxçıvan şəhərində anadan olub. Burada 2 saylı şəhər orta məktəbini bitirdikdən sonra Azərbaycan Dövlət Xarici Dillər İnstitutunun fransız dili fakültəsində təhsil alıb. "Halal olaydım" adlı ilk mətbu şeiri 1957-ci ildə "Azərbaycan" jurnalında dərc ediləndən sonra fəal bədii yaradıcılıqla məşğul olmağa başlayıb. O, fransız dilindən poetik tərcümələr də edib. "Arpaçayın nəğməsi" (1978), "Daş piyalə" (1982) və s. kitabları nəşr olunub.

## **Torpaq**

İliq nəfəsini duyub baharın,  
Açır gözlərini yuxulu torpaq.  
Yenə nəğməsinə dalır suların,  
Nəfəsi bərəkət qoxulu torpaq.

Yazacaq köksünə xoş əməlləri,  
Sinəsi gözləyir insan əlləri.  
Ona qarışdıqca zəhmətin təri,  
Hər il cavanlaşır bu ulu torpaq.

Ədavət, haqsızlıq ondan uzaqdır,  
O, zəhmət sevəni yaşadacaqdır.  
Kim deyir adicə, qara torpaqdır,  
İnsan duyğuludur, duyğulu torpaq.

## **Kamala**

1937-

Kamala was born in 1937 in the city of Nakhchivan. After graduating from secondary school No. 2 there, she studied in the French Faculty of the Azerbaijan State Foreign Languages University. After her poem "I Wish I Were Permissible" was first published in *Azerbaijan* magazine in 1957, she became engaged in literary activities. She translated poetry from French and published several books including *The Song of Arpachay* (Arpa river) (1978) and *Stone Bowl* (1982).

## **Soil**

Feeling the warm breath of spring,  
the sleepy soil opens its eyes.  
Once again breathing abundance, the soil  
drowns in the song of water.

This broad land waits for human hands  
to inscribe happy deeds upon its chest.  
Each year, mingling with the sweat of labor,  
this remarkable soil rejuvenates.

With enmity and injustice far from here,  
this ground will sustain those who love to toil.  
Who says this land is merely black soil?  
This sensitive ground has a human soul.

## **Bir könüləm**

Bir könüləm həsrət dolu,  
Heç qayğımı çəkənim yox.  
Bir bulağam şəfa sulu,  
Sularımdan içənim yox.

Bir dağam başı dumanlı,  
Dumanımı görənəm yox.  
Bir bağam gül kəhkəşanlı,  
Güllərimi dərənəm yox.

Bir məşələm, şöləsi bol,  
Dövrəmdə bir pərvanəm yox.  
Leyli yolu getdiyim yol,  
Səhrada heç divanəm yox.

Bir heyrətəm gözlərdə mən,  
Ancaq halım soranım yox.  
Hey gəzərim düzlərdə mən,  
Bir atəşəm aranım yox.

Ömür keçir yana-yana,  
Məni candan duyanım yox.  
Üz tutmuşam hansı yana,  
Görmüşəm heç həyanım yox.

Bu dünyaya gəlib-getdim,  
Elə bildim məkanım yox.  
Bir ləl idim, düşüb itdim,  
Heç axtarıb tapanım yox.

## **I Am a Heart**

I am a heart filled with longing,  
but there is no one to look after me.  
I am a spring of healing waters,  
but no one drinks from my waters.

I am a mountain, crowned in mist —  
no one admires my mist.  
I am a garden starred with flowers —  
no one picks my flowers.

I am a bright and shining flame —  
no moths circle me.  
I am traveling Leyli's lonely path,  
but I have no mad lover in the desert.

I am a wonder, a sight to see,  
but no one asks after me.  
I wander across the plains,  
a flame without my lowlands.

Life passed, burning, burning —  
no one reached into my heart.  
No matter where I turned,  
I saw no one to protect me.

I simply came and went in this world —  
it seemed I had no place here.  
I was a fallen jewel that was lost —  
no one searched, no one ever found me.

## **Məni**

Ömür bircə idi getdi əlimdən,  
Yetirməz bir daha ruzigar məni,  
Bir vəfa görmədim qönçə gülümdən,  
Unutdu dünyada o nigar məni.

Yox, başqa birinə meyl salmaram,  
Gülün olmadımsa, xarın olmaram,  
Könül deyiləni satıb-almaram,  
Həyat yaratmayıb sövdəgər məni.

Vərəqlər üstündə qəzələ döndüm,  
O güldən ayrılmaz nəzərə döndüm,  
Bitdim yolu üstə, xəzələ döndüm,  
Alıb saxlamadı yadigar məni.

## **Me**

There is only one life — it slipped from my hands.  
I will not come into this life again.  
Forgotten in this world by that beauty of mine,  
I received no devotion from my rosebud.

No, I'll give my love to no one else.  
If I was not your flower, neither will I be your shame.  
I'll neither buy nor sell that thing called a heart.  
Life did not create me a merchant.

I became a ghazal on leaves of paper.  
I became a gaze inseparable from that flower.  
I grew on my beloved's path, turned color like an autumn leaf.  
That one took no part of me to save as souvenir.

## **Nurəngiz Gün**

1938

Nurəngiz Gün 1938-ci ildə Bakı şəhərində doğulub. Orta məktəbi bitirdikdən sonra 1 saylı Bakı Tibb Məktəbində, sonralar isə Azərbaycan Dövlət İncəsənət Universitetində təhsil alıb.

Oxucularla ilk görüşə “Ulduz” jurnalında dərc edilən “Tanrı” povesti ilə (1981) gəlib. “Ağ qanadlar” (1986), “Günəşə dua” (1990) və bir sıra başqa kitabların müəllifidir.

### **Ən çətini bölünməmiş**

...Sonra o məşum nağıla  
sübhə kimi birgə göynədik.  
Bu minvalla, bu böyük dünyamızda  
eyni kədərimizlə eyni cür qərib düşdük...  
Ah gülüm, qəribliyə sən yaxşı bələdsən,  
Sən heç nəyi unuda bilməyəcəksən!  
Ovun, quzum, ovun, mənim kövrək sevgim!  
"Nə günahı telli sazın?.."  
Əsən bir başqa cür əsdi.  
Mən təsliməm. Kiri sən də.  
Kiri, mənim ay ömürlük kədərim!  
Ən acısı-  
qoynumuzdan açılıb  
yerə düşən o qolları unutmaqmiş.  
Ən acısı-  
cığırlara haçalanıb  
qar selində üşüyən o yolları unutmaqmiş!  
Olacağa nə hacət? Yəqin bu da gərəkmış.  
Nə biləydik, nə biləydik.  
Ən çətini bölünməmiş?!

## **Nurangiz Gun**

1938

Nurangiz Gun was born in 1938 in the city of Baku. After graduating from secondary school, she pursued her education at Baku Medical School No.1, then at the Azerbaijan State Economic University. Her first encounter with readers was through her narrative "God" (1981) published in *Star* magazine. Her published books include *White Wings* (1986) and *Prayer to the Sun* (1990).

### **Worst of All**

...After that terrible tale  
we grieved together until dawn.  
And so, in this big world of ours,  
with our identical sorrows, we went our same separate ways.  
Ah my beloved flower, you know well what it means to be a stranger,  
You will not be able to forget anything!  
Be consoled, my lamb, my fragile love!  
"What guilt has the saz<sup>65</sup> whose strings are plucked?"  
Fate's wind blew us different ways.  
I am resigned. You be silent too.  
Hush, oh lifelong grief of mine!  
The most bitter  
was to forget those arms that fell away  
from our embrace.  
The most bitter  
was to forget those wide roads  
that had forked into narrow paths  
and frozen under an avalanche of snow!  
Isn't fate inevitable? Perhaps this all had to be.  
How could we know, how could we know —  
that to be separated would be the very worst of all?!

---

<sup>65</sup> A long-necked stringed instrument, played by plucking.

## **Qaçıram**

Boş həylərdən,  
hərəylərdən,  
təmtəraqılı  
otaqlardan,-  
saraylardan qaçıram!  
Yersiz gülüşlərdən,  
saxta, yaltaq öpüşlərdən  
qazanc güdən,  
söz üyüdən  
görüşlərdən qaçıram!  
Əli baltalı qollardan,  
dolam-dolaşığı yollardan,  
boş küylərdən,  
kələklərdən qaçıram!  
Qamarlayıb səadətini  
özgəsinə sovqat verən,  
sürükləyən  
"kələklərdən" qaçıram!

## **I Reject**

I reject the empty fanfare,  
the shouting  
the flamboyance  
the plush rooms,  
and palaces!

I reject empty laughter,  
the feigned and flattering kisses,  
and opportunistic,  
word-grinding  
meetings!

I reject the hands holding an axe,  
those winding, tangled ways,  
vain clamour,  
and artifice!

I reject the “winds”  
that would drag me down,  
steal my happiness  
and present it as a gift to others!

## **Zümzümə**

Onda  
gözlərim kor, qulaqlarım kar,  
günlərim lal, bekarmış.

Onda  
məni dəli bir eşq karıxdırmış...  
əbəs, əbəs! Çox əbəs!  
əbəs yerə sevmiş imiş bu könül səni.  
Allahın  
sənin kimi biganə, xudpəsənd bəndəsini.

## **Lullaby**

Once  
my eyes were blind, my ears deaf.  
My days were dumb, idle.

Once  
I was bewildered by a mad love.  
In vain! In vain! So much in vain!  
In vain this heart loved you,  
such a selfish,  
indifferent creature of God!

## **Firuzə Məmmədli**

1940

Firuzə Məmmədli 1940-cı ildə Xaçmaz rayonunun Canaxır kəndində anadan olub. Həmin rayonun Hülövlü kənd orta məktəbini bitirdikdən sonra Quba şəhər Tibb Məktəbində təhsil alıb. 1964-1968-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun dil və ədəbiyyat fakültəsində təhsilini davam etdirib.

Ədəbi fəaliyyətə 1963-cü ildə Xaçmaz rayonunda çıxan “Dostluq” qəzetində dərc edilmiş “Ay həkim” adlı şeirlə başlayıb. Sonralar ali təhsil sistemində çalışıb, Azərbaycan Pedaqoji Universitetində dərs deyib, Yusif Vəzir Çəmən zəmininin həyat və yaradıcılığı mövzusunda namizədlik dissertasiyası yazıb. Müxtəlif illərdə “Sənin ömrün” (1982), “Yetkinlik” (1989), “Bir qarış ucalıq” (1995), “Məni mənlə bölən dünya” (1999) adlı kitabları, 2002-ci ildə isə iki cildlik “Seçilmiş əsərləri” nəşr olunub.

## **Lirik şeir**

Oxşayım tellərini,  
ovuclayım su kimi.  
Axsın barmaqlarımdan  
süzələnsin, dinməyim.  
Rəngini gözlərimə  
çəkim  
bir yuxu kimi.  
Sürmələsin gözümü  
saçlarının ipəyi.

Elə gəzsin baxışım  
çöhrənin səhərini,  
Yanağında alışıq  
laləyə meyli düşsün.  
Qəlbim keçə bilməsin  
tərəddüd çəpərini,

## **Firuz Mammadli**

1940

Firuz Mammadli was born in 1940 in the village of Janakhir in the Khachmaz region. After graduating from Hulovlu village secondary school, she studied at the Guba City Medical School. From 1964-1968 she studied at the Faculty of Languages and Literature in the Azerbaijan State Pedagogical University. She began her literary activities in 1963 with the poem “Hey Doctor,” which was published in the newspaper *Friendship* in the Khachmaz region. Later she worked in the national system of higher education, teaching at the Azerbaijan Pedagogical University and writing and defending her thesis about Yusif Vazir Chamanzaminli’s<sup>66</sup> life and creative activities. Over the years she published the books *Your Life, Adolescence, Height of an Inch*, and *The World Dividing Me From Myself*.

### **Lyric Poem**

Let me caress your hair,  
cup in it my palms like water.  
Let it run through my fingers,  
trickle down, silence me.  
Let me apply that color  
to my own eyes  
as in a dream.  
Let your hair of silk  
line my eyes with antimony.<sup>67</sup>

Let my gaze wander across your face  
Let it fall in love with the poppies  
blossoming in your cheeks.  
Let my heart not cross  
that fenceline of hesitation.

---

<sup>66</sup> Yusif Vazir Chamanzaminli (1887-1943) was an Azerbaijani author and statesman who died at the age of fifty-five in a gulag camp near Gorky, USSR.

<sup>67</sup> Antimony, a lustrous metalloid element, was compounded for use as a cosmetic – usually as a silvery black eye-liner.

Arzum  
ümidlərimdən  
elə gileyli düşsün.  
Yaxınlığın tilsimi  
salsın uzağa məni,  
Bükülsün gözlərimin  
xumarına  
diləyim.

Xəyalının qanadında  
düzlər aşar, dağlar aşar,  
tərlanlarla qucaqlaşar.  
Baxar aya, baxar günə,  
Coşa-coşa, sinə-sinə.  
Dağdan axar, düzdən axar,  
Yoldan axar, izdən axar.  
Odlu-odsuz,  
sulu-susuz.  
Şirin sözü  
olmaz duzsuz.  
Köhlənini çapa-çapa  
cığır gəzər, izə düşər Xəlil Rza.  
çaytək coşar, dağlar aşar,  
düzə düşər Xəlil Rza.  
Bu torpaqda bir iz qalar,  
İllər keçər təmiz qalar,  
O iz bizə əziz qalar....

Let my desires  
be dissatisfied by  
your hopes.  
Let the spell of intimacy  
send me far away.  
Let my fantasies  
be folded up  
into my drunken eyes.  
On the wings of your dreams  
he crosses plains and cross mountains,  
embraces falcons,  
looks into the Moon, looks into the Sun,  
bends with passion.  
He runs through the mountains, runs across the plains,  
runs down all the roads and trails.  
Whether fiery or cold,  
watery or dry,  
his sweet words  
cannot be vapid.  
Gallop on his fine steed,  
tracking the trail — Khalil Rza.<sup>68</sup>  
A turbulent river, crossing through mountains,  
descending to the plains — Khalil Rza.  
On this soil, some trace will remain.  
Though years elapse, the tracks remain fresh —  
a trace of you that remains dear to us...

---

<sup>68</sup> Khalil Rza (1932-1994) was an Azerbaijani Poet who, for a time, worked for the magazine *Azerbaijani Woman*. In January 1990, just prior to the collapse of the Soviet Union, he was arrested for his activism on behalf of the Azerbaijani Nationalist Movement and jailed for nearly two years in the notorious Moscow Lefortovo prison.

\*

Bu taleyin baltasına  
Başım məndən qabaq qaçır.  
Bəxtin taxtından enməyə  
Tacım məndən qabaq qaçır.

Qapayın məni gözumdən,  
Yığın adımı izimdən.  
Bezib oğlundan, qızından,  
Yaşım məndən qabaq qaçır.

Nə harayam, nə sədayam,  
Oyan dağım, eşit qayam.  
Daş üstündə dayanmayan  
Daşım məndən qabaq qaçır.

\*

I run head first  
into this axe of fate.  
My crown runs before me  
to abdicate destiny's throne.

Close my eyes.  
Erase all trace of my name.  
Weary of its sons and its daughters  
my age runs before me.

I am neither a cry nor an echo .  
Wake my mountains! Hear my cliffs!  
My stone that rests on no other stone  
runs before me.

## **Validə Hüseynova**

1941 – 1978

Validə Hüseynova 1941-ci ildə Naxçıvanın Qaraxanbəyli kəndində anadan olub. Orta məktəbi orada bitirdikdən sonra ali təhsilini davam etdirib. Sovet hakimiyyəti illərində Naxçıvanda bir sıra məsul vəzifələrdə çalışıb.

“Ana laylası”, “Səniz olmasın” və s. kimi şeir kitablarının müəllifidir. 1978-ci ildə vəfat edib.

### **Heç kimsəyə deməyin**

Gəldim sizlə görüşməyə,  
Salxım söyüd, qoca çinar.  
Gəldim mənə danışasız,  
Buralarda təzə nə var?

Tək gəlmişəm, belə olub,  
Tək gəlmişəm bura bu gün.  
Səbəbini soruşmayın:  
Belə olub axı neyçün?

Dedim, bəlkə ilk məhəbbət  
Burda sizə ilişibdir.  
Gəldim, görəəm, kölgənizə  
Neçə yeni iz düşübdür?..

Ürəyimdə izi vardır  
Burdakı hər cansız daşın.  
Əvvəllərdə olduğutək  
Nolar, yenə pıçıldaşın...

Hər xatirə yarpaq-yarpaq  
Xəyalıma qalanıbdır.  
Ötən günlər yarpaq-yarpaq  
Yaşlarıma calanıbdır.

**Valida Huseynova**

1941 – 1978

Valida Huseynova was born in 1941 in Garakhanbayli village of Nakhchivan. After graduating from secondary school there, she went on to receive a higher education. She then had an executive position in the region of Nakhchivan. She is the author of the books *Mother's Lullaby*, and *May It Not Be Without You*. She died in 1978.

**Tell no one!**

I came to meet with you  
leafy willow, old plane tree.  
I came to talk with you:  
What's new around here?

I've come alone, as it happens.  
I've come alone today, to this place.  
Don't ask me the reason,  
don't ask, "Why? How can this be?"

I thought to find that here, perhaps,  
my first love had been caught, held fast.  
I came to seek any traces of love  
that still remain in your shadows.

In my own heart there are marks  
of each lifeless stone in this place.  
Ah, as you did before, won't you please  
murmur and sigh to me again?

Like leaves upon leaves in my mind  
every memory rests on another.  
Interleaved, the days of the past  
are inseparable from all the years of my life.

Bax, beləcə pıçıldaşaq,  
Gələcəyəm, gedim daha.  
Sizə açdım ürəyimi,  
Siz kimsəyə deməyin ha!

### **Əgər bu dünyada sən olmasaydın**

Üfüqlər al geyib üzə güləndə,  
Beləcə duraraq saatlarla mən,  
Baxıb səmaların mavi köksünə,  
Yenəmi xəyala dalardım görən?  
Əgər bu dünyada sən olmasaydın...

Anlaya bilmirəm axı o zaman,  
Necə dolanardım, necə yaşardım?  
Göz yaşını axdıqca yanaqlarımdan,  
Kimin xəyalıyla pıçıldeşardım?  
Əgər bu dünyada sən olmasaydın...

Sənsiz dərdlərimi sənə demişəm,  
Xəyalən sığınmışam geniş köksünə.  
Mən ağrı duymuşam, mən qəm yemişəm,  
Bunlar güc gələrdi təklikdə mənə,  
Əgər bu dünyada sən olmasaydın...

See? Like the leaves, we will whisper together.  
I'll come again. For now, let me go.  
I opened my heart to you —  
yes, tell no one!

## **Were You Not in this World**

When the horizon smiles, puts on its red cloak,  
I could stand like this for hours,  
watching the blue chest of heaven.  
I wonder, would I still dream so,  
were you not in this world?

I don't know how I would fill the time —  
ah, how would I live?  
When tears ran down my cheeks,  
to whose image would I whisper  
were you not in this world?

Without you to hear my troubles —  
in my thoughts, resting against your broad chest —  
I'd have felt a thousand pains, eaten a thousand sorrows.  
Alone, I would be overcome,  
were you not in this world.

## **Elmira Qasımova**

1942

Elmira Qasımova 1942-ci ildə Naxçıvan şəhərində dünyaya gəlib. Naxçıvandakı 2 saylı orta məktəbi bitirdikdən sonra Azərbaycan Xarici Dillər İnstitutunun alman dili fakültəsində təhsilini davam etdirib.

Bədii yaradıcılığa tələbəklik illərindən başlayıb. Şeirləri rus və bolqar mətbuatında çap edilib. “Sevda könlü” (1973), “Axtar məni” (1979), “Zəriflik” (1985) və s. kimi kitabların müəllifidir.

### **Yetkin məhəbbət**

Biz ki ayrı yaranmışıq əzəldən,  
Niyə doldu qəlbimizə bu sevda?..  
Keçdiyimiz ömür yolu bir nağıl,  
O nağıldan olmaz daha dünyada.

Biz günlərin, biz ayların əsiri,  
Günlər kimə, aylar kimə qaldı bəs?..  
Şimşək idin, bir anlığa parladın,  
Sənsiz yoxam, nə arzuyam, nə həvəs.

İstəsək də daha dönməz o günlər,  
O günlərin həsrətində yanmışıq.  
Bəlkə elə eyni anda, saatda,  
Yada salıb o günləri anmışıq...

Yaxşı, yaman, nə qaldısa bizimdi,  
O telefon məftilləri nə deyər?  
Səhərəcən danışardıq, doymazdıq,  
Görən, ömrün o illəri nə deyər?

Bir kimsəyə daha baxa bilmərəm,  
Od ocağa yaş kösövü atmayaq.  
Bu sevdanı, bu soyumaz atəşi  
Gəl, ötərgi həvəslərə qatmayaq.

## **Elmira Qasimova**

1942

Elmira Qasimova was born in 1942 in the city of Nakchivan. After graduating from School No.2, she studied with the Faculty of German Language at the Azerbaijan Foreign Languages Institute. Her poems have been published in both Russian and Bulgarian. She is the author of the books *Lovesick Heart* (1973), *Search Me* (1979), and *Tenderness* (1985).

### **Mature Love**

From the beginning, we were created as separate beings,  
why, then, were our hearts filled with this love?  
The life path we have been traveling is a fairytale,  
and that fairytale no longer has a place in this world.

The days and months have held us captive.  
But who held the days and the months?  
You were like lightning, just a flash of illumination —  
without you I'm invisible, not even a wish, not even a desire.

Despite our longing, those days will never return.  
In our hunger for those times, we burned separately.  
Perhaps, aflame in that self-identical moment,  
we created a bright memorial for those lost days.

Good, evil — whatever remains now is ours.  
Ah, what would those telephone wires say?  
We used to talk until morning, ever unsated.  
What would lifetimes of witness say of those years?

I can no longer look at anyone else,  
let's not throw wet wood onto the hearth.  
Let's not confuse a passing fascination  
for our love, this unquenchable flame.

Qovuşmarıq, ömür boyu yanarıq,  
Bir gümanın işartısı təsəlli.  
Xəyalınla danışmaqdan doymaram,  
Həsrət məni yaxalayar yüz əlli.

Xəyalımda, ürəyimdə yaşarsan,  
Gözlərimdə yandırdığın od sönməz.  
Bir nağıla çevrilmişik, əzizim,  
Bu nağılın sonu bitib tükənməz.

## **Könlüm**

Dözüb hər möhnətə, dözüb cəfaya,  
Çox ürək dostunu sınaq könlüm.  
Əhdə, sədaqətə, sirdaş ürəyə,  
Balaya qol açan anadı könlüm.

Bir sevda oduna alışb yandı,  
Ondan ilham alıb hey qanadlandı,  
Axır unuduldu, oda qalandı,  
Möhnət bəlasından qanadı könlüm.

Qəlbimdə bir nisgil yuva sahibdir,  
Arzu-istəyimi, de, kim alıbdır?  
Yenə ürəyimdə o dost qalıbdır,  
Çox da desəm unut o adı, könlüm.

Dost dostu əzəldən yar olsun gərək,  
Baxıram yollara təkəm burda, tək.  
Məndən üz döndərdi o nazlı mələk,  
Bəs neyçün buraxmır inadı könlüm?..

If we never come together, we will burn for a lifetime.  
A flicker of hope consoles me.  
I could never be satisfied with imagined conversation —  
longing would choke me with a hundred hands.

You will live on in my dreams and in my heart.  
The light you set in my eyes will never fade.  
We have turned into a fairy tale, my darling.  
And this fairytale's ending goes on forever.

## **My Heart**

It endures all grief, stands every torment,  
it has proven itself to my dear friends, my heart.  
To the committed, the loyal, the intimate hearts,  
it is a mother, arms always open, as to a child, my heart.

Ignited, it burns with one love,  
breathes life into my every inspiration.  
Eventually forgotten, it is a once-kindled fire  
grieving misfortune and bleeding, my heart.

Melancholy has built a nest deep in my soul.  
Who has stolen my wishes and my desires?  
Again that friend has settled on my chest,  
even as I tell you, *forget that name, my heart.*

Friends should help friends from day one.  
I stare vacantly out at the roads, alone here, alone.  
He turned from me, that teasing philanderer —  
So why aren't you free, my stubborn heart?

## **Kamilə Nemət**

1942 – 2002

Kamilə Nemət 1942-ci ildə Bakı şəhərində anadan olub. O, orta məktəbi bitirdikdən sonra Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakultəsində təhsil alıb. Bədii yaradıcılığa "Azərbaycan" jurnalında çıxan "Yun corab" adlı ilk mətbu şeirlə başlayıb. Həmin vaxtdan şeirləri dövrü mətbuatda müntəzəm çap olunub.

Kamilə Nemət 2002-ci ildə vəfat edib.

### **Zirvələrin söhbəti**

Başının çalması dumandan,  
Bu gələn baharın ayaq səsidir.  
Hər daşın dibində kövrək bənövşə  
Yazın sədasıdır, yaz nəfəsidir.

Bənövşə rəngi var çöldə, çayırda,  
Gözlərdə bənövşə, saçlar bənövşə.  
Bir büsat, təmtəraq var ki bayırda,  
Baharla görüşə, yazla görüşə.

Bahar hanasını qurmuş çöllərdə,  
Argacı köklərdir, ilməsi güllər.  
Neməti əllərdə, sözü dillərdə,  
Süfrəsi insana təbəssüm dilər.

Bahar təbiətin gənclik yaşdır,  
Qanında qaynayır məğrurluq, qürur.  
Hər yanda dil açıb sevinc danışır,  
Dağlar xonça tutub zəriflik qurur.

Zəriflik dağ aşır, çaylar bənd aşır,  
Gül gülə qarışır, çiçək çiçəyə.  
Bu gün hər tərəfdə sevinc danışır,  
Qış öz gedişində məst olsun deyə...

**Kamila Nemat**

1942 – 2002

Kamila Nemat was born in 1942 in Baku. After graduating from secondary school, she studied in the Faculty of Philology at Baku State University. She started her literary activities with the publication of the poem "Woolen Socks" in *Azerbaijan* magazine. Since then her poems have been published in a variety of periodicals. She died in 2002.

**Mountain Conversation**

The summit's turban is made of mist —  
this is the sound of the coming spring's footsteps.  
Under every stone, a tender violet —  
this is the voice of spring, the breath of spring.

The meadows and fields are painted violet —  
with violet eyes and violet hair.  
There is such merriment and splendor in the outdoors  
for this rendezvous with springtime.

Spring has built its loom upon the steppe,  
its warp the roots, its weft the meadow flowers.  
With bounty in their arms and songs on their tongues,  
the supper table is laden with the people's laughter.

Spring is nature's time of youth.  
Its blood runs with pride and majesty.  
From all sides, voices call with joy  
and the mountains offer a dowry of fine wares.

Tenderness flows over the mountains, rivers overrun their banks.  
Flowers mingle with flowers, and petals with petals.  
Today, every corner of the land speaks the language of joy.  
Even winter rejoices in its own departure.

Gözəllik önündə şaxta şəh olur,  
Çöllərin boynuna mirvari düzür.  
Piyalə çiçəklər boşalır, dolur,  
Külək zirvələrdə dönür nəğməyə,  
Baharı mahniyə qərq etsin deyə.

## **Ünvansızam**

Ünvansızam, ünvansız,  
Evim dünyadır mənim.  
Döşəməsiz, tavansız  
Azad dünyamdır mənim.

Ayağım torpaqdadır,  
Əlim günəşdə, ayda.  
Zəhmətim bir çağdadır,  
Bayramı özü boyda.

Nə bir sərhad bilirəm,  
Nə tikanlı məfillər.  
Yer üzündən silirəm,  
Sizi, a qanlı günlər!

Deyirəm, nağıl olum,  
Hər ömrə şadlıq yazım.  
Azadlığın içində  
Elə ünvansız azım.

Yaşayıram, izim var,  
Fəsillərdə, aylarda.  
Ədalət zəfər çalar,  
Görünərəmsə harda.

Çevrilərəm həyatın  
Ən şirin nəğməsinə.  
Səpələnmiş ünvanım  
Bütün Yer kürəsinə.

In the face of such beauty, the frost turns to dew  
and my meadows string pearls about their necks  
as their flower bowls empty and fill.  
On the mountaintops, the winds become a sweet melody  
broadcasting the song of spring.

## **I Have No Address**

I have no address, none.  
My house is the world,  
with neither floor nor ceiling.  
This whole free world is my home.

My feet stand on the earth,  
my hands reach to the sun and moon.  
So wonderful is my labor,  
it is its own holiday.

I know neither border  
nor barbed wire.  
I wipe the Earth clean  
of you, the bloody days!

I would be a fairytale  
I would write delight into every fate.  
Let me wander without address  
and lose my way in that freedom.

I live, I leave my legacy  
in the seasons and the months.  
Wherever I have appeared  
justice triumphs.

I would become  
the sweetest song of life,  
my address disseminated  
to every corner of the globe.

## **Rəfiqə Nuray**

1942

1942-ci ildə Xaçmaz rayonunda anadan olub. Bakıdakı 49 sayılı orta məktəbi bitirib. İki il BDU-nun jurnalistika fakultəsində oxuduqdan sonra Moskvada M. Qorqi adına Ədəbiyyat Institutunda təhsilini davam etdirib. Institutu bitirdikdən sonra "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində ədəbi işçi kimi çalışıb. 1971-1992-ci illərdə C.Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında məsul katib, dublyaj şöbəsində böyük redaktor vəzifələrində işləyib. "Səninlə birlikdə" (1963), "Sahildə" (1973), "Əsrin qadını" (2004) şeir kitabları çap olunub.

## **Söyüd**

Aman söyüd, can söyüd,  
Halı pərişan söyüd.  
Sökülüb düymələrin,  
Açılıb yaxan söyüd.

Zərif ipək donunu  
Küləklər soyundurub.  
Salxım hörüklərini  
Şaxta, ayaz dondurub.

Gəzibdir varlığında  
Təbiətin sərt əli.  
Burda yalqız qoyublar  
Sənin kimi gözəli.

Demə ki, geyinmişəm,  
İsti xəz içindəyəm.  
Ürəyimdə kədər, qəm,  
Mən də sənin gündəyəm.

## **Rafiga Nuray**

1942

Rafiga Nuray was born in 1942 in the Khachmaz district. She graduated from School 49. After studying at the Faculty of Journalism at Baku State University she pursued her education at the M. Gorky Institute of Literature. After graduating, she worked as literary staff for the periodical *Literature and Art*. From 1971-1992 she was the executive secretary and editor-in-chief of the sound editing department at the Jafar Jabbarli *Azerbaijanfilm* film studio. She published several books of poetry: *Together with You* (1963), *On the Shore* (1973), and *Woman of the* (2004).

### **Willow**

Merciful willow, dear willow,  
tangled and distressed willow,  
your buttoned blouse is in tatters,  
your collar has been ripped open.

Winds have torn away  
your fine silk gown.  
Winter has frozen  
your leafy braids.

Nature has taken your life  
in its stern hands,  
and left one so beautiful as you  
to stand here, all alone.

Don't say: *I have dressed myself  
in brown fur, I am warm inside.*  
With a heart full of sorrow,  
I find myself in your same sad state.

Səni soyuq küləklər,  
Məni hicran üşüdür.  
Əlimizdən nə gələr,  
Bu taleyin işidir,  
Bu taleyin işidir!

### **Biganə könlüm**

Soyuyur ürəyim havalar kimi,  
Əsən külək kimi, yağan qar kimi,  
Narahat deyilsə, sözü var kimi,  
Deməli, qəlbimin donan vaxtıdır.

Payız xəzəl səpdi ömür bağına,  
Qovuşdum ömrümün xəzan çağına,  
Saçımın qarqara, şəvə tağına  
Bəyaz cığırın qonan vaxtıdır.

Dünyanın yükündən yorulan ürək,  
Bir az rahatlanıb dincələ gərək.  
Məhəbbət oduna yanmırsa, demək,  
Biganə könlümün viran vaxtıdır.

The blowing winds chill you.  
Loss makes me shiver.  
What can we do?  
This is fate.  
This is fate.

### **Indifferent Heart of Mine**

My heart turns chilly — like the weather,  
with its blowing winds, its falling snow.  
If it's not too much trouble, there are a few words  
to say — and then it's my heart's time to freeze.

Fall scattered autumn leaves across my life's garden.  
I have reached the autumn of my life,  
the time when white paths are traced  
through the ebony of my dark hair.

My heart, weary from the weight of the world,  
must gain respite and rest a little.  
If love no longer burns, well then,  
this is a time of devastation for my indifferent heart.

## **Minayə Əliyeva**

1943

Minayə Əliyeva 1943-cü ildə Sabirabad şəhərində anadan olub. Burada şəhər orta məktəbini bitirdikdən sonra indiki Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin axşam şöbəsində təhsilini davam etdirib. Bədii yaradıcılığa orta məktəbdə oxuyarkən başlayıb. İlk şeirləri rayon qəzetində dərc olunub. “İlk müəllim” (1968), “Son sevgi” (1990) və s. kimi kitabları nəşr edilib. Minayə Əliyeva sonralar ictimai-siyasi fəaliyyətlə də məşğul olub, 1995-2000-ci illərdə Azərbaycan parlamentinin deputatı kimi fəaliyyət göstərib.

### **Bəsdir yatdın misri qılınc kölgəsində**

Gəl çağırma Cavanşiri,  
Gəl çağırma Koroğlunu.  
Nə Babəklə, nə Nəbiylə  
Hədələmə sən yağını.  
Kişisənsə, çırmalayıb öz qolunu,  
Özün qoru öz haqqını.  
Nə vaxtadək  
Misri qılınc kölgəsində yatacaqsan?  
Özün nə vaxt haraylara çatacaqsan?  
Nə vaxt sənin öz qılıncın olacaqdır,  
Koroğlunun qılıncından  
Daha parlaq, daha iti...  
Bundan ötrü  
Koroğlunun ruhu səndən  
küsməz qəti.  
Bəs nə zaman düşmənimiz  
Sənin adın çəkiləndə  
diksinəcək, xoflanacaq?  
Dünənindən bu gününə  
Misri qılınc qalıb, qardaş!  
Bu gündündən sabahına  
nə qalacaq?

## **Minaya Aliyeva**

1943

Minaya Aliyeva was born in 1943 in the city of Sabirabad. She graduated from secondary school there and pursued a higher education with the evening Faculty of Philology of Baku State University. She began her literary activities while studying at secondary school, publishing her first poems in a regional newspaper. Her books include *The First Teacher* (1968) and *The Last Love* (1990). Later she became involved in social and political activities and served as a member of Parliament of the Republic of Azerbaijan (1995-2000).

### **Enough Sleeping under the Shadow of Egypt's Sword**

Do not call for Koroghlu.  
Do not call for Javanshir.  
Do not threaten your enemies  
with Babak or Nabi.<sup>69</sup>  
If you are a man, roll up your own sleeves,  
protect your own rights.  
How long  
will you sleep under the shadow of Egypt's sword?  
When will you, yourself,  
run towards the cries for help?  
When will you take up your own sword,  
brighter and sharper  
than Koroghlu's sword?  
You will not offend  
the soul of Koroghlu!  
Ah, when will our enemies be afraid  
when your name is called?  
From yesterday until today  
the sword of Egypt waits, brother!  
Tell me, what from your life today  
will remain in your life of tomorrow?

---

<sup>69</sup> These are all names of legendary heroes of the region of Azerbaijan.

## **Olacaq mı elə tabut, qoyaq torpağı?**

Bu torpağa tapşırıq  
əzizləri-  
Qönçələri, dirəkləri.  
Bu torpağa tapşırıq  
Arzu dolu ürəkləri.  
Torpaq özü layla çalılıb  
Ovundurur  
Anasından ayrı düşən körpələri.  
Saxlayıbdır öz köksündə  
Gör kimləri,  
Gör nələri?  
Dünya boyda bir gözələ  
Can verən o.  
İnsan adlı balasına  
Su verən o,  
Dən verən o.  
Bu torpağı  
Çiçək-çiçək güldürən də  
Bu balalar.  
Öz nəfsinə qurban edib  
Zəhərləyən,  
Zərrə-zərrə öldürən də  
Bu balalar.  
Ana torpaq!  
Mərd balalar köməyinə yetişməsə,  
Namərd övlad əllərilə öləcəksən...  
Dünyamıza  
Yuxularda gələcəksən.  
Vaxt gələcək  
Məhkəmə də olacaqdır.  
Nankor balan

## **Will there Be a Coffin to Bury the Earth?**

We consign our loved ones to this earth,  
our flower buds, our upright pillars.  
We consign to this soil  
hearts filled with wishes.  
The earth itself has tried to console us —  
all the babies separated from their mothers —  
singing us a lullaby.  
Who,  
what,  
has this soil held in its bosom?  
It is the soil that breathes  
life into a world of sublime beauty.  
To its children, named Human,  
the soil gives water,  
the soil gives grain.  
And these children  
make this soil  
smile with flowers.  
But — these children, themselves,  
also poison the soil,  
killing it, little by little,  
a sacrifice for their own desires.  
Oh, Mother Earth!  
If brave children do not run to your aid  
you will die at the hands of a treacherous child...  
you will come to our world  
only in our dreams.  
One day,  
a court will be held,  
and that ungrateful child of yours

Cəzasını alacaqdır.  
Ancaq silə bilməyəcək o məhkəmə  
Ürəklərdən bir nisgili  
Ana torpaq!  
Olmayacaq elə tabut, qoyulasan,  
Olmayacaq elə məzar,  
Sığışasan ona, torpaq!

will be punished.  
But no court will have enough power  
to erase the anguish in our hearts.  
Mother Earth!  
For you, there will be no coffin,  
nor any grave,  
wide enough to hold you.

## **Rüzgar Əfəndiyeva**

1947 – 2012

Rüzgar Əfəndiyeva 1947-ci ildə Bərdə şəhərində anadan olub. Bədii yaradıcılığa orta məktəb illərində başlayıb. Bərdə şəhərindəki 3 saylı şəhər orta məktəbində təhsilini başa vurduqdan sonra indiki Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsində oxuyub. İlk şeirləri də tələbəlik illərində, universitet qəzetində çap olunub.

“Unuda bilməzsən” (1981), “Ulduzlar niyə yatmır” (1985) və s. kitabların müəllifidir.

O, 2012-ci ildə vəfat edib.

### **Axtarma məni**

Gəzdiyin yerləri çox dolanmışam,  
Eşqinin oduna gizli yanmışam.  
Artıq bahar deyil,qarlı bir qışam,  
Odlanıb yansan da, axtarma məni.

Çıxıram dağlara,ay gulum,sənsiz,  
Dağ da qəribsəyir dumansız,çənsiz.  
Dolan bu dünyanı,get dolan mənsiz,  
Peşman olsan da axtarma məni.

Sənsiz harda olsan səniniləyəm mən,  
Ətrini alıram güldən, çiçəkdən.  
Surətin qəlbimdə, nəğməm dilimdə,  
Özün yanımdasan, axtarma məni.

## **Ruzgar Afandiyeva**

1947 – 2012

Ruzgar Afandiyeva was born in 1947 in the city of Barda. She started her literary activities during her years in secondary school. She studied at No. 3 secondary school and then pursued her higher education with the Faculty of Philology at Baku State University. She published her first poems in the university newspaper. She published the books *You Cannot Forget* (1981) and *Why Don't the Stars Sleep?* (1985). She died in Baku in 2012.

### **Don't Look for Me**<sup>70</sup>

Long I've wandered the places you walked.  
In secret, I've burned in the flame of your love.  
Already my spring has passed and I am a snowy winter.  
Even if you burst into flame, don't look for me.

I climb the mountains, my dear, without you.  
Without its fog and mists, the mountain also grieves.  
Go on living in this world, spend your life without me.  
If you feel regrets, don't look for me.

Without you, wherever I am, you are here with me.  
I take your scent from the flowers.  
Your image is etched in my heart, your song on my tongue.  
You are already with me, so, don't look for me.

---

<sup>70</sup> The lyrics of this poem became a very popular song in Azerbaijan.

## **Qaytar eşqimi**

Tənə də, giley də yersizdir daha,  
Qaytar o alışan, yanan eşqimi.  
Sənin ki ürəyin buz bağlayıbdir,  
Qaytar o üşüyən, donan eşqimi.  
Mənim ürəyimdə dünyaya gəlib,  
Sənin ürəyində sönən eşqimi...

## **Gecələr**

Ömür-gündə qərq olduğum  
Qara ümmanım gecələr.  
Bir gün dünyadan köçəndə,  
Qərrib ünvanım gecələr.

Yay gecəsi ulduzludu,  
Yollar nəğməli, sözlüdü,  
Mənimsə qəlbim buzludu,  
Soyuq zindanım gecələr.

İllər aramızda divar,  
Məni dərd, ya əcəl qovar,  
Son günümə nə qədər var,  
Ağlar dörd yanımda gecələr.

## **Give Back My Love**

There's no more room for reproach, nor complaint.  
Give back my blazing, molten love!  
Your heart is entirely iced in.  
Give back my freezing, shivering love —  
the love born in my heart,  
and ended in yours.

## **Nights**

The nights are dark seas  
to which I cast the days of my life.  
One day, when I pass from this world,  
night will be my uncharted address.

Summer nights are starry roads,  
running with lyrical song.  
But my heart has iced up,  
and now the night is my cold prison.

The years grow into walls between us.  
Grief and death forever chase me.  
How many days do I still have left?  
At night tears surround me on all four sides.

## **Index of Poets and Co-Translators**

### **Şairlər və tərcüməçilər**

*Names of Co-Translators are in parentheses: Poet (Co-Translator)*

*Tərcüməçilərin adları mötərizədə verilmişdir: Şair (tərcüməçi)*

#### *I. Classical Period — Klassik dövr 1200 – 1850*

1. Mahsati Ganjavi (Mirasgar Aghalarov)	6
2. Raziya Ganjavi (Fatma Burjiyeva)	14
3. Gulshad (Fatma Burjiyeva)	20
4. Sahib Sultan Dunbuli (Fatma Burjiyeva)	24
5. Khadija Sultan Khanım (Mirasgar Aghalarov)	26
6. Aghabayim Agha Aghabaji (Mirasgar Aghalarov)	28
7. Heyran Khanım (Mirasgar Aghalarov)	32
8. Ashug Pari (Shahla Naghiyeva)	38
9. Gonchabayim (Shahla Naghiyeva)	42

#### *II. Oil Boom — Neft bumu dövrü 1850 – 1920*

1. Khurshidbanu Natavan (Shahla Naghiyeva)	46
2. Ashug Hamayil (Shahla Naghiyeva)	54
3. Ashug Basti (Mirasgar Aghalarov, Gunay Mirzayeva)	56
4. Nımtaj Khanum (Mirasgar Aghalarov)	62
5. Fatma Khanım Kamina (Mirasgar Aghalarov)	66
6. Ranjur Shahnıgar Khanum (Mirasgar Aghalarov)	72
7. Ziba Khanum Lali (Mirasgar Aghalarov)	78
8. Mashadi Khanum Leyli (Mirasgar Aghalarov)	80
9. Gamarbayim Sheyda (Mirasgar Aghalarov)	84
10. Sona Akhundova (Fatma Burjiyeva)	86
11. Nabirli Badam (Fatma Burjiyeva)	88
12. Jahansuz (Mirasgar Aghalarov)	90
13. Ummugulsum (Fatma Burjiyeva)	98
14. Parvin Khanum Ehtisami (Gunay Mirzayeva)	108
15. Mina (Zumrud Nabiyeva)	112

*III. Soviet Period — Sovet dövrü 1920 – 1991*

1. Mirvarid Dilbazi (Fatma Burjiyeva)	120
2. Nigar Rafibayli (Mirasgar Aghalarov)	156
3. Madina Gulgun (Gunay Mirzayeva)	166
4. Hakima Billuri (Gunay Mirzayeva)	176
5. Marziya Uskuyu (Gunay Mirzayeva)	184
6. Khanimana Alibayly (Gunay Mirzayeva)	190
7. Narinj Khatun (Mirasgar Aghalarov)	194
8. Zivar Aghayeva (Gunay Mirzayeva)	196
9. Kamala (Gunay Mirzayeva)	200
10. Nurangiz Gun (Gunay Mirzayeva)	206
11. Firuza Mammadli (Gunay Mirzayeva)	212
12. Valida Huseynova (Gunay Mirzayeva)	218
13. Elmira Gasimova (Gunay Mirzayeva)	222
14. Kamila Nemet (Gunay Mirzayeva)	226
15. Rafiga Nuray (Gunay Mirzayeva)	230
16. Minara Aliyeva (Gunay Mirzayeva)	234
17. Ruzgar Afandiyeva (Gunay Mirzayeva)	240